

LA REVISTA

QUADERNS DE MIL NOU CENTS TRENTA-QUATRE

ANY XX. — JULIOL-DESEMBRE

ERTANY A LA BIBLIOTECA
DE
L'ATENEU BARCELONÈS

EL BOMBARDEIG DEL SOL

Els comissaris de la Transandina, la novella *civitas* intertropical, encarregats de traduir en decrets la voluntat del poble, havien acabat, i es gloriaven del fruit, que era la legislació més radical coneguda en la història. Les velles repúbliques i les modernes unions soviètiques eren sens comparança ultrapassades. El codi de la Transandina, flor de les audàcies, realitzava per volta primera en les lleis d'un poble les aspiracions més profundes de la humanitat.

Totes les reformes i revolucions conegudes eren deixades enrera. No solament s'implantava l'abolició de l'autoritat, de la família, de la propietat i de la religió, sinó que es decretava per llei l'abolició de la llei mateixa. Es promulgava la facultat d'obligar i la no facultat d'obligar, reconeixent al poble per fi la suprema reivindicació, de segles als oprimos negada, el dret a no complir les lleis. Totes aquestes filigranes jurídiques entraven en la Carta fonamental de la nació, però fins aquí no hem dit res del transcendental avenç, mercès al qual la felicitat humana era definitivament instituïda. No solament eren suprimides amb un sol acte de la voluntat proletària totes les diferències socials, professionals, civils, jurídiques, naturals i fisiològiques entre els dos sexes, no solament eren abolides pels articles 136 i 728 de la nova Constitució la maldat i la pobresa, sinó que eren també suprimides pels articles D i E la malaltia i la mort. Així, els qui en endavant emmalaltissin o es morissin podien ésser

perseguits, els interessats o llurs pròxims, per sabotatge, i ésser convictees de reacció i feixisme.

Un migdia de juliol, l'emissora de Ràdio trasbalsà tots els cors en divulgar la conferència de sobretaula de l'Ateneu Democràtic Cultural, que, altrament, substituïa l'antic Ministeri d'Instrucció i devenia la suprema autoritat acadèmica del país. Un comitè de folkloristes i d'etnòlegs havia descobert que l'origen de totes les religions era el mite solar, i que mentre brillés el sol damunt el firmament renaixerien, baldament fossin arrencades de rel i cremades com males herbes, les religions i les supersticions que la llum i la calor del sol suscita. Ja el laïcisme era absolut, indiscutit, i de religió ni de moral (abolida també aquesta per l'article F) no en tenien record ni ombra les noves generacions. Una sensació d'horror sacsejà tota la comunitat. Les religions eren mortes, però podien tornar a viure. Calia, doncs, atacar el fonament i extreure de socarrel l'origen mateix del mite.

Fou decidit el bombardeig del Sol. Tot d'una això portà un cisma imprevist perquè els nudistes i naturistes es sublevaren, però en foren ametrallats alguns milers, per causa de complicitat mitològica. S'instal·laren, doncs, en els cimals i carenes de la Transandina, talment com telescopis, totes les peces d'artilleria, apuntant el cel, com en guerra antiaèria, però aquesta era una guerra filosòfica antisolar. Un diumenge, dia del Sol en

les llengües nòrdiques, tronaren tots els canons enviant a l'astre sobirà torrentades d'acer embolicades en núvols ubacs de gasos de trilita. Tots els artillers de la república encegaren, i el comissari del poble per la lluita antisolar morí de la malaltia més vergonyosa per ell, la insolació.

Exhaurides les municions, el sol semblà realment decandir-se, i anà caient lentament, envermellint de sang l'àmbit dels cels. Aquell capvespre en Xiró va pintar «la mort del Sol», i embriacs del triomf, a la nit, els científics celebraren en una orgia nacional la glòria de la Negror i l'imperi victoriós de les Tenebres.

Però aquella nit no fou tan llarga com la d'Amfitrió, quan Júpiter féu desenganxar els cavalls de Febus per a estimar al seu gust la mare d'Hèrcules. L'aurora, vestint de tons alegres diferents la seva gràcia quotidiana, precedia el matinal retorn del Sol inexpugnat.

Lavors l'Ateneu Democràtic Cultural plantejà la urgent reforma, qüestió de mort o vida per la dignitat de la Raó Emancipada. No era possible viure més a la faç del sol, que només de veure'l o de sentir-ne l'escalfor recordava velles creences burgeses en divinitats, antics mites capitalistes que parlaven d'una autoritat en l'univers. Ja que no se'l podia, ara com ara, destruir, caldria viure tothom fora de la seva imatge i presència.

Es preparà un pla quinquennal, i s'apariaren per tota la Transandina grans ciutats subterrànies. Tot era *Metro*: carrers, carrils i carreteres. Es construïren gratacels cap per avall, de trenta i quaranta pisos, i unes voltes grandioses de ciment dintre les quals els avions volaven. Mai més altra llum que l'artificial impregnà la retina d'aquelles multituds. La nació entera devingué un immens

túnel. I els científics de l'Ateneu pronunciaren nombroses conferències per tal de persuadir als habitants que a més de bolets i moltes algun dia permetrien els avenços electro-botànics fer créixer boscos i plantes verdes i fins néixer flors colorides, que enyorava algun esperit no pas curat de prejudicis.

Fins que un altre migdia o mitja nit —tot era igual al *Metro*—, la ràdio va remoure en dues sensacions contradictòries les fibres de la nació i especialment les dels ateneïstes. Un comitè d'astrònoms havia anunciat per data certa, rigorosament controlada, de set cents quaranta-sis milions d'anys (amb un escrupulós error de setze centèsimes) l'extinció de la llum de l'astre solar. La mort del rei, divinitat del sistema planetari, secular propulsor de creences, mites, religions i supersticions, sustentacle de prejudicis burgesos sobre l'ordre sideral i social, sobre l'autoritat, l'administració i la providència, culpable d'inspirar poetes que per centúries havien endormiscat el proletari ensopint-lo amb sonets i no deixant-li sentir la pruija revolucionària de la lluita de classes! Per fi, tard o d'hora, el sol moriria...

...però a seguit avisava el comitè que el càlcul imparcial també donava que un milió d'anys abans que el sol moriria la terra, i que mort el sol i el seu sistema, Sírius, novell sol, immensament més concentrat d'energia còsmica, brillaria en els cels almenys per un múltiple de set cents milions de vides astronòmiques del sol extingit.

Aquell vespre, tots els comissaris del poble es suïcidaren.

R. RUCABADO.

J A U M E C A R N E R

Amb una dita popular el definiriem. I de la brevetat de l'elogi en fem la certesa de la perennitat del seu exemple: Fou un home clar i català.

RECORDS D'INFANT⁽¹⁾

(ESTUDIS I MESTRES: FAMÍLIA)

No vaig tenir la sort de conèixer els meus avis paterns, però vaig aconseguir prou una besàvia, de la qual tindrè ocasió d'esgranar qualche record. He sabut, més endavant, que el seu espòs, de gran vellesa, tenia la illusió de veure'm néixer; però va finir just un mes abans de jo veure la llum.

La besàvia portava una còfia negra i un gran mocador penjat a les espatlles. Era fredolica. Vivia a casa. Si li ocorria que se l'enduguessin a passejar, es mudava el mocador usual per un de caputxa, que encara he aconseguit. Per a anar d'una habitació a l'altra, per casa, feia ús d'un bastó que era em sembla prou curiós: tenia un color de fusta bona, estriada al torn i molt lluent. El pom, sense crossa, era de fusta negra, com la violla. En haver mort la besàvia Quima, recordo haver trobat per casa aquell bastó, que no vaig saber conservar, sens dubte per haver patit, entre infant i noi d'una mania destructora que va durar-me uns quants anys. Gran recança i profunda pena em causa encara el record de les joguines i altres coses bones que vaig fer malbé.

Molt aviat (a tres anys i mig) varen pensar a portar-me en un col·legi, que va ésser el d'En Galvotti: naturalment, a perdre el temps a pàrvuls. Em recordo que jo era dels més petits. Portava un vestit escocès, amb la corresponent gorreta negra amb cintes penjant al darrera i la bossa de pell blanca al davant, i calçava unes botes altes, negres, que eren anomenades polagues. La meva mare es veia un xic preocupada per a posar-me-les, perquè jo no sabia tenir quiets prou estona els meus peusets. I encara em dura, en la gran edat que tinc, el costum de bellugar els peus. De segur que en aquest estat he de morir.

La determinació de dur-me al col·legi, va prendre-la, la meva besàvia, com una qüestió transcendental. Així que es llevava (i això que era matinera!) es preocupava perquè em portessin al col·legi; però al cap d'una hora d'ésser-hi, ja es neguitejava perquè m'anessin a buscar: --; Què hi farà el nen, tantes hores, a estudi?—M'hi acompanyava i m'hi anava a cercar un antic empleat de casa del meu pare (un altre vell), que no em deixava de la mà fins que havíem arribat al col·legi o tornat a casa. A l'escola, hi compareixia cada dia amb el meu vestit escocès. Els nois em

preguntaven què hi duia, en aquella bossa, que mai no l'obria. Com que sabia que era figurada, jo feia el desentès. Un nen dolent em tirava escopina a la gorra de vellut perquè se m'espatllés més de pressa.

La besàvia m'estimava amb deliri, no cal dir que jo corresponia a la seva estimació amb aquella simpatia que senten els infants pels vells perquè els conten coses i responen a llurs preguntes. El meu pare havia mort en tenir jo poc més de dos anys, i la meva mare, passat el dol regular, va casar-se amb el millor dels homes. No em va tocar un padrastre, sinó un veritable pare. No vaig deixar de conèixer que la besàvia, en haver perdut el seu nét, em posava encara més afecte. Pobreta!, passava la seva vida aclofada en una butaca, i no se sentia el cop del seu bastó a terra sinó quan venia a taula o se n'anava al llit.

No sé amb quin motiu, ens vàrem instal·lar a Granollers. Devia haver-hi pesta a Barcelona: potser la darrera febre groga. Hi coneixíem, des de molt de temps, un matrimoni excellent al qual ens lligava una afecció constant. Tenia fills, si fa no fa, de la meva edat. Va proporcionar-nos una família que ens va acollir molt bé, amb grans habitacions i cuina a part. El meu padrastre (o, millor, pare) anava i venia de Barcelona. Nosaltres, amb la mare, germanes i servei, no ens movíem de Granollers. Em varen fer anar tot seguit a estudi perquè no perdés allò que podia haver guanyat. Era una sala gran, tota plena de pupitres i de bancs. En entrar-hi jo, la sala era plena de nois de tota edat, que em varen fer lloc. El mestre, encara que fes cara de malhumorat, que ajuntés les celles i arrugués el front, que fes crits forts de "Silencio!", he comprès, anys després, que tenia ún gran cor i un caràcter ple de bondat. Com que ens feia dir en alta veu la lliçó assignada, perquè així restava més ben retinguda a la memòria, d'això en resultava un guirigall impossible de donar-ne idea. El mestre es

(1) Jaume Massó i Torrents ha celebrat enguany el cinquantè aniversari de la seva professió. Amb la present col·laboració a LA REVISTA, honra ell la continuïtat i honrem nosaltres el mestratge d'un dels catalans de més noble i llarg treball.

passejava amunt i avall, pel costat dels bancs, per convèncer-se de si els nens estudiaven o parlaven. En el cas de sorprendre converses, repartia algunes clatellades que no ens feien gaire mal i que semblaven més aviat carícies o advertiments. Era un home de mitja edat, que portava, com a instrument de tortura prometedora (sobretot quan recorria els bancs), una gran palmeta sota el braç. No vaig presenciar, però, ni una sola vegada que donés cap palmetada a cap noi, ni als qui mai no sabien la lliçó.

Mentre ens estàvem a Granollers, cada vesprada i nit el cel apareixia ben vermell, per efecte d'una aurora boreal; cosa tan rara en la nostra latitud, que mai més a la vida no n'he aconseguida cap altra. Quan sortíem d'estudi, tot seguit fixàvem els ulls enlaire contemplant aquell espectacle extraordinari. En haver sopat, tothom era al carrer. Sentíem els grans que exclamaven: —Què deu designar això? ¿Quins mals ens esperen?—Els petits ho preguntàvem al mestre. Ell ens responia que no podia designar res. Un vespre, quan el meu pare tornava de Barcelona, li vaig adreçar la mateixa pregunta a la qual no va donar cap importància: només em va dir que feia molt bonic. Una conversa que vaig sorprendre entre ell i la meva mare, em va fer saber que d'un dia a l'altre hauríem de fixar la tornada a Barcelona, on feia una setmana que no es registrava cap cas de febre groga. En ésser a estudi vaig donar al bon mestre aquella nova, que no va agrada-li gaire. Més endavant vaig pensar que era que els meus pares el devien retribuir amb escreix. Ell, però, delicat com era, va dir-me que estava trist en pensar que no havia de veure'm més; que m'estimava, perquè, tan petit (uns cinc anys), em veia espavilat, aprenia de pressa les seves explicacions, i llegia, i àdhuc escrivia, regularment. Ell hi tenia una bona part, i em deia: —Quan seràs gran et recordaràs sovint del teu vell mestre de Granollers.

La meva pobra besàvia esdevenia delicada de tan vella: segons el seu compte, pel que va dir-me a Granollers (on, naturalment, ens l'havíem emportada), tenia noranta-dos anys. Un dia travessava un pati sense el bastó. Veient-me rodar per allí, va dir-me que l'hi portés, i en tornar per donar-l'hi, vaig observar que era estesa a terra amb tot el front ple de sang. Varen emportar-se-la i la van ajeure al llit, del qual ja no s'aixecà. Vaig caure en un abatiment molt gran en pensar que havia mort per culpa meua. Quan el metge la visità, vaig sentir-li dir que no hi havia esperança: que moriria al cap de dos o tres dies. No va equivocar-se. A mi, quan anava a veure la besàvia, em treien de l'habitació on jeia. Tenia els ulls, vius, fits en mi, com si em retragués la falta de no haver-la agafat pel braç en lloc d'anar-li a

cercar el bastó. L'endemà aquells ulls fits se li varen endolcir: em semblava que em perdonava. I si bé en aquella tendra edat no pensava gaire, de totes maneres, en ésser morta, vaig arrencar un plor tan gran que no em podien consolar, i aquells ulls fits els vaig veure durant tot l'any. Pobreta! va morir com un ocell, i no va moure's de Granollers; feia poc que la hi havíem conduïda i ara, allà mateix, l'acompanyàvem al cementiri. Vàrem haver de trigar més del compte a tornar a Barcelona, i va ésser sense ella! Conserve el títol del nínxol i la seva fe de baptisme. Era nada en 1773 i va morir en 1871. És deia Francesca Ferran, i era vídua de Valentí Villa. Eren avis materns del meu pare, mort feia tres anys. Descansi en pau la besàvia, l'única parenta que dels passats havia conegut. Vàrem allargar la nostra estada a Granollers fins a haver celebrat, al cap d'uns quants dies, els funerals en sufragi de l'ànima de la morta.

Ja altre cop a Barcelona, vaig sentir un gran buit en arribar a casa. El pis era gran, i jo, petit com era, el trobava, en aquelles circumstàncies, encara de més mal resseguir. Cercava la butaca on seia la velleta, i no la trobava a la saleta on solia ésser. Vaig veure-la, per fi, a la cambra d'ella, junt amb el seu bastó, que els meus pares havien portat de Granollers. El mocador de caputxa que es posava per a sortir, estava estès sobre la butaca. Tot contemplant aquelles relíquies vaig arrencar a plorar fent-me altra vegada retret a mi mateix que si, en lloc d'anar a cercar el bastó, com ella volia, l'hagués acompanyada, encara hauria estat viva. Més endavant, a casa, varen fer canvis de mobles, varen entapissar de nou la butaca de la besàvia, varen endreçar els seus objectes i vaig anar oblidant el seu record, que se m'esvaï, els meus pocs anys ajudant.

Tan bon punt estiguérem reinstallats a casa, els pares varen ocupar-se de la meua educació: em portaren al Col·legi Antiga (que aleshores fruïa d'un gran crit), situat a la gran casa de la Plaça de Santa Anna que fins fa poc i durant molts anys ha ocupat el Foment de la Producció Nacional. El mestre que instruïa els pàrvuls era anomenat per nosaltres *el senyor Pujades*, i era tan magre que els pantalons i l'americana li boquejaven. Encara, en aquestes altures, saludo alguns d'aquells llunyans companys de classe. A sis anys jo llegia i escrivia de correguda, i els pals me semblaven ja cosa llunyana. En fer de comptes i de regles de gràmatica, me'n sortia prou bé, i tenia una gran fallera per a dibuixar ninots i flors. Un dia el senyor Pujades va cridar-me a part, i, en tenir-me en un recó, va donar-me un seu retrat, que no cal dir que conservo. A casa omplia fulls de paper copiant il·lustracions, i, pel carrer, anant i,

venit, tot ho llegia, copiava i observava: així passava el temps vessant d'illusió. El senyor Vernís (es deia Negrevernís), aquell antic empleat de casa del meu pobre pare, m'acompanyava cada dia al col·legi Antiga. Portava constantment un barret de copa i levita. De tant en tant es treia de dins del barret un gran mocador virolat i s'hi eixugava la suor. Un dia, tot passant-se'l per la calba, li va caure de dintre el barret una ensaïmada, cosa que a mi em va fer molta gràcia. Després he comprès, pel que vaig sentir dir i pel que havia ja observat anant amb ell pel carrer, que era un vell que es complaïa a dir frases agradables a les dones que trobava. A casa es notaven sostraccions, i sabien que, tot i essent ell casat, una noia li xuclava els diners. En aquell temps tot just comprenia a mitges certes coses que passaven. Un dia la mare em va dir:

—Saps, el senyor Vernís? No vidrà més per casa. Hem decidit que hi vinguin mestres.

Jo, de tot temps, havia estat molt emmarat. Trobava que la meva mare posseïa tota mena de perfeccions. Passava llargues estones a la seva falda. Ella n'estava satisfeta i ens omplíem de petons. Mai mare i fill no s'han estimat amb més entrançable afecte. Li mostrava els meus progressos, li contava tot allò que observa: era la meva única confident, disposada sempre a escoltar les meves inacabables explicacions. El determini de tenir mestres a casa, va aguditzar aquest estat.

Els meus mestres varen ésser tres. El senyor Andreu em perfeccionava de calligrafia. No usava tremps, com s'estilava al col·legi, sinó plomes d'oca. Es treia d'una butxaca unes quantes plomes d'aquelles, una rodoneta de marfil i un ganivet, i les tallava amb una singular perfecció. Em feia goig de veure com escrivia amb una ploma acabada de tallar i com acompanyava l'escriptura de traços i cargols amb certa pulcritud i llestesa. Era el model que calia copiar i presentar l'endemà. D'aquesta manera m'anava perfeccionant a escriure calligràficament i guanyava cada dia. M'anava tallant plomes més fines perquè l'escrit fos de lletra més petita, fruïnt amb els complicats cargols. Em semblava que treia profit d'aquell senyor Andreu, de barba grisa ben retallada, curiós i ben raspallat (perquè també es treia un raspallet d'una altra butxaca que la de les plomes). D'aquesta manera vaig començar a millorar la lletra, i a fer rinxols i cargols, escrivint amb ploma d'oca.— El Sr. Ponsetí era encarregat de la meva instrucció general: gramàtica, aritmètica, geometria i urbanitat. Sobretot em donava força problemes a resoldre. Era gras i ben plantat, i suava estiu i hivern. Es deixava un bigoti petit i una mosca reduïda. Respecte als problemes difícils, de vegades els resolva ell; sovint els resolíem tots dos; de tant en tant, jo tot sol. Es veu que l'arit-

mètica no era el seu fort. Un dia, remenant els llibres que va deixar el meu pare, vaig trobar una gruixuda aritmètica de Poy, i mirant, a la fi vaig veure que hi havia una norma per a resoldre els nombrosos problemes continguts al cos del llibre. Em demanà que li deixés aquell llibre, que ja era antic. L'endemà passat me'l va tornar. Respecte a la urbanitat, la vàrem deixar córrer de comú acord. Tenint la classe en havent dinat, i essent obès, de vegades no el podia resistir. Tenia jo una oïda tan subtil, que tota cançó que cantessin les minyones, els balls i marxas que toquessin les orgues, ho cantava immediatament. Així, mentre tenia lleure, eixordava la casa amb els meus cants. La meva mare va dir-me que havia d'aprendre de solfeig i de piano, i tot seguit vaig estar-hi d'acord. Van donar-me un professor castellà, el senyor Rodríguez, que devia ésser molt vell. Els seus cabells i bigoti eren tan mal tenyits, que els duia de tots colors. La vida li devia haver estat dura i no tenia bon geni. Aquella hora se'm feia tan ingrata, que era, per a mi, una llarga hora de tortura. El pobre senyor prou s'esforçava a fer-me entendre el solfeig; però, segurament perquè no tenia el do d'ensenyar, jo no desitjava sinó que aquella hora s'acabés. I això que no m'era pas matèria gaire difícil, el solfeig ni el piano.

Mentrestant, el defici i la desgana que se m'havien iniciat en fer sis anys, originaren en mi una ratxa de rareses que no se'm podia aguantar. En arribar l'hora de dinar, em venien tots els martiris. Em donaven requisits, les coses que sabien que m'agradaven més. Pitjor: en veure el plat ple m'esmunyia cap a sota la taula. La pobre mare, en veure'm així, també perdia la gana, en observar que ella no menjava per culpa meva, sortia jo de sota la taula i em posava davant del plat, però no podia empassar-me res: la desgana era més forta que jo, malgrat el meu fervent desig. La meva mare deïa: —Aquest nen, no sé què té: se li poden comptar els ossos—. Els remeis receptats pel metge em produïen un mareig continu. Aleshores el meu pare (padrastre, del qual he parlat amb elogi) va imaginar la solució heroica, que va reeixir completament. Ell, acompanyat d'una germana seva que mentre va ésser soltera visqué amb nosaltres, va anar-se'n a Terrassa, on tenien uns parents, amb l'objecte que els presentessin al director del col·legi, amb el qual desitjaven enraonar. Varen resseguir tot el col·legi terrassenc, que va produir-los una excellent impressió. Tractant-se d'un cas tan especial, el director em tindria a dinar a casa seva durant els primers mesos. L'endemà, convenint-hi la mare, ja que aquella absència em podia ésser saludable, vaig ingressar al col·legi de Terrassa.— El director, mossèn Cabanes, recte per als altres deixebles, era cordial i franc amb mi, que portava al seu dinar solitari l'alegria dels meus pocs

anys i de la meva animada xerramenta. Des del primer dels meus àpats fets tan lluny de casa, la inapetència em va desaparèixer, i tot allò que la bona majordona cuinava, ho trobava bo. Adéusiau, malestar i angúnia d'abans!

Sabia que la meva mare no havia de venir-me a veure fins al cap de quinze dies, data que s'esqueia en diumenge. Els pares, per lletres de mossèn Cabanes, estaven assabentats de la meva transformació. Demés, els professors de classes on jo assistia, estaven satisfets de la meva conducta i de la meva aplicació.— Quan la mare i jo, en el gran pati, ens vàrem veure de lluny, per natural impuls correguérem l'un als braços de l'altre. La meva mare, per a mi, feia goig, sempre tan elegant i polida. Prou conexia jo les mares dels meus companys, també joves; però no en trobava cap com la meva. Molt de tard en tard, els pares compareixien al matí amb les nenes, les meves germanes, i ens n'anàvem tots plegats a dinar en una fonda d'aquella ciutat. La mare em palpava i estava satisfeta de no tocar, com abans, només ossos en el meu cos. En aquella taula menjava, content, tot el que em posaven. Un dia mossèn Cabanes va decidir que m'entaulés ja al gran menjador, com tots els altres nois. Allà va fer-me l'efecte que jo havia crescut, si no de talla, almenys de categoria. Estava a frec de tombar els set anys, i aquest fet senzill m'omplia d'orgull. El règim d'excepció que per ésser tan desnarit i petit m'havien imposat, ara no tenia raó d'ésser: havia ja finit per a mi aquella època de mal record. Quan el director va comprendre que ja sabia ajudar missa, va voler que m'estrenés amb la seva l'endemà, a les set del matí. Un dia de festa que els de casa no havien de venir-me a veure, el director va voler que per darrera vegada, en companyia de dos professors que jo coneixia bé prou, dinés a la seva taula, com al començament d'ésser al col·legi. Per bé que el director fos capellà, aquell no tenia el caràcter clerical. Fora

d'un altre prevere, mossèn Vilaseca, que ens ensenyava la Doctrina, tot l'altre personal era civil i català. Mossèn Cabanes va preguntar-me, amb certa sorna: —Per què calla, el senyor Massó? —Em recordo que vaig respondre-li una cosa per aquest estil: —Quan parlen els grans, no poden parlar els petits—. Tot seguit va repicar-me els dits: —Respon-me: Quan menjaves sol amb mi i enraonaves tant, ¿què era jo: més gran o més petit que tu? —Vaig exposar-los, innocent de mi, algunes frases del Parnostre i de la missa que no entenia. Em contestaren que quan seria més gran ja m'ho explicarien: aleshores no.

Crec que vaig passar dos cursos a Terrassa; però on vaig fer la veritable segona ensenyança fins a obtenir el títol de batxiller, va ésser al gran col·legi d'En Carreras, a Sant Gervasi, el qual estava, al meu temps, ben dirigit. Actualment no resta res d'aquell edifici, que llavors em semblava immens, amb els seus patis estesos en forma de ventall. Tot ha desaparegut per a prolongar el carrer de Balmes i aixecar moderns edificis. Als de casa els resultava més a prop, per a veure'm, que no pas a Terrassa. D'aquest col·legi d'En Carreras, no em cal pas dir-ne res. Ja havia fet nou anys, i de llavors ençà els meus ja no són d'infant: havia passat de nen a la categoria de noi.

De la mare conservo dos records inesborrables: Quan el meu pare va ésser mort, ella va aixecar-me perquè li fes una besada. En morir la meva besàvia, també va alçar-me amb la mateixa intenció. Tenia quinze anys més que jo; a trenta va contraure la més cruel de les malalties. A mi, el seu fill, va tocar-me endur-me-la, si no a cercar la seva guarició a trobar almenys quelcom que li calmés el sofriment. Vaig córrer diferents països, vaig assajar tractaments oposats de diversos metges, però va morir, pobreta!, a l'edat de cinquanta-cinc anys: cap sistema no havia pogut millorar-la!

JAUME MASSÓ TORRENTS

F R E D E R I C O M S

Joveníssim ens ha deixat.

Cal l'esforç de tota la seva promoció, per tal que no resti inservit el passional daler de veritat que animava la vocació d'aquest home de la nova Catalunya tan necessitada d'estudiosos als quals el sentit crític no hagi limitat l'entusiasme i l'abnegació quotidiana.

UNA CASA A SITGES

En ocupar-nos aquí mateix de les cases contemporànies de la Invasió del 1808 al 1814, citàvem la dels Llopis, a la formosa vila de Sitges (1).

Aquesta casa, per a nosaltres familiar, puix que és la dels avis materns, on de jovenets fèiem llargues estades, és una de les considerables de la població, i àdhuc de Catalunya, bastida en acabar-se el segle XVIII; i figura per la seva categoria artística al museu iconogràfic oficialment editat, el qual aportà les fotografies dels seus interiors a l'Exposició del Moble celebrada en 1923, als turons de Montjuïc.

La casa no és pas de les més velles de Sitges, on es conserven vestigis de l'època feudal, sota el poder de Bernat de Fonollar; tampoc no té història aristocràtica, com la dels Falç, llinatge militar que existia ja al segle XIV; ni és al recinte primitiu a redós del Castell, a la vora de la parròquia, o bé sota el Baluard, encara imponent: la morada a què ens referim, és només que de l'any 1792 (l'any de la Revolució Francesa), moderna doncs. S'aixeca al carrer de Sant Gaudenci, i llavors devia ésser gairebé a fora, prop de la *Sínia d'en Tayó*, i la *Porta de St. Francesc*, al començament de la carretera de Vilafranca, per on la vila es comunicava amb Barcelona, car el camí de Garraf (avui predilecte dels turistes), era un viarany abrupte i perillós, trànsit de traginers i contrabandistes, i els sitgetans no l'empraven més que en casos d'urgència.

Els Llopis vivien a Sitges des del segle XVI, segons l'arbre de família que guarden. Ocupaven al carrer de l'Aigua una casa modesta, i pertanyien a la classe dels hisendats i estudiosos, honorable i fecunda tots temps a la nostra terra. Al seu historial hi ha canonges i religioses. Els caps de família àdhuc tenien lletres patents de germandat a diferents ordes de regla monàstica, a tenor de papers conservats entre els records. A la Seu metropolitana de Tarragona figuren dues dignitats sortides de l'estirp: Bernardí i Manuel Llopis, l'un en acabar-se el segle XVIII, l'altre des dels començaments del segle següent fins al 1870, que morí als 86 anys, car l'edat avançada fou una de les característiques de la nissaga, com la bona salut també.

(1) *Quaderns de 1934*, gener-juny.

Els Llopis eren batxillers i doctors en lleis i jurisprudència, experts en filosofia tomista i en cànons, professors al seminari, diputats del capítol, examinadors, fiscals eclesiàstics, penitenciers, ardiaques, havent passat per les aules de Barcelona, i de la famosa Cervera; Bernardí fou col·lega de l'arquebisbe Armanyà; Manuel, de Martínez de Echanove, al qual acompanyà a l'exili, a França i Itàlia, que per causes polítiques sofrí.

Eren, altrament, autors de petites monografies, i d'opuscles de dret sagrat i apologètica.

El canonge Manuel, el retrat del qual és a la casa, com es dirà, fou testimoni del setge de la noble Tarragona durant la guerra napoleònica, l'any 1811, i en servà terrible record; però aquest sentiment, que demostrava sovint, no impedia que tingués entre els objectes familiars, una petita estàtua de Napoleó en argent, que passant d'uns a altres, ha vingut a parar a la col·lecció del qui signa. Entre els qui no seguiren la vocació eclesiàstica, el gust dels estudis jurídics és gairebé constant; batxillers i llicenciats en dret i jurisprudència foren els nebots dels prebendats, Bernardí Llopis i Ribera, Bernardí i Manuel Llopis i Pujol, Manuel Llopis i Bofill, com ho és encara l'actual propietari, Manuel Llopis de Casades, membre del cos diplomàtic; però altres triaren la carrera de les armes, i l'any 1866, a l'esquadra de Méndez Núñez, cau ferit al Callao el guàrdia-marina Artur Llopis; molt més cap ençà, un Llopis era el capità d'infanteria mort a Alhucemas, durant les tristes campanyes al Marroc.

Uns i altres dels seglars, foren afeccionats a les lletres i a la Història. El guàrdia-marina del Callao, que arribà a càrrecs enlairats, escriví monografies sobre temes navals. Manuel i Joan Llopis i Bofill, escriviren així mateix, i es deu a l'últim l'assaig d'història general de la vila, premiat per l'Ajuntament, previ dictamen d'un jurat compost per Víctor Balaguer, Rubió i Ors i Bofarull (2).

Els fills de la família no anaren enllà la mar a fer fortuna, com tants de la vila que s'embarcaven a les naus de la matrícula que aleshores tenia aquesta, o de cases de Barcelona, desafiant riscos de tota mena, i alguns restant per a sempre més a les terres americanes; ells tenien béns de fortu-

(2) *Ensaig històric sobre la Vila de Sitges*, Barcelona.

na, encara que no eren cobejosos, i si el matrimoni d'un amb una descendenta de can Pintó barreja el comerç ultramarí, no fou per cap condició d'aventurers i d'ardits.

L'estirp produí, altrament, filles, que la talla alta, les faccions regulars, i fins belles, personificaven, el mateix que als fills. Es conserven records femenins, menudències que són qualsevol cosa per als aliens, però que donen goig al cor dels familiars, i així, en un calaixet d'arquilla, són unes sabates de ball, de seda blanca sense taló, d'Isabel, una de les noies, morta en plena juvenesa.

La vida es passava entre les ocupacions domèstiques, l'església, la costura i els passeigs. Aquests eren vers les vinyes del patrimoni, on a l'estiu es berenava. Entre els grans, l'afició a la caça era molta.

Cada nit, abans del sopar, es deia el rosari i hi assistia el servei.

L'origen material de la casa és el matrimoni d'un Llopis amb una filla de can Falç, Josepa. Aleshores es projectà i bastí l'immoble, sobre l'arquitecte i el mestre d'obres del qual, així com sobre la decoració i el seu autor, no hi ha dades fins avui, car els arxius dels Falç, on sembla versemblant que es trobarien, resten inexplorats.

Es tracta d'un casal de tres façanes i dos estatges, construït amb regularitat, espaiositat i gust, de què formen part un jardí i dos annexos a la banda posterior. Essent el patrimoni de vinyes al terme, la casa tenia grans cellers i cups, premses i altres aparells per a la indústria de la vinificació, i efectivament, fins als estralls malaurats de la filoxera, produí bons vins, sobretot la daurada *Malvasia*, i arribà a tenir-ne una marca, acreditada per premis a Viena, a l'exposició de Barcelona en 1888 i en una de les més importants, celebrada a Lió. A l'hora de la maduresa dels fruits, o sia després de St. Bartomeu, les colles anaven a les vinyes, tallaven els raïms negres i blancs, i els pitjaven a les portadores, que mules i matxos s'emportaven, brandant, pels camins. Arribaven al celler, on l'amo era, es descarregava, i després d'apuntar en una bóta el número de la càrrega, es tirava al cup, on els homes arribats de fora, trepitjaven sense parar, peus i cames vermells i les mans a la corda llefiscosa. Però no obstant les pintures murals de què anem a ocupar-nos, el mobiliari artístic, els llibres i altres subtiletes, fan comprendre, que no era pas l'agricultura sola el que omplia la vida dels seus estadans, i que aquests eren amics de les coses belles i llegien amb passió.

Bernardí Llopis i Ribera heretà la casa, bastida i decorada, i li comunica el caràcter que encara perdura. Com tots, era piadós; tenia la casa plena d'imatges, a més a més de les capelles de què es farà esment. Es veia en una urna un St. Bernardí de talla i bona factura. Figurava a l'obra de l'església, a l'assistència caritativa i al consell del co-

mú, però sobretot era l'amic dels dissortats. Cada divendres la porta s'omplia de pobres, que pujaven l'escala fins al replà primer, on una donzella els donava pa i algun xavo. El Dijous Sant, un pobret s'asseia a taula, en obsequi a Jesucrist.

Fill i hereu universal fou Bernardí Llopis i Pujol (conegut pel *senyor Bernardí, o Bernardino*), qui conservà, i augmentà àdhuc, el prestigi, nascut en 1823, traspassat en 1891, figura inesborrable per a nosaltres. Tingué per muller Francesca Bofill i Pintó, de la casa de comerç Pintó, de Cumanà (Amèrica del Sud), circumstància que l'havia feta nàixer a la ciutat de Queenstown, illa de Jamaica, domini de S. M. Britànica.

Però és hora ja que tractem de descriure la casa, i donem algunes notes relacionades amb la guerra napoleònica, flagell que la sorprengué jove, blanca i esvelta, fent contrast entre pobres albergs, hortetes i sínies, i veient-se de totes bandes.

Al carrer de Sant Gaudenci s'obre la porta principal, damunt de la qual es veu el monograma de la Verge, com en altres bastiments sitgetans. La data del 1792, i és també, tot junt, en marbre blanc del país, com el llindar. L'entrada és ampla. Condueix als estatges una escala de pedra, amb barana de ferro, al peu de la qual hi ha com a pom un lleó. Destinats a habitació són els estatges primer i segon, i part dels baixos, a peu pla del jardí. En aquest entresol hi ha dues peces destinades a despatx, sembla que de Bernardí Llopis i Ribera, que en temps del seu successor serviren d'administració de correus, i s'obrí en un dels murs la boca de la bústia, que donava al carrer de St. Josep, avui de "Tarrida del Màrmol". Bernardí Llopis i Pujol tenia el despatx al segon pis, al costat de la cambra de dormir, una petita peça, dita *el requarto*, al balcó de la qual tenia quatre o sis gàbies amb ocells del país (cadernereres, verdums, passarells, gafarrons, lluers), *la cobla* que ell en deia, de la qual no es separava mai.

La família romania sempre a Sitges, però en començar els estudis els fills del darrer, es traslladà a Barcelona els hiverns. L'edifici es tancava aleshores fins a l'estiu.

El segon estatge i els baixos eren modestos, encara que amb pintures a les parets. L'estatge primer, que no tenia més que una cambra per a dormir, amb un *boudoir*, essent les set o vuit peces restants, amb una galeria coberta que donava al jardí, destinades a rebre, era allà on hi havia les pintures, el mobiliari i accessoris que donen nom a la casa.

A l'un i a l'altre pis s'obrien dues capelletes, dedicades a St. Antoni de Pàdua, patró de la família, i a la Verge de la Mercè, redemptora de captius.

Tot l'estatge primer és pintat al fresc. Aquesta obra, una de les més ben conservades de Catalunya, que l'Antoni Utrillo descriví com a tècnic i poeta, consisteix en una reproducció acurada, feta

en *grisaille*, de diferents tons de sèpia, d'escenes de l'Antic Testament, tretes de planxes al cer, contingudes als dos volums de la Bíblia del P. Scio de S. Miguel, de les Escoles Pies, estampada luxosament a Madrid en 1794 i 1795, i dedicada al Príncep d'Astúries, fill de Carles IV, futur Ferran VII. Des del *Paradís terrenal*, a *Les Plagues d'Egipte*. Hi ha més de trenta pintures als panys de paret, i als espais entre les obertures i sobreportes, amb l'argument, i a més a més, composicions d'enllaç, i l'estil de conjunt és el clàssic, a l'ús de l'època. A la galeria coberta que dóna al jardí, altres frescos bastant grans, amb justesa remarcats per persones tan intel·ligents com l'Aureli Campmany, representen danses infantils. Una d'aquestes composicions, que són a tot color, es diu que donà peu a l'incident durant una visita dels militars francesos.

Començant per la cambra al costat del *boudoir*, a l'altra banda de la cambra de dormir, es veuen: *Adam i Eva menjant del fruit prohibit*, *L'expulsió del Paradís*, *Diluvi universal*, *l'Arca de Noè*. Seguidament la *història d'Isaac*, *Lot i les filles*. Al costat, *Esau i Jacob*. De seguida, a la sala dita verda pel color de la tapisseria, i on hi ha el piano-forte i el bell cantarano-vitrina, la *història de Josep*, i *part de la de Moisès*. A la sala immediata, la principal, vermella, on hi ha l'aranya i la taula Lluís XV, la *continuació de la història de Moisès*, amb el vedell d'or, i el pas de la Mar Roja. Finalment, a la cambra de dormir, on és el llit d'aparat, habitació tota de groc ginesta molt ric, *les Plagues d'Egipte*.

La decoració secundària, l'hem alludida. Les tapisseries són domassos. Els mobles, sofàs, butaques, cadires, banquetes, arquilles. La il·luminació a base de bugies en *apliques*, de dues en dues, sota cada fresc, i d'aranyes, de les quals n'hi ha dues, una a la sala principal, una altra a la del piano. Els retrats són a la sala; allà es veuen en Bernardí Llopis i Pujol, vestit a la moda de l'any 1830; un dels canonges amb hàbit de cor, de seda carmesí, i un dels membres de la Casa Pintó, cobert de rantes i condecoracions, amb un bastó d'Indies i un cigar. També s'hi veu l'arbre de la família.

La sala on hi ha el piano, crida l'atenció. Aquest moble és realment un piano-forte, data de Viena, l'any 1800. Per a nosaltres té tota la traça dels mobles del temps del Consolat, car són inconfusibles les seves cariatides, les seves abelles d'or i les seves esfinxs. Que féu el seu paper durant l'ocupació napoleònica, és fora de dubte, car dins l'armari que forma, es troba una peça festiva, escrita per algun maliciós, titulada *Marcha triunfal por la entrada en Madrid de don Pepín*, que era una caricatura més del rei napoleònic d'Espanya. Un altre moble és, en aquesta mateixa habitació, el cantarano-vitrina obra de fusta, amb aplicacions de metall i or, treball català clavat, amb escriptori,

una munió de calaixos, secreter i vidrieres; a través d'aquestes es veuen avui, colleccionats, vanos i porcellanes, retrats en miniatura, un tinter dels jorns del primer Imperi, i arracades. En dues tauletes auxiliars, encara grups de Saxe i de Choisy-le-Roi, amb tipus de caça.

Pel que diu a quadres pròpiament parlant, en pintura a l'oli, aquarelles i pastells, no abunden a la casa. No obstant, al vestíbul de l'estatge primer es veu un *Calvari* que recorda molt les obres de l'escola alemanya. Aquí mateix hi ha una marina. ("El port de Mahó"), i algunes testes de sants que no fan mal paper, i gravats en negre i colors, espanyols, italians, francesos. Francesos són també un soldat, de Detaille, dues composicions referents a Corneille, i vistes de jardins i de palaus. Perquè, després dels temes sagrats, la casa respira ambient d'art senyorívol. Al segon estatge hi ha quelcom a assenyalar, igualment: per exemple, un llit nupcial, i un pentinador, de caoba, amb déus i monstres marins; vuit gravats en talles dolces, i negre, amb escenes bíbliques encara, i un Felip IV, figura eqüestre.

Una de les notes típiques de la casa són els llibres. No tots són de l'època, però bastants sí, i no cal més que llegir els seus títols i veure les relligatures. Sense haver-hi res de l'altre món, formen una biblioteca que corrobora el tarannà de la família, les aficions dels seus homes i de les seves dones. Heus aquí, en abundor, *Vides de sants*, *obres d'ascètica*, *la Bíblia*. En segon lloc, *Dret*, *jurisprudència*, *història clàssica*. *El Quixot*. *Narracions de viatges*; *Novelles del cicle romàntic*, en volum, o bé els fulletons de *Diario de Barcelona*, de *l'Album de las familias*, *El Museo Universal*, i la *Ilustración Española y Americana*, des de la fundació fins al 1880. Del moviment liberal hi ha els *Tres Napoleons*, traducció de l'obra francesa de Laurent de l'Ardeche, feta a Barcelona en temps del Segon Imperi, amb gravats trets de dibuixos d'Horaci Vernet.

L'estat dels llibres, i algunes notes al seu text, diuen que no es tenien a la biblioteca, repartida en dos armaris amb vidrieres, en una de les sales de l'estatge principal i en una peça del de dalt, per pur capritx, sinó per a pastura espiritual.

Contenia, àdhuc, la casa, l'arxiu de la vila; d'ell tragué l'autor de *l'Assaig històric*, gran part de les seves dades.

Aplegava, encara, papers del negoci del vi, sobretot d'una associació de colliters i d'exportadors a l'Illa de Cuba.

El jardí constitueix un dels indrets simpàtics. Grandet, regular, amb comunicació als annexos i cellers, donant a l'antic carrer de St. Josep per unes reixes, es plantà d'eures, de tarongers i llimoners agres, de gessamins i campànules i parres verges, tenint al mig un petit safareig amb peixos i un brollador figurant una oca, i dues cisternes pregones

i fresques, d'on a l'estiu l'aigua regalada pujava a cada moment. No oblidem les vuit figueres, que a la mateixa estació enllepolien els infants. Les eures, plantades a l'extrem fronterer a la façana posterior de l'immoble, de cara a la galeria coberta del primer estatge, i a les obertures i galeria corresponent dels baixos, a peu pla, eren el que cridava l'atenció; grans, ufanes, amb les fulles lluents de diferents tons de verd, estaven retallades en forma de cúpula i sortien per damunt de tot. El costum de pintar les parets, féu que es decoressin igualment els voltants d'aquell jardí, meitat místic, meitat romàntic, i així, a la dita galeria, un pinzell que no era pas el de les composicions bíbliques, executà tres escenes de caça, on es deia que havien estat reproduïts alguns dels gossos del *senyor Bernardí*. A sota les eures, un altre artista, anònim, com tots els qui treballaren a la casa, hi posà un paisatge: un llac, amb cignes blancs, de bec negre; un quiosc turc, amb gerros i xiprers.

Sota de tot, als cellers del patrimoni, les bótes per al vi s'arreglaren encara; n'hi ha de totes mides, i ací i allà, malgrat el temps, vestigis de moltes coses. De petits, nosaltres havíem pujat i baixat a una tartana, baluerna sense molles, amb enormes rodes, i vidrieres; era el vehicle de la família, del qual tirava, una mula vigorosa, anant cap al *Vinyet*, la *Mare de Déu de Gràcia*, *Sta. Bàrbara*, la *Trinitat*, al terme, i a *Sant Pau*, al de Sant Pere de Ribes. Pels cellers també rodaven els guarniments de les eugues d'en Bernardí, i un pilot de bales de canó, de les que en deien de vint, que devien procedir de l'artilleria de les antigues fortificacions de Subur, i a la casa havien servit de contrapès a una de les bombes per a poar aigua... El perfume dels mostos elaborats cada any, vaga encara per aqueixos indrets llargs, foscos, coberts de teranyines, refugi i camp de palestra dels gats de tot el barri...

Però vinguem ja a la Guerra de la Independència.

La casa no en tenia, fins llavors, de records bel·licosos. Allunyada la vila per manca de camins, dels teatres d'operacions, havia vist poques tropes, per més que a la Guerra de Successió alguna topada en tingués a la vora. De la pugna amb els napoleònides és algun encontre, però la tonalitat general la donen els Goigs que es canten en llaor de la Verge del Vinyet el 5 d'agost, on el poeta popular diu que:

*Ni Sitges fou saquejada,
Ni patí com altra terra.*

En aquestes condicions, estigué a cobert d'insults. Però l'any 1809, llavors de l'expedició del general Saint-Cyr al Camp de Tarragona, un escamot d'infanteria italiana vingué a la vila, i més

tard, sengles columnes a imposar-hi contribucions, hi sojornaren. Aleshores fou quan els oficials visitaren la casa dels Llopis.

A tenor del que nosaltres havíem sentit referir, en 1811 i 1813, tropa francesa fou despatxada a Vilanova i a Sitges, poblacions amb fama de riques pel negoci del vi, a cercar argent, aliments i ferratges. No s'ha de dir el que eren el rigor militar ni l'esglai i les pèrdues dels pacífics habitants; per això molts fugien muntanyes amunt, emportant-se el que podien, i entaforant la resta a terra, a les parets, o bé confiant-ho a amics; com que, a més, les guerrilles no renunciaven a molestar l'invasor, esdevenia que els dos partits belligerants es batién i en resultaven desgràcies i represàlies. A Sitges, alguns veïns acabats eren absents, qui a les masies, qui a les altures de Garraf, o pels petits burgs perduts al fons de les valls; però altres romanien a la llar familiar, i fins hi acollien fugitius de regions castigades cruelment. Així nasqué a la vila el qui després fou el pintor Espalter, i per això s'explica que hi hagi un carrer al seu nom. La guerrilla sitgetana, que havia cooperat a les accions de 1808, portant els canons del Baluard a Vilafranca, per tallar la retirada al general Chabran, que abraçà la vila de l'Arboç, i que més tard es baté al Pla de Ribes, no estava quieta. En una d'aqueixes visites, un soldat francès fou mort al camí de Vilanova i s'originà la represàlia inexorable, que costà la vida a un pobre mariner, conegut amb el nom de *Cap de mort*, que segons es digué fou assenyalat com a autor des d'una de les finestres del Castell, per algú, compellit pels invasors.

La casa, doncs, fou visitada pels francesos, oficials de la tropa, que era el regiment d'infanteria del Principat de Nassau, aliat de Napoleó I, alemanys de què parlen els autors, que feien la guarnició a Barcelona. Aquests oficials els recordava una nota, als papers de l'arxiu, on es veien els comptes de l'hostaler que els serví menjar i beure. Llur presència no sabríem dir si era en concepte d'allotjats o com a curiosos. De totes maneres, sembla que anaren a la casa, on es conduïren amb tacte i prudència, coses que no han d'estranyar a ningú, puix que no sempre a la guerra aquella, els invasors es portaren com a Manresa, a Tarragona i a Montserrat. Per altra banda, tenien rebuda consigna d'atraure's l'habitant, de respectar la seva casa, com si en el pla hi entrés la conservació dels edificis grans i artístics. Siga el que es vulga, el casal sitgetà no patí el més mínim atac, ans al contrari l'anècdota a què ens referirem demostra que merquè la protecció dels altius servidors de l'Imperi, puix, segons sembla, trobant-se ells al primer pis, escalfant-se al voltant d'un braser, la llenya del qual atiava a la galeria coberta un assistent, li passà de sobte pel cap a aquest de resseguir amb un carbó, les figures de les danses infantils, de que quedà fet esment, i advertit de l'entremalia-

dura el coronel, sortí i administrà al minyó un parell de clatellades.

Naturalment, aquest gest, protector de l'art de què tan pròdiga, és la casa, ha fet que la família recordés amb simpatia l'oficial. S'ha parlat algunes vegades d'ell, a través dels anys, i quan es mostren les pintures; àdhuc, nosaltres havem rumiat sobre la seva memòria... Regiment de Nassau, coronel, any 1813? En aquesta època de la guerra napoleònica, o siga al seu acabament, Nassau era a Barcelona, i el seu coronel portava el nom de Frederic Guillem Meder, segons l'historiador Vidal de la Blache, que afegeix que en 1814, a les darreres batalles sota els murs de la ciutat, ocupada encara per les hosts invasores, perdé la vida defensant l'emperador. Era el qui salvà les pintures? Era un altre? Tant de bo que conseguíssim esbrinar-ho, però la Història té reconstruït tan amagats a voltes, que cap mirada no hi penetra; no obstant, val la pena de retenir l'anècdota, per a la petita visió de les coses al voltant de la casa.

Qui no diu que a l'historial del regiment, igualment que de tots, es faria, no s'hi trobarien notícies aprofitables? Potser el coronel Meder tenia escrit el seu diari de campanya, com tants oficials, i fins homes de tropa tenien per costum, segons demostren publicacions fetes per napoleonistes del pes del professor Holzhausen, de Bonn. De boníssima gana nosaltres furgaríem als arxius de l'extingit principat de Nassau, seguint l'itinerari del dit cos, per tal de descobrir el rastre del qui fou el seu coronel, per afirmar si en realitat era ell el protagonista.

Altres punts de vista suscita la presència de l'oficial citat. El cos de tropes que manava, es distingia dels francesos, no ja pel tipus físic, sinó per l'uniforme; aquest ha estat descrit per l'historiador Costa de Serda, militar francès, que publicà un volum sobre les forces alemanyes vingudes a Espanya a servir les àguiles napoleòniques, un volum amb la data de París. 1874. Aquest uniforme, segons ell, era gris verdós, amb espatlleres i paraments negres i grocs, i consistia en casaca curta, armilla, pantalons llargs i un gran *chacó*, amb ploma; les armes, el fusell amb baioneta, i un petit sabre, com aquell que els francesos en deien *briquet*. Ara bé, el tècnic alemany en qüestions d'uniformes de la Revolució i l'Imperi, Ricard, Knötel, en uns gràfics destinats al centenari de la batalla de Leipzig pinta els homes de Nassau amb casaca vermella i calces blanques, colors que no s'avenen de res amb els consignats per Costa de Serda. La minuciositat no té importància, però és un detall més. Nosaltres en demanàrem la solució a un llibreter d'Estrasburg, i aquest tingué la galanteria de trametre'ns dues aquarelles copiant l'uniforme dels de Nassau a l'època de llur vinguda a Catalunya, que fou pels voltants del setge de Girona, i s'assemblen més a les dades de Costa de

Serda, que no als dibuixos de Knötel, la qual cosa té una explicació ben òbvia. Aquell temps, les tropes variaven sovint de colors i tall d'uniforme, puix el que duien en sortir cap a la guerra, les campanyes el feien malbé, i els caps el substituïen al país on es trobaven, de la manera que podien; d'aquí anomalies moltes, que els escriptors i artistes no han pogut transmetre a la posteritat. Per altra banda, el figurí de Nassau que dona Knötel, no es refereix pas a les tropes enviades a Catalunya pel príncep aliat de Bonaparte, sinó a les que combateren dins llur pròpia pàtria, a la campanya celebèrrima de la tardor de 1813 que acabà amb la batalla anomenada.

Així, nosaltres creiem que els alemanys que anaren a la casa de Sitges devien portar la roba que el llibreter d'Estrasburg fou servit de fer-nos conèixer; creient també que és probable que Frederic Guillem Meder fos el coronel de l'anècdota, i com que ell morí l'any següent a Barcelona, i és gairebé segur que hi fou inhumat, puja de punt l'interès per la figura. El cementiri ordinari dels invasors que morien a la nostra ciutat, era, segons es desprèn dels quaderns inèdits de *Barcelona cautiva*, obra del P. Ferrer, el que amb el temps s'ha vingut a anomenar, Cementiri Vell, a l'Est de l'urbs; en ell reposaria, doncs, la despulla de l'oficial vingut de llunyanes terres, i que l'atzar de la guerra portà a la casa Llopis, de Sitges, on consumà el gest conservat a la família i que tant l'honora.

Després de la guerra amb l'exèrcit napoleònic, la casa no rebé visites d'homes armats i esperonats, però no es veié pas lliure d'altres alarmes, car els aldarulls polítics foren freqüents i molts dels guerrillers de la independència formaren a les partides de carlins i liberals, les maneres de fer dels quals eren, a vegades, més inhumanes que les dels mateixos invasors del 1808.

En una de les sorpreses que patí la vila, malgrat el Baluard, l'Estacada i altres obres de defensa, el *senyor Bernardí*, home arxipacífic, però d'idees determinades i amb cabals, era buscat per un dels bans, que de nit envià soldats a agafar-lo. En Llopis, avisat per una veïna, només tingué temps que de baixar l'escala i s'escorregué pel mig dels facciosos, que no el coneixien. Una altra volta, tornant de fosc a casa seva, pel camí de Vilafranca, prop de la vinya, la *Terra cavada*, fou apuntat pel fusell d'un voluntari, però la presència del gos d'aigües *Búffalo*, que l'acompanyava, el salvà.

Com el menut episodi de la guerra de 1808 a 1814, altres de les cases antigues de Sitges, i d'altres contrades de Catalunya, podrien contar-nos en a dotzenes. Segurament la casa Falç té un anecdotari ric, que seria engrescador de conèixer, però en ella, i en altres, les coses del passat s'ama-

guen i reserven amb una mena de gelosia que cal respectar.

A nosaltres, a la casa de què venim parlant, ens agradava recordar-ho tot, i moltes estones ens passaven esbrinant on foren acollits els oficials estrangers, i per qui; què feren, amb qui parlaren.

Fins ens fèiem força per evocar llurs figures. Però del coronel Meder no n'hem vist cap retrat, i els seus companys i la tropa aleshores poderosa, han desaparegut com el fum que el vent s'emporta...

FREDERIC CAMP

EL P. MIQUEL D'ESPLUGUES

Venerem l'home de fe que ell confessà haver estat sempre.

Enaltim el sentit de catolicitat amb el qual lligava la missió de Barcelona al batec totalitari del catalanisme. Sense Barcelona, deia, no seriem de fet ni ningú no ens tindria per a res. Així Déu, oportunament, va infondre en la immensa organització romana basada en l'astúcia i la força, un esperit que ho és de simplicitat com a procediment i de gràcia divina com a síntesi.

Honorem la seva magna aportació al seny més alt de les lletres catalanes amb les semblances de Maragall, el Cardenal Vives i el Bisbe Torras; amb els estudis «Nostra Senyora de la Mercè», «El Pare Nostre», «La vera efígie del Poverello» i «Sant Francesc de Sales, patró del periodisme catòlic», i amb la seva presència al davant de la «Fundació Bíblica» i de la revista «Estudis Franciscans» i «Criterion».

ROBERT GOBERNA

Mestre de capella i organista. Doble títol del barcelonisme d'adopció d'aquest menestral de l'art, en aquestes hores que molts s'avergonyeixen de la modesta, honrada ciutadania.

UNS MOTS DE CHRISTOPHER DAWSON

Recomanem a l'atenció dels nostres estudiosos l'obra del fi historiador dels orígens d'Europa.

I voldriem la rectificació dels vells mites que han enderiat el pensament modern, a la llum d'aquesta afirmació:

Els veritables fonaments de la nostra cultura són: no l'Estat Nacional, sinó la Unitat Europea. Certament, fins ara aquesta Unitat no ha trobat la seva forma política, i potser sempre serà així.

Amb tot i aquesta reserva, però, lluny d'ésser una simple abstracció, constitueix una realitat social, i les diverses cultures nacionals no han assolit llur actual nivell altrament que en raó d'haver participat d'aquesta realitat.

MORALITATS I PRETEXTOS

MOTS COMMEMORATIUS DEL VINT-I-CINQUÈ ANIVERSARI DE
L'INSTITUT DE CULTURA I BIBLIOTECA POPULAR DE LA DONA

Al frenesí apressat i incontrolat que ens volta, oposem l'ordre natural del temps. Čapek, el deliciós fantasista txec, en el seu any del jardiner anota que el mes de gener és el destinat a conrear el temps. Aquest daler és el que cal oposar als qui només violen el temps.

El conreu del temps ens ensenya de fixar-nos en les coses i d'esperar. El premi d'aquesta paciència amb la vida és el poder somriure a la novetat com a la mort de la darrera improvisació i el lloar Déu perquè les anyades que posem ens fan créixer.

Tanmateix aquesta acceptació és més encoratjadora que no l'escepticisme amb el qual volen immunitzar-se tots aquells qui aspiren a la calma antiga. I més prop de la gran lliçó del senyor Narcís Verdager i Callís: respecte i renovació en lligam feliç. Tal com la natura intacta fa del pas de les estacions les seves reserves.

Vosaltres, les animadores de l'Institut de Cultura, heu arribat a l'art de dirigir la persuasió de manera que no contradigui la lògica; i, per mitjà del vostre art, heu pogut captar multituds i plaure al punt de merèixer fesomiar una generació femenina lliure dels vents abstractes que destrueixen i obliguen a recomençar inútilment sempre.

Inútilment vol dir també ingràcilment. Però vosaltres esteu dins el ple govern de la gràcia. Hi ha damunt del vostre Institut i de tota la seva obra la suprema benedicció alada amb la qual es corona el govern que us ha fet merèixer l'eficàcia després d'aprendre que la polidesa és la millor escola del comandament, que tenir seny és la millor manera de no abandonar-se al "ja pot anar" del trobar bé les coses peresosament, i que tenir caràcter serveix perquè la intel·ligència no es volatilitzi de tanta subtilesa o de tanta facilitat trapacera.

Una activitat de les que semblen més allunyades de la gràcia poètica—diguem les lliçons de cuina, com a exemple—, té pel sol fet d'exercitar-se sota el vostre govern, i a part de la màgia del mestre cuiner, aquella suprema espiritual delícia que fa que la bona taula no serveixi per a enganyar la fam, sinó per a satisfer la imaginació dels ocis de l'ànima.

Aquesta satisfacció —a la cuina com a la capella, a la Biblioteca i al treball i a la casa— és el màxim secret de l'ordre i de la bondat de tota la vostra obra, per tal que allò és bo i és útil que està al seu lloc; i no pot haver-hi acció veritable sense fruïció; i la passió de plaure es liquida amb pura pèrdua si cadascú no sap practicar una reciprocitat qualitativa i quantitativa amb mesura exacta.

M'ha escaigut de seguir des dels inicis l'obra de l'Institut de Cultura. I l'esperit que la fa vivent, m'ha reportat la plenitud que mai no assoliran aquells que no saben sinó llegir; la llibertat de criteri i la finesa que ajuda a destriar els guanys essencials de la vida, i l'agilitat de tracte que permet de comprendre que hi ha presències que elles soles eleven el pensament, i contemplacions (l'art de Rafael és de bon esmentar) que valen per una veritable higiene de la respiració.

A honor de l'esperit de l'Institut de Cultura, avui que molts treballen per al gust inconstant d'un client i que satisfer la pruija dominant i adular al públic és l'ambició de molts, un poeta us diu, amb dolça emoció vehement i sense impaciència, que aspira en el seu art, tal com aspireu vosaltres en la vostra feina, a la glòria de l'artesà de la torre de la Seu de Colònia, el qual polia i treballava, al més alt replà, la superfície de la pedra, i preguntat del per què de tanta aplicació si ningú no l'havia d'admirar, respongué: Faig això per al bon Déu. Ell sí que ho veurà.

Obres d'aquestes són les que assolella la més pura llum. I els qui les fan, poden evitar el vagabundatge que deixa l'ànima insatisfeta i gastada i aspirar—com la dama que us presideix— a la perenne joventut vital i exemplar d'una vida que podrà ésser incompresa i combatuda, però que mai de mai ningú no podrà plànyer.

TEMA DE NIETZSCHE

Entre el ritme i la rima, inici i fi,
creix la musica i l'ànima altifica.

D'aquest murmuri d'aleteig diví
és nat el cant del qual fa de bon dir:

el cant és la paraula amb la musica.
L'estil sentenciós és alt, no tant
però que salti enllà del seu domini,
riu i s'exalta; es fa lleuger i quan
ens té guanyats, el seny no troba el cant.
Deixeu que el cant i el seny us encaminin.

INVITACIO AL VIATGE

Daléros del viatge a Itàlia: no oblideu el Baedeker. Conté excel·lents indicacions que us preservaran dels mosquits i del reuma. Però, de més a més, documenteu-vos amb catàlegs i àlbums i monografies. Feu la preparació d'art del vostre viatge a Itàlia amb l'esquema dels guanys que en reporten Rabelais, Montaigne, Goethe, Mme. de Staël, Chateaubriand, Lamartine, Stendhal, Michelet, Veuillot, Taine, Renan, Goncourt... Jugueu amb les variacions climàtiques registrades per Heine, Musset, Sainte-Beuve i Henri de Regnier. No negligiu la classificació que els autors mateixos us tenen preparada amb llurs títols: *Sensacions d'Itàlia*, Paul Bourget; *Delícies d'Itàlia*, Vaudoyer; *Passejades Italianes*, Schneider; *Encisos i lliçons d'Itàlia*, Maurice Denis; *Hores d'Itàlia*, Gabriel Faure; *Enyorances i conquestes*, Ziegler; *Imatges*, Camil Mauclair.

Profunditzeu una mica l'epicurisme del president de Brosses, el diletantisme dels Goncourt i d'Anatole France, la voluptat de Ferdinand Bac, la voluntat d'André Suarès, la inquietud mental i sensual de Barrès, l'oci demoníac de Gide, la pompa verbal de d'Annunzio, la mitja sinceritat de Reynaldo Hahn i el passatemp d'Henriot, de Josep Pla, de Pedro Antonio de Alarcón o d'Amós de Escalante...

No detureu la vostra avidesa de comprendre (que a la fi us serà premiada amb la vostra aptesa sensible), fins que de Newmann i Wissemann de Chesterton i Baring, passant pels grans poetes del dinovè, no hàgiu matisat, a contraclaror d'Itàlia, l'enorme guany de la literatura anglesa que la Sobirania de Shakespeare havia ja augurat; fins que l'obra d'un Joergensen no us adveri la pau de la vida sota la conciliació de Roma i la d'un Ziegler no us faci oposar definitivament l'ardor de Sant Pau a la fredor lúcida de la damnada Roma ginebrina del maligne i a la decebuda inhibició de l'Elegia de Schlegel; fins que, sedejants de totalitat, des del mestratge líric de les antiquitats de Roma de Joaquim du Bellay o de les odes de Carducci, de Leconte de Lisle o de Costa i Llovera fins al guiatge cívic de Francesc Cambó, no gустeu les aigües de totes les fonts que nodreix el gran doll vital. I això amb aquell esperit que recomana el comte Sforza en el seu estudi *L'âme italienne* en retreure la *Guida di viaggio in Italia per un gentiluomo polacco* i amb l'emoció d'un Petrarca en recordar la seva anada a Roma (prefigurada si accepteu el mot i la intenció en l'elegia d'Hildebert pelegrí l'any 1106) i l'entonació d'un Byron en la seva profecia del Dant saludador d'Itàlia, rossinyol d'Europa.

Així entonada la vostra emoció podreu completar la coneixença erudita, que us havien ajudat de fer Jacob Burckhard, G. Voigt i E. Gebhart, amb les noves interpretacions i estudis de Johan Nordström i Christopher Dawson. I el viatge us farà oblidar el que calgui i us farà retenir el que assegura les essencialitats immortals.

J. M. LÓPEZ-PICÓ

ANTONI BUSQUETS I PUNSET

Caminador, lluitador.

Moltes passes perdudes, ha estat dit. Sí. Però també la presència vital de la geografia de la pàtria guanyada.

Molts combats per la minúcia anecdòtica. Sí. Però també l'entusiasme cridador de la grandesa.

I la Fidelitat que ha fet d'aquest català el seu cronista.

PER LA BIBLIOGRAFIA I HISTÒRIA LITERÀRIA DE CATALUNYA

Amore in patriam.

El desvetllament de la consciència catalana ha portat una forta i variadíssima brotada de manifestacions culturals, que—bé podem dir-ho sense vana inflor—són justament admirades dels homes erudits i cultes tant de Catalunya com de l'estranger, i mereixen les més expressives lloances de tothom.

Per això mateix hom comprèn fàcilment la necessitat que la notícia en sia difosa sistemàticament d'una manera total i científica, com a la vetlla de la Diada del Llibre, 23 d'abril d'enguany, vaig glossar-ho en una conversa literària a la Unió d'Estudiants.

Per tant, ¿no entraria dins el marc de les aspiracions de *El Matí*, de *La Veu de Catalunya*, o bé d'un altre diari català un suplement literari setmanal, que volgués imitar en petit el *The Literary Supplement* del *The Times*?

I. En concebo el contingut de la següent manera:

a) ARTICLES.—Primerament cada número podria portar un o més articles de crítica literària, històrica, bibliogràfica o artística, de vulgarització, majorment si alguns d'ells formaven un cercle preconcebut harmònic, a guisa de cursets per correspondència. Fóra molt útil que no hi manqués l'exposició sintètica de les noves obres nacionals o estrangeres, a imitació del *Journal des Savants*.

b) RECENCIONS.—Es a dir, exàmens extensos, segons la importància relativa de les obres, llibres o articles catalans, o no catalans, pertanyents a tot ram de cultura humana, enviats o demanats per a recensió. Aquestes recensions haurien d'ésser fetes per persones de veritable competència dins el propi domini de cada disciplina científica, literària o artística. El crític de justícia és deu, α) a l'autor, de manera que no li faci mal ni lloant-li mèrits que realment no té la seva obra, ni rebaixant o amagant els que de fet posseix: β) al públic, no enganyant-lo respecte de la vàlua intrínseca del llibre: γ) a l'editor, no perjudicant-lo sense raó en els interessos professionals: δ) i, a si mateix, puix la recensió ben o mal feta, acredita o desacredita la com-

petència científica i la probitat literària del seu autor. Una recensió sincera en el fons i sòbria en la forma, pot fer un bé immens, tant a l'autor i l'editor com al públic en general, i pot esdevenir un ver mestratge de científica composició i tècnica edició de bons i bells llibres, i ensems de pública educació en la tria de les lectures. Aquesta franca llibertat, donada la susceptibilitat dels nostres escriptors i editors, que ens fa tan ridículs a l'estranger, potser reclamaria que les recensions fossin anònimes per bé que el nom de l'autor de cada una d'elles es faria palès en l'índex final de l'anyada, car és necessari que l'autor en tingui finalment la responsabilitat davant del públic. Curarien de la recollició d'aquestes recensions un col·laborador per a cada una de les disciplines generals científiques o literàries o artístiques: els llibres ressenyats esdevindrien propietat dels recensors, que per això potser podria ésser més minsa que en els articles la retribució de les recensions.

c) NOTÍCIES BIBLIOGRÀFIQUES de llibres o articles de revistes donant-se, a més de la descripció tècnica, breu resum fet en poques ratlles, de la matèria que hi és tractada, sense cap judici.

d) DESCRIPCIÓ TÈCNICA de tots els llibres i articles publicats arreu de les terres catalanes, i dels catalans o referents a coses catalanes publicats fora de Catalunya: hauria d'ésser una cosa semblant al *Wochentliches Verzeichnis*, de Leipzig.

e) MEMÒRIES d'esdeveniments culturals, literaris i acadèmics, conferències, promoció, premis literaris, defuncions.

f) ANUNCIS d'objectes que interessin als qui es dediquen al conreu de les ciències, lletres i arts.

* * *

II. La disposició d'aquest Suplement o Pàgina Literària hauria d'ésser que formés planes en 4.t a fi que es poguessin anyalment relligar amb una portada i taules de sumaris, d'autors y de matèries: si resultava ben deixat, demanarien el "Suplement Literari" bon nombre de biblioteques i institucions científiques estrangeres.

* * *

III. Un cap de redacció del "Suplement Literari" curaria d'aplegar els materials dels senyals col·laboradors i de disposar-los per a la impressió escaient i ben acurada, posant tota diligència en servir especialment les normes de la tècnica descripció dels llibres i revistes, segons els canons de la metodologia bibliogràfica, que ara no cal es-

pecificar menudament ací amb mostres dels diversos tipus que solen presentar-se.

La redacció podria explicar els criteris de redacció generals i especials que es posen com a normes directives per a l'edició del "Suplement Literari".

JOAN VILAR

RAMON I CAJAL

Home universal, al servei del laboratori. Mai no havia dit no, a les fatigues del deure. Així podia somriure naturalment a la glòria i acceptar-ne els senyals externs, sense tornar-se vermell i cloure els ulls avesats a la investigació.

COLERIDGE

La poesia universal ha commemorat el primer centenari de la mort d'aquest poeta anglès—somniaambul sublim—al qual escaigué d'escoltar les músiques de la brisa i el diví brunzir d'or de les abelles.

Joaquim Folguera havia traduït els primers cants de la Complanta del vell mariner. Altres poetes catalans han glossat l'obra poètica de Coleridge i l'obra crítica del gran vident de la poesia.

UN PARÀGRAF DEL COMTE SFORZA

A Itàlia, i, encara més, a França, plau de bastir cadafalcs de fórmules generals; però, com que la vida és més exigent que no les fórmules, hom fineix per entendre's entre adversaris. I més val així. Unicament s'havia fet tant de soroll, abans, a propòsit de l'antitesi insurmontable dels dos programes...

«Un dia que jo havia negociat un tractat d'importància excepcional amb els nostres veïns eslaus, els nacionalistes em demanaren a la Comissió de Negocis Estrangers, quina havia estat la meua idea directriu. I jo, vanant-me una mica, car certament havia més que no altra cosa intentat de servir el meu país, vaig respondre amb un estirabot en el qual hi havia, d'altra banda, una certa veritat: Jo he volgut que els malcontentaments fossin equitativament repartits entre les dues nacions».

(Comte Sforza, «L'âme italienne»).

L'INTEL·LECTUALISME EN LA POESIA

(CONFERÈNCIA INÈDITA)

Senyores, senyors:

El català posseix dues pàtries: Catalunya i l'Europa. La història de la civilització i de la literatura catalanes confirmen la justesa d'aquesta afirmació. I és sota aquest doble signe que ha estat feta la nostra educació intel·lectual. Durant els meus anys d'infantesa i juvenesa, jo he assimilat àvidament no tan sols la literatura del meu país, sinó també les obres dels grans i petits escriptors universals, però sobretot occidentals. I llur influència, ja no caldria dir-ho, ha estat decisiva per al meu caràcter i la meva vocació. La idea nacional catalana, per a mi, no ha estat mai un pretext patriòtic per a edificar murs ni una excusa xovinista o filibustera per alçar fronteres de limitació mental i cordial. Ha estat sempre, i ho dic amb orgull, un motiu espiritualitzant que em permetés d'aportar a la secular fortuna comunal del nostre intel·lecte les joies, les victòries i els trofeus que l'escriptor pot obtenir al llarg de les lectures, experiències constants que tenen tot el valor d'un combat estrenu i sense mercè. La llengua vulgar, el llenguatge col·loquial, és com és, i com a tal hem d'acceptar-lo. Però cal tenir ben bé en compte que el tresor de l'idioma, per si sol, no és res o gairebé res. Quan freqüentem les obres estrangeres, quan aprenem idiomes i ens lliurem a descobrir les íntimes essències de les literatures forasteres, veiem tot seguit que la classificació, banalment popular, de llengües fines o grolleres, dures o suaus, musicals o grises, no té ni la més mínima raó d'ésser. Tota llengua vivent és allò que vol que sigui el poble que la parla, però sobretot la gent que l'escriu. Nosaltres hem rebut de les generacions que ens han precedit un instrument verbal; i aquest instrument expressiu, nosaltres tenim el deure de transmetre'l en millor estat a les generacions futures. Un idioma és millor o pitjor segons sigui el grau de refinament emprat en ell i a través d'ell pels homes que el treballen segons art. La llengua popular és un punt de partida. Però el punt d'arribada, avui com sempre, és el punt que realment ens interessa, com a literats que som. I

el punt final del llenguatge treballat i refinat és la llengua literària. Generacions i més generacions passaren damunt les terres de Grècia i Roma, parlant la llengua o els dialectes populars. Però d'aquelles civilitzacions, avui, en coneixem l'esplendor expressiva gràcies a l'obra dels poetes i els prosadors, que són els màxims artistes dels mitjans verbals. És evident que a Atenes, per exemple, mentre manava Pèricles i es construïa el Partenon, hi havia mendicants i miserables, gent sense feina i que malparlava del govern, igual que avui. Però de tota l'època, totalment abolida, nosaltres, avui, només en sabem veure, com a fita màximament representativa, la grandesa de l'Acròpolis, que ja no és un cànon de beutat per a la ciutat d'Atenes, sinó per a l'Europa i l'univers.

La llengua catalana, doncs, això que se n'ha dit i se'n pot dir encara, "el català que ara es parla", té només, intel·lectualment, un mer valor de matèria prima. És evident que com millor s'escriu una llengua, millor serà parlada. I a l'inrevés. El literat ha d'anar sempre al poble per copsar dels seus llavis la llengua viva i palpitant. A condició, però, que sàpiga imposar-se al poble i perfeccionar segons art l'instrument primitiu de la llengua col·loquial. Tota llengua popular convé que aspiri a llengua literària. I el poeta és el màxim artista verbal. No és l'escriptor qui ha d'abaixar-se fins al poble, sinó el poble el que ha d'elevant-se fins al literat. Una obra d'art no té altre valor, intel·lectualment parlant, que el de convertir-se en un perfecte cànon de bellesa a ésser imitada pel poble, i de servir d'*étalon*, com diuen els francesos, per tal que els futurs parladors i escriptors de l'idioma trobin la mesura exacta de les possibilitats de perfecció obtingudes i a obtenir. La llengua d'un país no és pas quelcom intangible, que ens hagi baixat del cel, forta i completa i armada amb totes les armes. Ben al contrari: l'idioma, per al literat, té exactament el mateix valor que l'argila per a l'escultor. I depèn de les mans de l'artista que treballa la matèria verbal, el que aquesta forneixi

a ell i al poble que el contempla, un màxim o mínim rendiment d'art literari. Res més.

Però la llengua literària no és pas solament una conseqüència de la bella matèria treballada segons art. Hi ha un fons i una forma. I l'escriptor no serà pas perfecte pel fet d'evitar manca-ments a la gramàtica i d'escriure correctament. Cal gramàtica als escriptors. Però cal tècnica crea-dora als artistes de l'obra expressiva. La gra-màtica és al literat allò que la gimnàstica és al ballarí. Mentre el ballarí dansa, no pensa en la gimnàstica, però és evident que la posseeix. Així mateix cal que el literat, quan escriu, superi la gramàtica amb els imponderables de l'alenada creadora, controlada, frenada i treballada per la tècnica severa.

Ja sabem que no és poeta tot aquell que fa ver-sos, i que molt sovint la veritable poesia s'expres-sa més purament en prosa. Sabem, també, que la literatura moderna menysprea la forma poètica. Però sabem, sobretot, que allò que salva l'obra del creador artístic és la seva empremta neta-ment personal. I que tots els valors màxims d'eter-nitat que poden haver-hi en una obra d'art lite-rari, són, nuament i estrictament, valors perso-nals. Allò que més ens interessa, en l'obra d'un individu, és la seva marca individual, que volta d'aurèoles irisadament inconfusibles, la seva crea-ció original, d'ell i de ningú més. No cregueu mai en els repetidors d'allò que ha estat fet. Val més un esforç original, àdhuc per vies errades, que no pas la còpia morta de l'obra d'altri. De la nai-xença a la mort, l'home deixa marca i empremta de foc en la vida pel seu esforç de creació, petit o gran. I pensem que el judici final és la histò-ria universal. No hi ha antics ni moderns, clàs-sics ni romàntics, futuristes o passatistes. Hi ha, només, obrers honrats, homes amb dignitat, hu-mils treballadors que procuren deixar llur segell, més o menys personal, en l'argila molla que és l'eternitat de l'art.

Ara bé: la nostra literatura, la literatura ca-talana, d'on ve i on va? Tot lirisme pur equival a una poesia que aspira a convertir-se en una filosofia. La figura magistral de Plató, poeta en els anys joves, gran filòsof en la maduresa, dona la noble pauta exacta del camí que convé que se-gueixin els homes d'intel·lecte. I és que el líric és l'etern turmentat per la més alta, viva i pro-funda tortura d'infinít i d'absolut. Per això s'ager-mana amb el filòsof. Quan Paul Valéry, per exemple, parla de la recerca d'una poesia abso-luta, tots ens entenem; i comprenem que la cons-tant evasió pels camins de la puresa verbal l'ha obligat a creuar les rutes ventejades i escombra-des dels silencis del filòsof. No hi ha ultrapas-sament de jurisdiccions, sinó excursions frater-nals dins un mateix bosc especulatiu. L'artista del verb ha de convertir-se també en artista de

la idea i de la imatge. No podrà treballar bé, per tant, si no cerca l'instrument purificador del seu món interior, que només podrà fornir-li el filòsof. Em preguntava un dia un il·lustre polític català: —Què creieu que cal als nostres joves perquè guanyin la dignitat vital definitiva, i per-que triomfi el vostre catalanisme intel·lectualista? —I jo li vaig respondre: —Deu anys, com a mí-nim, d'educació filosòfica; i tota una vida per a crear, amb dignitat social i amb intel·lecte d'amor, l'obra personal que en sigui la conseqüèn-cia!

En efecte, la literatura catalana, en cent anys, d'Aribau ençà, ha combatut heroicament, i s'ha posat al dia, fins a obtenir una normalitat euro-pea perfecta. La lírica nostra d'avui mira direc-tament de cara al món. Les figures gegantines de Verdaguer i Maragall, elles soles, per esmen-tar només les summitats, salven una Renaixença i li obren tots els camins. L'exercici documental que fou per nosaltres, a començ del segle, el *Glos-sari* de Xènius, ha determinat, al seu torn, la grandesa creadora d'un Josep Carner, d'un Jo-sep Maria López-Picó, d'un Carles Riba. I de l'obra lírica meravellosa d'aquests tres grans poe-tes arrenca, avui, l'originalitat més o menys va-cillant dels joveníssims. ¿Quines són, o seran, partint d'aquests missatges de perfecció, les per-formances del futur? La cosa és clara. L'absolut crida l'absolut; i els models refinats crearan els nous models més refinats encara. La nostra llen-gua popular s'ha convertit en llengua lite-rària. I els espontanis i els superficials, els irò-nics i els faceciosos, els frívols i els candis, molt de mica, seran intel·lectualment liquidats, sen-se que els resti altre remei que callar o tre-ballar seguint el pas dels altres. El demà de la literatura catalana, sense cap mena de dubte, serà complicadament intel·lectualista. La nostra poesia moderna representa, cada dia més, una vic-tòria de la tècnica damunt la improvisació, del pensament damunt l'espontaneïtat, de l'ordre contra el desordre. L'obra lírica ben feta portarà la poesia fins als dominis de la filosofia. I aquest és, en principi, el màxim disegni tàcit de l'Esco-la intel·lectualista.

No hi ha res en l'enteniment que no hagi en-trat pels sentits. La lírica, com la filosofia, és l'art de convertir el món exterior en substància de món interior. Les coses que ens volten, i que percudeixen damunt la nostra sensibilitat, com damunt un timbal teixit amb nervis i venes sismo-lògicament vibratoris, són merament coses en si. Però la sensació, pel simple fet d'ésser-ho, ja és un germen de producte mental. Per al líric, tota representació abstracta del món que el volta és com el reflex de les estrelles al fons del llac de la consciència o del mirall de la subconsciència. La pura forma abstracta de les formes concretes

del món exterior, crea, com Plató volia, l'espectre d'un somni, la Idea—entitat, que l'esperit dels humans recull del cel en derivació puríssimament pitagòrica. Com s'atreveix ningú a titllar d'obscur els lírics estel·lars, quan precisament són els més clars de tots? El món extern, fogar sensual, dona la pauta lògica, científicament demostrable, que permet al líric de prendre el vol, i per ací l'intellectualisme poètic s'uneix amb les doctrines d'Aristòtil i de Sant Tomàs d'Aquino. Per al líric, com més concreta és la matèria que treballa, més valors d'abstracció podrà aportar a la poesia. Entre el realisme ultrat de Plató i el realisme moderat d'Aristòtil, el líric intellectualista troba el punt de contacte i de coincidència que li permet de delimitar els camps creadors del filòsof i del poeta, que són ben diferents. Res no hi ha mai en l'enteniment que no hi hagi entrat pels sentits. Però cal tenir ben en compte que quan el filòsof s'atura, el líric passa enllà. El filòsof cercarà l'essència eterna de les coses; però el poeta ja en té prou i s'acontenta quan en troba el pur contorn. Per al líric, allò que més interessa del món exterior és la seva estricta pura forma. No altrament treballaven els grecs. L'universal reflex del món i els seus fenòmens en l'ànima del poeta, té el valor exacte del reflex de la imatge sense les seves incidències de volums i superfícies geomètricament edificades. Quan, en un dels meus primers *Ritmes*, jo deia en un sol vers lapidari: *Fantasmes verbals dels espectres mentals: poesies*, no feia pas un joc subtil de mots, sinó que definia, com en resum d'art poètic, l'esperit mateix de l'intellectualisme en la poesia. La lírica rígida i intellectualista és, fonamentalment, espectral i fantasmal. L'objecte propi de l'enteniment del poeta pur és la naturalesa que existeix en la matèria corporal, o sigui l'ànima de les coses percebudes pels sentits. El món intern del líric intellectualista és un museu secular d'abstraccions de les coses reals i concretes. Per a ell, per tant, com més abstracta és una percepció reduïda a intel·lecte, més concreta és. L'essència d'eternitat del món natural, per al poeta intellectualitzant, és el fantasma o l'espectre de cada cosa real i tangible. Totes les nostres idees i les nostres imatges es relacionen amb les coses sensibles a través d'un univers metafísic, matemàticament espectral, format per les simples abstraccions de les essències materials. Les ànimes pitagòriques dels fantasmes intellectuals són les estrelles, que anullen les tenebres reals.

L'intel·lecte líric redueix el món exterior a món interior per un doble procés transformador que podríem dir-ne d'ordre sensible i d'ordre intel·lectual. Quan el líric copsa amb els ulls el món que el volta, i en "pateix" les sensacions, no fa més que emmagatzemar matèria transformable, i es troba en simple activitat receptora d'intel·

lecte passiu. L'empremta del món extern, en entrar aquest pels sentits, resta fixada en la imaginació, com la marca dels dits en el fang humit que hom manipula. Però si el líric, agent passiu, després de recollir l'empremta sensible, sap fer-la passar de l'estadi d'imaginació al de coneixement, en forta derivació animadora d'intel·lecte actiu, la petja concreta deriva en nua creació abstracta, i aleshores l'obra poètica netament intellectualista ja és un fet. El pla real lliura la cosa concreta a la imaginació, per tal que la converteixi en fantasma; i l'espectre del món real, fantasma d'imatge, lliura al seu torn a l'enteniment el pretext d'abstracció que li serveixi de matèria pura per a formar les idees. Evidentment, en pur intellectualisme, resulta absurd parlar d'hermetismes, d'obscuritats, o d'enigmes esotèrics. Tot signe verbal conté, com una joia dintre l'estoig, un signe mental. Res més. Jo no crec, ni molt menys, que el lector de les obres líriques intellectualistes hagi d'ésser un iniciat. Però crec, i ja ho he dit cent vegades, que sense una responsable Escola de Filosofia no podrem tenir mai una trascendental Escola de Poesia de to universalitzant.

Només el món exterior és causa de les nostres sensacions; i l'efecte d'aquesta causa és el reflex en l'enteniment a través de la imaginació. Però això en el poeta (fixem-nos-hi bé!) i no pas en el filòsof. Del món real al món espiritual, el filòsof té molt camp per a córrer. Però el líric intellectualista resta sempre lligat al món imaginatiu, i per aquest a la bruta realitat. Antimaterialistes acèrrims com som per sistema, no creiem que el líric hagi d'ésser mai espiritualista mentre pugui seguir essent intellectualista. El filòsof ha de comptar amb l'esperit. El líric, en canvi, s'ha de cloure en el camp de l'intel·lecte. Fixeu-vos que jo no parlo mai, o ben poc, d'espiritualisme. En primer lloc, perquè el meu pla sistemàtic, que és líric i no pas filosòfic, especula damunt un estadi concret, que és el de la literatura catalana futura. I després, perquè al fons de tots els espiritualismes, sobretot moderns, hi ha terboleses i gèrmens de reacció i d'opressió totalment medievals. La cosa més fàcil, per a un poeta realista feble, és el passar, per reacció, del materialisme a l'espiritualisme. La cosa difícil, en canvi, per a un líric vocacionalment intellectualista, és el superar amb honor el camp real, a través del perillósíssim sector imaginatiu, en el qual naufraguen avui la majoria dels nostres joves poetes espiritualitzants, sobretot quan no posseeixen una robusta, severa i renovada cultura filosòfica.

L'intellectualisme en la poesia, senyores i senyors, no és un esport sense conseqüències, evidentment. En un país com el nostre, on encara existeix el lamentable concepte de la literatura com a passatemp, i on un poeta, com a reminiscència del floralisme, és considerat encara com

un divertidor de multituds més o menys selectes, jo comprenc perfectament que les meves teories siguin combatudes o refusades. Ja he dit al principi, però, que per a fer camí avant en tota reforma literària cal que hom es lliuri serenament al joc sempre renovat de les generacions. Allò que avui és heretgia, demà ja és ortodòxia. I allò que avui sembla revolució i desordre, d'ací a cent anys serà ordre i classicisme, si no acaba convertint-se en acadèmia i en cànon indiscutible. La lírica pura o absoluta és una tasca infinita de refinament i augment de tècnica cenyida i severament controlada. I si no és això, no és res.

Antigament, la poesia verbal era un pretext per a l'espectacle artístic. Dansa, música, chor, declamació, interpretació, escenificació, religiositat, etcètera, tot s'acordava al voltant del poeta, en holocaust a la divinitat. Avui, de Píndar a Mallarmé, per a citar només dos prínceps màxims de l'alta lírica, la poesia ha davallat graons fins a recloure's en el cor i el cervell dels poetes dignes. La pura lírica moderna, per dir-ho així, és una poètica de món interior. I mai no serà excessiu l'augment de pudícia en els autors que vulguin traduir, amb paraules belles, les baralles i les batalles de llur sensibilitat convertida en substància d'intel·lecte. Jo m'he negat sempre a fer lectures

públiques dels meus versos. I considero això com un acte crúel de despullament en públic, que no tots els purs poetes poden ni saben suportar. La lírica pomposament intel·lectual s'avé més amb la lectura solitària, i sobretot amb l'esperança d'ésser recollida en un volum ingent, anys després de la mort de l'autor, que no pas amb les efímeres lectures públiques...

Hi ha un moment, en l'*Eneida* de Virgili, que per damunt del fogueral dels edificis de la ciutat incendiada, s'afua la revolta caòticament agitada de les fumeres assagetades d'espurnes i flames. Però pel damunt de la catifa de fum i boira, passen els déus serenament voltats de pau i silenci olímpic. Jo vull creure que el Dant, en escriure la *Commedia*, potser va inspirar-se en aquest sublim moment virgilianament heroic per crear l'Infern, el Purgatori i el Paradís. L'intel·lectualisme en la poesia també podria prendre'l com a patró. Realitat, imaginació, coneixement: heus ací el triple estadi creador de la nostra lírica intel·lectualista, a la recerca d'un món metafísic que pot anomenar-se infinit, eternitat, absolut. O més simplement i més humanament: DÉU.

A. ESCLASANS.

JOAN SELVES I CARNER

Quan la Mancomunitat estructurava nacionalment el catalanisme, i quan la Dictadura n'assegurava la virilitat amb la prova del sacrifici, Joan Selves compartia els dalers espirituals dels cenacles de Manresa, i aportava les seves il·lusions juvenívoles a la major creixença de la Catalunya-Ciutat.

L'essencialitat d'aquells moments supera l'anècdota de les lluites polítiques i és el somni que ens fa la immortalitat de l'home que fou servent de l'esperit i amic de les lletres.

C. N. BĪALIK

Es mort el més gran dels poetes jueus contemporanis. No és mort. Es acararà amb aquella immortalitat que ell pressentia i cantava: Embriagat de llum, victoriós de la mort, la rialla a la boca i a l'ànima l'embranchada de la resurrecció, saltaria, vivent, a la tomba...

En diversos comentaris a la poesia hebrea dels nostres dies, LA REVISTA ha valorat reiteradament l'obra de Bialik. L'any 1917 (número del 16 de novembre), J. V. Foix publicava la interpretació catalana de dues de les seves poesies dignes de la més alta selecció antològica.

CREPUSCLE DEL MÓN OCCIDENTAL

PRIMERA PART GERMANISME I ROMANISME

Desfigurament de l'ànima europea.

Fa quinze anys que Oswald Spengler llençà a la publicitat de la cultura mundial el seu famós llibre *Decadència de l'Occident* (1). Com tots els actes de sincera retrospectió de consciència, les teories del filòsof alemany aixecaven tempestes de crítica en totes les nacions de l'atribulat Continent amarat i xop encara de sang vessada pels pobles combatents. El llibre, per l'originalitat de les seves teories sobre les civilitzacions no comunicables i relacions de mera analogia evolutiva entre elles, era cridat a tenir pregonera repercussió en el món de la cultura.

Massis (2) ha volgut donar la interpretació psicològica justa del motiu spenglerià. La metafísica alemanya, incapaç d'acceptar resignada la derrota de la *Kultur*, havia pretès arrossegar tota la cultura occidental a l'abís. Fos o no certa la visió de l'orgull derrotat, era un fet que el concepte del *regnum hominis*, acariciat per l'Alemanya prussiana, que fonamentava la seva força en les armes i en la consciència luterana, amb tota la ciència pretensiosa de les universitats prussianes, havia sofert el més tràgic eclipsi. Els gèrmens dissolvents potser existien abans de la guerra, però no eren vistos. Ara, amb el desastre, sortia la desillusió de la pròpia força i la buidor dels principis cerebrals i metafísics i el confusió dels esperits.

Ciència, filosofia, religió, jerarquia estatal, tot era ventejat per les mestralades de la revolució que menyspreava la seva utilitat per a sostenir un règim de civilització. Les perspectives universals, metafísiques i religioses, eren negades obertament. I Rússia, amb el misteri de la vitalitat espiritual i amb els somnis del fatal compliment d'una missió renovadora mundial, col·labo-

(1) OSWALD SPENGLER, *Der Untergang Abenlandes*, traducció espanyola de J. Ortega Gasset.

(2) MASSIS, *Défense de l'Occident*. Traduït a l'alemany per Moenius amb el nom de *Verteidigung des Abenlandes*. Dresden, 1930.

rava al treball dissolvent dels fragments estellats de la *Kultur* enderrocada.

Començava el crepuscle del Món Occidental.

* * *

Però la crisi tenia molt més abast. No era la crisi d'Alemanya isolada. Era la crisi del món occidental, la crisi del concepte històric *Europa*. Crisi no solament de la vida política, social i econòmica, sinó també crisi del seu valor com a prestigi universal en el món. La posició d'Europa, per bé que sostinguda per la força d'una unitat europea d'ordre polític, es recolzava en una unitat de civilització vinculada en els noms de les més avançades nacions europees. Aquest era el prestigi discutit i àdhuc combatut com a mancat de substància vital espiritualista i com a exponent d'una vida mecànica i metallitzada, molt especialment pels pobles de nissaga oriental, pretensiosos de posseir el secret de la font genuïna de la civilització humana (Keyserling i l'escola de Darmstadt).

Davant de les noves civilitzacions que volen restablir el sentit unitari al món, en les amenaçadores lluïssors del crepuscle europeu, el fum blavós del vell caliu de la unitat històrica i espiritual, puja cel amunt prenent dominar la caliginosa atmosfera que les teories spenglerianes havien escampat des de l'un a l'altre confí d'Europa. La síntesi històrica europea, el desvetllament de la vitalitat d'aquest vell Continent, és preocupació constant dels més preclars pensadors. Spengler, Berdiaeff, Keyserling, Rosemberg, Moenius, Maritain i molts d'altres llancen des de les àuries planes de llurs obres les àncores dels projectes de salvació europea. Reunions internacionals com la *Volta*, convocada per la Reial Acadèmia d'Itàlia (14-20 novembre, 1932), han tractat especialment del tema "Europa" estudiant-lo en la seva feblesa, en el seu empobriment cultural i en el seu confusió econòmico-social alhora. La paraula *cri-*

si europea és més aviat sinònima d'anihilament de riquesa, de benestar i de cultura, que no pas d'ençament a una nova vida. La paraula ha fet fortuna, però no posseeix virtualitat constructiva més que en el *sector religiós*. Es en aquest sector, dintre del qual es profunditza, es sondeja i es recerquen les causes remotes i les immediates de la *crisi europea*, i és dintre del seu contingut on s'espera trobar-hi els remeis.

L'evidència històrica

Existeix avui una evidència històrica. El món modern ha trencat, en nom de la llibertat, tota relació amb el sistema vital de l'Edat Mitjana i amb l'Església. Totes les revolucions, totes les conquestes, s'han fet en nom de la llibertat. Però l'home és avui més esclau que mai. El mite del diner, el poder de la màquina, la submissió al partit polític, la subjecció sindical, el tenen agarrotat. Tota la substància espiritual de la vida que feia atractiva la coexistència de rics i pobres, de savis i d'ignorants, s'ha esgotat. El substitutiu és la llibertat creadora dels mites de l'emancipació política, econòmica i social, però a la vegada, formadora dels monstres sindicals i anàrquics dintre un procés rigorós de pura lògica.

El resultat no ha trigat gairebé més d'un segle. Era forçosa la restauració de l'espiritualisme unitari com a síntesi totalitzadora de la vida de l'Edat Mitjana, era forçosa la implantació d'un altra síntesi. El socialisme ho ha intentat, però endebades. L'afany de riqueses és tan profund en l'ànima del comunista modern, com en la del més refinat representant del capitalisme.

L'escissió de les forces vitals d'Europa (3), desfigurada d'ànima, reclama anguniosa la restauració d'un principi espiritual que li doni seguretat en el camí de la vida. Aquesta restauració exigeix disciplina, ordre, jerarquia, sistematització, submissió a una raó ordenadora; en resum, el restabliment de l'experiència d'un sistema sòlid i granític, com era el sistema de la filosofia de la veritat, de la filosofia tomista (4).

Les obres dels més preclars pensadors moderns, confessen tots en la mateixa doctrina. Convenen tots en l'existència d'una *ànima europea*, religió moral, que informa, ajuda, transforma les accions pràctiques que s'anomenen polítiques, militars, diplomàtiques, agrícoles, industrials i comercials (5).

I que és precisament aquesta l'ànima desfigurada. L'ànima que s'ha de refer i d'unificar perquè torni al vell prestigi. Car si no fos així, la primacia espiritual del Continent seria cosa irremissiblement perduda.

Logos i Ethos.

Quan hom tracta d'arribar al fons del problema, l'antinòmia *mediterranisme* i *germanisme* s'albira transparent i clara, representada per l'*home antic*, l'home de les riberes mediterrànies, dipositari de les virtuts de la civilització clàssica, i per l'*home germànic*, l'home del Nord. El primer, rodejat de les meravelles de la concalada clàssica, era la mesura de totes les coses i l'espill de totes les belleses creades. D'aquesta admiració sorgeix el sentiment de la divinitat, i amb ell les idees d'*ésser* i d'*harmonia*. Perquè tot esguardés la perfecció, l'home volia l'acord, l'equilibri, l'harmonia i la compensació en els ordres del pensar, del crear i del viure, que eren els objectius suprems. El cosmos era format precisament de la idea d'unitat, i del sentiment d'harmonia. *Polis, civitas, urbs*, es dilataven fins a tocar la *societas* i finalment formaven l'*Imperium mundi*, el qual a través de Roma imposava la *pau augusta* (*pau romana*), que era la síntesi de l'harmonia mundial. Amb les característiques harmòniques de la simetria, de la claredat, de la monumentalitat i de la formació típica, la vida antiga obtingué el sentit del permanent, de l'estable i del definitiu.

L'home germànic, rodejat d'una naturalesa inclement i hostil, es degué replegar en si mateix, fugint dels seus efectes. Era obligat a lluitar amb les selves, amb les neus, amb els glaços i amb les boires. En lloc de frondre's amb la naturalesa, sentia la passió d'hostilitat lluitadora, que l'obligava a concentrar-se en el seu món interior. En contrast amb el sentiment joios de l'home mediterrani, el germànic concentrava tota la seva força d'actuació i d'expressió, en el *dinamisme*. El tret sinistre, amenaçador, espiritístic que els autors copsen en l'art germànic primitiu, deriva de la direcció del *Jo* vers un infinit indeterminat. Món totalment confusionari, que origina el subjectivisme dominador de tota la naturalesa germànica. La lluita no és per a ell amarga necessitat, ans bé, exigència vital de la *bellicositat*.

L'home de la Grècia i de Roma, quan arribava a la seva major edat, cobria el cos amb la toga viril. L'home de la Germània, cenyia l'espasa.

Realitat del cristianisme.

Sense tenir en compte aquesta diferenciació sintètica, no és possible interpretar els efectes de

(3) OSWALD SPENGLER, *Jahre der Entscheidung* (Anys decisius).

(4) RAOUL BRUGEILLES, *Introduction à une Sociologie thomiste*. Soc. Française d'Éditions.

(5) BENEDETTO CROCE, *Introduzione ad una storia d'Europa del secolo XIX*. Bari, 1931.

l'acolliment, de la concepció i de la pràctica del cristianisme entre les dues grans famílies que poblaven Europa. El món dels antics (mediterranis), a l'aparició del cristianisme es trobava ja a la senectut, mentre que el món germànic es trobava en plena eufòria de juvenesa. Això explica la posició de l'home antic enfront de la realitat del cristianisme, que trobem sobiranament explicada a les "Confessions" de Sant Agustí, en considerar que la realitat final per a l'home antic no era el visible, ni el tangible, ni el proper, sinó les coses llunyanes, l'espiritual, l'etern i el diví.

La realitat del cristianisme penetrà dins l'home germànic de manera diversa. Per a ell, la primera realitat era el concret, l'experimentació immediata. Aquest tret fonamental de la naturalesa germànica es desplega a través de la filosofia de Roger Bacon (segle XIII), per al qual la seguretat definitiva reposa únicament sobre l'experiència, *a dins* per la il·luminació mística, *a fora* per l'aplicació del mètode experimental (6). Occam assenta la doctrina de la separació de l'espiritual i del sensible, o sia entre Déu i el món, separació de l'experiència sensible i de l'experiència espiritual que davalla vers l'antítesi de Descartes i dona naixença a l'escepticisme de Hume i al criticisme de Kant.

Tot el sentit de l'evolució moderna fundada en la mentalitat germànica, té per principi el desprendiment espiritual de l'home del seu primer fonament i la dissolució del món en el concret, en el singular, en el que té fronteres i característiques, en oposició a l'espiritual i universalment etern.

Es així com els autors judiquen l'efecte de la immixció del cristianisme dintre de les dues grans famílies. L'antiguitat mediterrània veia l'Església com una *Font eterna i celestial*. "Veig la Ciutat Santa, la nova Jerusalem, que descendeix de Déu, preparada com una esposa i adornada per l'espòs" (Apoc. XXI, 2), visió que es repeteix a tots els textos de la patristica i en els de Climent Alexandrí i de Zeno de Verona. En canvi, el germanisme veu abans que l'Església, la figura de Crist. En el *Heliand* (*Salvator*, sec. IX) Crist apareix com el gegant audaç, com el lluitador que fereix de mort els enemics, com un guerrier que porta les hosts darrera seu. En correspondència amb aquesta imatge, la cristiandat germànica considerarà l'Església com una concentració guerrera abans que com el vincle dels fidels en Crist. L'home germànic no arriba a capir la distinció entre ofici i persona. Es per això que el sentit de santedat objectiva de l'Església s'esvaeix en l'home germànic, per a intensificar-se en el sentit de crítica dels seus representants. En

(6) GEYER, *Die patrische und scholastische Philosophie*. Berlín, 1928.

definitiva, el pendent vers l'heretgia, l'esclatada de l'enemistat latent contra Roma, que vol dir tant com tensió de l'organisme vital germànic contra l'esperit de la cultura mediterrània.

Aversió contra Roma

La Reforma, diu Giulio Evola (*Impèrialisme païen*), fou la gran caiguda de la humanitat nòrdica, el seu degenerament i la seva immersió en les capes negatives i semítiques de la lluita antiga contra Roma. Armini havia batut els romans a les selves de Teutoburg. Els saxons havien resistit acarnissadament a la cristianització de Carlemany. Els emperadors gibelins havien sotmès Roma a la prova del ferro i del foc i Gualteri de Wogelweider havia escupit al rostre del Papa les estrofes de les seves cançons de guerra. La influència de les falanges benedictines enviades per Sant Gregori no es produí a la Germània amb la mateixa intensitat. Talment com a França existeixen dues Frances, la cèltica i la llatina, a Alemanya ha demostrat Nadler (7) que la cultura no presentava una unitat homogènia. Existia a la Germània del Sud-Oest que fonamentava en un mil·lenar d'anys de vitalitat alemanya-romana, productora del complex orgànic humanisme i classicisme, i la Germània nord-oriental que feia brollar la unitat vital alemanya-eslava y que donava el fort llevat de la mística racista i del romanticisme.

Això explica les dues ruptures provocades per la Reforma. *Una d'interna* que empenyia la formació de les dues mentalitats germàniques, *l'altra externa* producte de la propensió antiromana i que explica la lluita contra el Papat i contra l'Església (8).

Encara des d'Alemanya s'esguarda Roma

El protestantisme, testament darrer del goticisme, provocà dintre de l'ànima europea, total i orgànica, una divisió profunda i el començament del procés de desintegració orgànica del tronc del vell romanisme cultural catòlic. Aquesta desintegració degenerà en aversió contra Roma, *l'antiro-mische Affekt* mantingut especialment per la Germània teutònica a través de segles. Hi ha qui estudia aquesta aversió com un producte de tendències antropològiques, com un fat, com una protesta de la raça, no de tota la raça, car s'ha de fer excepció de l'Alemanya catòlica posada davant del dilema de confessar la superioritat de la seva raça restant hostil a tota influència estran-

(7) NADLER, *Berliner Romantik*.

(8) KARL SCHMIT, *Römischer Katholicismus und politische Form*. 1925.

(9) HUGO BALL, *Die Flucht aus der Zeit*, 1917.

gera o de confessar el seu catolicisme integral, això és, de pura dependència romana.

El resultat de la Reforma, fou la destrucció del sistema d'equilibri dels valors romans dintre la Germània, creats a l'ombra de la intel·ligència amb Roma. Amb aquella destrucció, anihilada la força de la cultura, de la moralitat i de la disciplina, el món germànic caigué altra volta en la barbàrie. La tragèdia produïda per la Reforma luterana, consistí precisament en el fet que, a partir de l'escissió religiosa, les tendències alemanyes a l'individualisme, ja no temperat fortament per les idees d'ordre, de jerarquia i d'unitat del romanisme, es desencadenaven potents. Així fou possible la preparació dels intel·lectes per l'antinòmia kantiana i pel desenfrè subjectivista de la vida pràctica religiosa.

Malgrat la posició hostil de la majoria de la nació alemanya per Roma, la tàcita nostàlgia per l'antiguitat i el reconeixement de la necessitat d'un complement a la naturalesa cerebral alemanya, no han pogut ésser sufocats, malgrat els esforços de la Reforma. Encara hi ha a Alemanya qui pensa i qui esguarda vers Roma.

L'educació llatina perdurable

¿Què troba l'esperit alemany en el món romà, quina atracció produeix en l'home del Nord quan esguarda amb ulls d'infant la magnífica serenitat de la cultura romana?

La Reforma protestant va furtar a Alemanya el seu Renaixement. Amb el Barroc, moda fútil que passà lleugera damunt del cristianisme, volgué compensar-se d'una època de floriment de sentiments i d'estil, perduda per sempre. L'Olimp germànic compta com a fars un Lessing, un Herder, un Goethe, un Holderling, però en l'edifici de la cultura germànica, fred i hieràtic, hom troba a faltar l'harmònica visió de monumentalitat de les cúpules romanes.

La cúpula romana clou com un símbol tangible tota una herència educativa llatina. Escoltem Föerster (10): "Es indubtable que la raça germànica, tan accentuadament individualista, pot trobar la correcció de la seva unilateralitat no en el groller principi d'organització, que fou un jorn la seva marca nord-oriental, sinó en el canvi cultural, particularment íntim amb les nacions que posseeixen una civilització antiga, fonamentada en la disciplina (*Formkultur*)... D'aquí la secular assimilació de part de molts alemanys de la llengua llatina, del dret romà, de l'art romànic i de les maneres de la vida francesa."

Föerster, que ja d'abans de la guerra era un

(10) J. W. FÖERSTER, *Politische Ethik und politische Pädagogik*. Munic, 1922.

paladí denunciador de la degeneració pangermanística i prussiana del germanisme, no ha cessat mai de reptar Alemanya per a acostar-se al món greco-romà per evitar no sols l'empobriment propi, sinó també el retorn al caos i a la barbàrie. Com a pedagog, ha insistit sobre la força disciplinadora i educativa de la formació llatina i de la manera i de l'estil de la vida llatina.

"La cultura antiga, i sobretot la tradició llatina —diu—, tenen altres justificacions encara. La llengua llatina és una educadora del pensar recte i ordenat com cap altre n'hi hagi sobre la terra: potser perquè fou la llengua d'un poble que produí no pensaments, sinó institucions: institucions fortament arrelades a la vida i a la naturalesa humana, indestructibles com carreus massissos del romà Capitoli. La grandesa i la força educativa de la llengua llatina, radica en la incomparable radicalitat i conseqüencialitat de cada una de les seves expressions. Tota proposició procedeix d'una realitat clara i senzilla: res no resta enlaira: la cosa principal ocupa sempre el lloc convenient, tots els contactes són clarament ordenats, tota relació és assegurada de qualsevulla intel·ligència: en cap lloc no és més difícil d'embrollar que en l'atmosfera d'aquesta disciplinada concreció, en la qual no pot vagar cap vaporositat, cap indeterminació ni cap escapatòria... Tot és estil monumental, això és, eliminació de superfluitat i d'excepcions. Al treballador manual, les lleis de la matèria que tracta li ofereixen un exercici de lògica, una representació intuïtiva de la rígida concatenació de causa i efecte, de llavor i de collita, de culpa i de destí...; a l'intel·lectual, el llatí li serveix magníficament de defensa contra les mil temptacions de l'exuberant cerebralisme: el llatí és una escola de veracitat, de control dels pensaments i de les paraules: una escola de simplicitat, de concreció, una defensa contra les temptacions de la nostra vida instintiva elevada a viva consciència, una excitació a la pura, a la concentració, a la conseqüencialitat dels nostres processos mentals... En resum, la disciplina romana, entesa en la seva essència, és l'alineació que preserva de les desviacions, la gran escola de la conseqüencialitat que ens obliga a *dir i a voler totalment* el que diem i volem, i a ésser coherents amb nosaltres mateixos —tot això que és fonament, garantia, direcció necessària a tot aquell qui es mou dins del laberint de la formació intel·lectual."

Fa notar Föerster com la cultura romana és el fons de la base i de la conservació de l'Estat. Essència profunda i substancialment enemiga de l'anarquia que amenaça la destrucció de la vida individual, moral, intel·lectual, religiosa i estatal. L'antiguitat romana és força de disciplina i de concentració de primer ordre. Esmenta els assaigs de formació de joventuts fets pels grans

tècnics alemanys, que prefereixen la joventut disciplinada en els estudis humanistes clàssics a la que no els posseeix. Exactament opinava Cecil Rhodes de la joventut anglesa sortida de Harrow, de Rugby, d'Eton, de Cambridge i d'Oxford, i destinada a ocupar els alts llocs de l'administració colonial de l'Imperi.

Valor universal de la litúrgia

Roma no solament representa en el món occidental la disciplina de l'intel·lecte, l'eurítmia i l'harmonia de les formes constructives monumentals, i en el camp polític i cultural, l'exuberància mesurada i conscient de l'estil romà, sinó també la síntesi universalista d'una manifestació social que domina les exigències individuals. Aquesta síntesi universalista té el seu exponent en la litúrgia romana.

Ha de considerar-se la litúrgia romana de l'Església, com diu Màrius Bendiscioli (11), com la "preeminència del motiu social sobre l'exigència social, expressió sensible virtual de les realitats interiors, consciència de la immixció de l'home privat en la comunitat, com a membre d'ella, desenvolupament de la personalitat en la societat religiosa i per la societat religiosa: més específicament, primacia de la pregària pública oficial sobre la individual i privada: rígid respecte de la litúrgia universal romana contra les tendències separatistes o particularistes de qualsevol gènere en el camp ritual". Característica d'aquesta concepció, és considerar la litúrgia com a *símbol* i com a *estil* de valor universal. El retorn a la litúrgia, diu Herwegen (12), significa retorn a la *Romanitas* que li ha donat la seva empremta i, a la vegada, la coneixença del món antic, de la llengua i de la cultura llatines, representant la millor propedèutica, potser una propedèutica necessària de la comprensió de la litúrgia."

Contra les tendències protestants adreçades a rompre tot vincle de lligam entre Germània i Roma, l'ús conscient de la litúrgia romana en totes les esglésies catòliques alemanyes assegura, almenys per allò que pertoca a la part catòlica del poble alemany, la seva adhesió a la cultura llatina.

La "Romanitas"

Europa enyora el sentit de Totalitat i d'Unitat perdudes. La pèrdua d'aquests tresors ha portat la decadència moral i material de la gran famí-

(11) MÀRIUS BENDISCIOLI, *Il Romanesimo nella coscienza germanica contemporanea*. Morcelliana, 1933.

(12) HERWEGEN, *Die objektive Grundlage für den individualen zu gestaltenden Aufbau unseres religionem*. Munic, 1924.

lia europea. Es tracta de restablir aquest ordre, diuen els homes responsables de la governació dels Estats. Es tracta, diu Roger Dumon (13), de formar, al món occidental, *élites* profundament compenetrades de la civilització greco-romana i decidides a romandre fidels als seus principis. Aquesta civilització, que a Europa ocupa el primer lloc ben justificadament, hauria de trobar el seu complement natural en una difusió intensiva de civilització cristiana. Precisament aquesta civilització. "Perquè és ella la que ens ha introduït i desenvolupat en la vida espiritual i en el món, l'harmonia, l'equilibri, la mesura i l'ordre."

Roma ha demostrat ésser l'aglutinant poderós en l'ordre polític i en l'ordre religiós. En la seva universalitat es contenen totes les grans perspectives sobre el món i sobre el gènere humà. Això és la *Romanitas*. Paraula, com expressa Reynold (14), plena de sentit catequista del credo catòlic, però xopa i amarada de sentit històric transcendent. La continuació de la doctrina de Crist a través de les terres de l'Imperi Romà, per arrelar-se a les vores del Tíber, provocà la transformació del formidable Imperi Cesari en imperi espiritual, amb una difusió encara més extensa i més profunda, car arribava al fons anímic de les societats de la Gàl·lia, de les planúries del Danubi i fins als confins de l'Orient semita, i inspirava la *pax romana*.

L'Imperi Romà esdevingué llavors escola política. Els pobles s'eixopluguen dins el seu federalisme, no imposat, sinó adoptiu. Empra, per arribar en aquesta plasmació, la fórmula lapidària: *Omnes qui in orbe sunt, cives romanis efficientur*. Admirable per la seva brevetat i pel profund sentit universalista. Des de llavors la ciutadania romana deixa d'ésser un privilegi dels romans. Totes les terres i totes les llengües de l'Imperi gaudeixen del privilegi, i es pot ésser germànic i romà, hispànic i romà, celta i romà, africà o asiàtic i romà. Amb qual doctrina política imperial no es llevava als pobles que formaven l'Imperi, cap costum ni cap tret peculiar a l'estirp, ben a l'inrevés, flexible i equilibrada, era l'única societat llavors possible.

Moenius sosté que la *Romanitas* porta dintre seu el sentit més profund d'universalitat que li reconeixen tots els pobles catòlics de la terra, però també l'essència mateixa de la civilització europea. Car, afegeix, és l'única paraula que en el lèxic polític no desperta recels entre els pobles. No es pot dir igual de la llatinitat sense arriscar la discussió sobre la superioritat entre llatins i ger-

(13) ROGER DUMON, *L'ordre européen vu des bords du Rhin*. 1928.

(14) GONZAGUE REYNOLD, *Germanisme et latinité*. "Action Française", 8 setembre 1927.

mànics. La Romanitat és una creació comú i general de llatins i germànics. No es tracta d'endevinar-la a través de l'estil de les catedrals. Es tracta de veure l'ànima filtrada a través dels seus murs. La massa feixuga de qualsevol església romànica, la catedral més estilitzada del gòtic espiritualista, la construcció més complicada del barroc de la decadència, la basílica més polícroma de l'art bizantí, obeeixen totes a l'eurítmia harmònica d'un esperit i viuen de la força dogmàtica d'una religió que té per vèrtex comú la Seu dels Papes radicada a Roma.

La Romanitat és, en definitiva, la reconciliació del geni germànic i el llatí en una obra de restauració de la unitat perduda dins d'Europa.

Les forces que s'oposen a la restauració de la Unitat d'Europa.

a) *El llatínisme*

Es innegable que existeix, en l'atmosfera de l'Europa occidental, una boirosa idea de la *llatinitat* que s'esforça a excloure tot ferment universalista fonamentat en la cultura romana. Aquesta tendència a imposar una llatinitat cerebralista, no porta dintre, cap probabilitat de resistir l'empenya de l'esperit germànic protestant. S'ha entès per *món llatí* el món que volta París, malgrat que aquest substrate no hagi encarnat mai la idea romana de durada eterna. Els escriptors celtomans s'han entestat a oposar al concepte universalista de Roma, l'exaltació de la cultura francesa amb el nom de *llatínisme*. Obliden que la Gàl·lia acceptà la política i la civilització romanes com a valors de la més ampla volada i que la civilització gàl·lica es degué a la influència romana.

Es pot assegurar que si la Gàl·lia no hagués adoptat la civilització romanitzada, hauria caigut sota el poder germànic. La llengua, la literatura, l'educació llatina, l'art oratori i dramàtic, la concepció de l'Estat, les creences religioses, tot ho rebé dels seus conquistadors. La conversió al catolicisme romà fou per a la Gàl·lia una segona romanització que portava dintre seu la ruptura pregona i completa amb els lligams germànics.

El llatínisme, assegura Curtius (15), és simplement *civilització francesa*, ficció a la qual els usos de la llengua i les efígies dels segells, les pintures i els monuments, han acabat per *conferir un cos i una vida*. França prou ha volgut annexar-se, sense confessar-ho, les idees d'universalitat contingudes en potència dins de l'herència romana. Però la missió universal de Roma que porta dintre seu el secret de la força religiosa, ha estat sempre rebutjada per França. Contra

(15) ERNEST-ROBERT CURTIUS, *Essais sur la France*. Grasset.

el concepte equilibrat de forces entre el Papat i l'Imperi, França va revoltar-se fins a culminar en l'empresonament de Bonifaci VIII. Per això la monarquia francesa, en la persona d'Huc Capet, és blasmada pel Dant. Ni l'esperit francès ni el germànic no pogueren destruir l'*Imperium Romanorum*, que va deixar en el món l'obra del Sacre Romà Imperi. Es així com, per damunt del subconscient de totes les nacions llatines, solca el corrent de continuïtat històrica cultural, que no poden desfer els esforços dels conreadors de la vaga llatinitat concebuda a través de l'esperit de seducció, de refinament, de pensament i de cultura del París modern.

La llatinitat és prompta a deformar-se en sentit imperialista. Tots els escriptors polítics europeus, àdhuc els mateixos francesos, no amaguen pas aquest decantament que origina la bel·licositat. De totes les nacions continentals, França creu ésser el nucli entorn del qual "*selon la loi naturelle qui préside à l'Impérialisme, les nations les plus faibles doivent s'agréger*". "L'antiguitat de la seva educació política —diu Caraguel— fa de França una *nació de quadres*, una nació de monitors, una nació-cap. No tinguem pas por de proclamar-ho. Aquesta força d'agregació es troba col·locada per la Naturalesa al punt geogràfic de junció d'altres elements: Anglaterra, Bèlgica, Holanda, Suïssa, Itàlia, Espanya i Portugal no poden aliar-se i comunicar més que a través de França. Ella és la soldadura de l'Occident. En ella i per ella la força i la vida de les nacions d'Europa occidental; sense ella, l'anarquia, la feblesa i la mort. L'instint dels pobles ha endevinat l'Imperialisme; la política dels governs l'ha besllumada; la voluntat dels ciutadans la imposarà" (16).

b) *El Racisme o mite de la Sang*

La força de la civilització romana pot ésser vanada pel motiu de no tractar-se d'una valuació ni d'una exaltació de raça. El concepte de raça esdevé el pern central de la doctrina nacional-socialista alemanya. Element, per tant, fortament subversiu de l'universalisme romà.

En un llibre publicat poc abans de la revolució nazista, Paul Tellic descrivia la mística de la vida nazista com una recerca apassionada de l'home pels seus orígens. El nazisme ha comprès aquesta pregona inquietud de l'home i ha donat al poble els grans mites del seu origen: *el terror, la sang i la nació*. El *terror* com el fonament del cicle etern del naixement, de la vida i de la mort. La *sang* com el símbol del dinamisme de la vida, allò que faixa els homes dintre de la raça, la

(16) EDMOND CARAGUEL, *Angleterre contre la Paix*. D'Hartoy, 1932.

qualitat i la noblesa de la vida. La *nació*, equació central del trinomi, a la qual conscientment deu pertànyer l'home.

Aquest recull singular de teories morfogenètiques, exaltades per un racionalisme que nega tots els lligams de l'home amb la Divinitat, s'enfronta amb la civilització romana, que nega la superioritat de races i les místiques del terror, de la sang i de la nació, entenent-les com a valors absolutes. Paul Valéry ha dit, amb aquells mots bells de la seva prosa, que "pertot arreu on han tingut significació i autoritat els noms de Cèsar, Caius, Trajà i Virgili, i els noms de Moisès i Sant Pau, Aristòtil, Plató i Euclides, allí hi havia Europa. Tota raça i regió que fos romanitzada i, per allò que pertoca al pensament, sotmesa a la disciplina dels grecs, era enterament europea" (18). Reconeix Moenius que amb la Romanitat no es tracta dels fetitxisme d'una raça romana, sinó simplement del concepte Roma.

c) *El mite de la Força*

Contra el sentit universalista de la Romanitat, el mite de la Força escampat per Europa treballa també fortament. Els pacifistes llatins ho consideren així.

Nietzsche fou l'home que més contribuï a la definició del *mite de la Força*. Potència del braç, potència de la paraula, potència de la massa, potència de la intel·ligència. Idees fonamentalment dissolvents de tots els valors harmònics que foren el substracte de la civilització europea cristiana.

L'estètica tradicional a Alemanya, havia recolzat principalment damunt una puresa d'ideal, damunt la serenitat olímpica representada per antonomàsia en l'obra immortal de Fídias. Quan s'apagaven, llunyans, els ressons de les canonades de la batalla de Worth (1871), s'infantava en el cervell del filòsof de Roken l'atractiu de la cultura hellènica. Naixia en ell aquella pregunta que va donar lloc a *L'Origen de la Tragèdia*. La serenitat hellènica dels grecs, producte del socràtisme, no hauria estat un veritable crepuscle?

Esperit apollini i *Esperit dionisiac*. Tal fou l'antitesi tràgica que donà naixement a la teoria de la voluntat de Poder, formativa del *superhome* i dels nous valors i del sentit de la terra. Trobem els seus fonaments en les planes de *L'Origen de la Tragèdia*. Allí hi són, barrejats, tots els gèrmens de la inquietud de la força alemanya que va caracteritzar la política bismarkiana i darrerament l'eufòria dels partits *junkers* que prepararen la guerra de 1914.

(17) P. TELICH, *Die sozialistische Entscheidung*. Postdam, 1931.

(18) PAUL VALÉRY, *Germanisme et latinité*. "Action Française", 1927.

El que hi ha d'admirable és que aquesta visió de força que ordinàriament hom retreu al poble alemany, Nietzsche la vingué a copsar a la Mediterrània. Nietzsche rebutjà tot l'apollinisme del seu compatriota Goethe i el tò líric i llastimós de Lord Byron. No li serviren els records històrics de la seva terra, ni els somnis de Hans Sachs, ni les inspiracions de les simfonies beethovenianes. La força oculta, la trobà en el mite dionisiac, en els chors bàquics, en les orgies saceanes i en els misteris eleusians. Hellenisme pagà pur.

A quina finalitat serví la teoria del filòsof alemany, ens ho ha dit el desastre europeu de la guerra. Ell va desmentir la frase lírica de Víctor Hugo, "La literatura és la civilització". En *Voluntat de Poder* diu: "El gran interès dels psicòlegs és el no separar les dues menes de plaer, el d'*adormir-se* i el de *viure*. Els esgotats volen repòs, abandó, pau, tranquil·litat, o sia el benestar de les religions i de les filosofies nihilistes; els rics, i els vivents, volen la victòria, la dominació dels adversaris, l'extensió del sentiment de potència damunt de nous dominis". (Tom II, pàgina 86). De l'esperit alemany adormit, insinua: "Que ningú no cregui que l'esperit alemany ha perdut la seva pàtria mítica, si comprèn tan clarament el cant dels ocells que ens parla d'aquesta pàtria. Un dia es trobarà despert i sentirà la fresca vigoria del matí després d'un somni inusitat: llavors matarà dragons, anihilarà els follets pèrfids i despertarà Brunilda, i ni tan sols la llança de Woltan no podrà deturar-lo en el seu camí".

Ara, en presència del cataclisme i dels milions de morts caiguts a les trinxeres, els seus apòlogistes diuen que Nietzsche preconitzà un nacionalisme estimulador de les energies de poderoses individualitats. Que no volgué fer "un somni de grandeses nacionals", ans bé "un somni de grandesa humana". Que fou Nietzsche precisament qui va qualificar de "neurosi nacionalista" el moviment de renaixença dels petits Estats, la política mesquina dels quals s'oposava a l'esdevenir d'una Europa unificada, tal com la conceberen els esperits selectes dels començaments del segle XIX. Però mai no hauran pogut negar que escrivís que "als pobles que esdevenen febles i miserables, se'ls podrà aconsellar la guerra com a únic remei". (*Voluntat de Poder* § 42).

Malgrat que Nietzsche reconegués que el cristianisme havia afinat la sensibilitat i havia pagat els sentiments d'humanitat, ell fou el corifeu de la glorificació d'una espiritualitat anticristiana moldejada en la idea de la Força i de la forma agonística, eliminadora de tot principi espiritual superior a l'home. Es per aquesta concepció que es manté el mite de la Força i per ell s'explica aquell embadaliment del poble alemany davant de l'estàtua d'Armini del bosc de Teuto-

burg, en la socolada del qual es llegeixen aquestes paraules: *Deutsche Einigkeit meine Stärke, meine Stärke, Deutschlands Macht* (La unitat alemanya és una força, i una força és el poder d'Alemanya).

d) *El mite del nacionalisme socialista*

No pot ja escandalitzar ningú el següent enunciat: Com més s'endinsa un poble dins el viarany nacionalista, tant més es veu obligat a practicar el socialisme per tal d'organitzar la seva autarquia i fer suportable la seva autonomia econòmica. Per la seva banda el socialisme facilita l'enfortiment de l'esperit i de la disciplina nacionalista.

El món europeu es troba davant del següent fet paradoxal: que els partits socialistes purs i comunistes han estat derrocats en tota la línia, però que en canvi el socialisme, més o menys mixtificat, es troba en ple progrés a través de les experimentacions nacionalistes dels partits feixistes. El socialisme marxista ha caigut derrotat arreu on ha volgut governar. Es proclama el darrer defensor de la idea democràtica, però li passa que, o bé defensa la democràcia per mitjà d'ideals democràtics i llavors s'enfonsa en el llot de les pràctiques del vell liberalisme, sense esma per a reformar-les, o bé tracta de governar amb mitjans enèrgics i dictatorials, en el qual cas deixa d'ésser democràtic i entra a l'assaig de la nova fórmula político-social i econòmica, que és la tendència nacional-socialista.

El moviment nacional-socialista hitlerià no amaga en la seva terminologia el substracte socialista de partit obrer (*Arbeitspartei*) que el vivifica. El sentiment de comunitat nacional d'interès obrer, orienta la massa alemanya que s'enquadra en el partit hitlerià. La fórmula esquemàtica l'ha donada el doctor Goebels: "Com a nacionalistes, som socialistes, i com a socialistes, som nacionalistes; i perquè a la vegada som nacionalistes i socialistes, el darrer escombriaire del carrer és més prop de nosaltres que cap monarca d'altre poble". El concepte "socialisme", tal com l'entén el partit nacional-socialista alemany, no té ja el significat *marxista* i *demagògic* del tradicional socialisme que començava amb una ampla visió internacionalista com a negació del postulat nacionalista (19). El partit nacional-socialista, en arribar al tercer estadi de la seva activitat revolucionària (20), posa en execució l'ideal de

(19) GÜNTER GRUNDEL, *Die Sendung der jungen Generation* ("La missió de la jove Generació"). Munic, 1932. Traduït al francès per Plon, prefaci de D. Halevy.

(20) ALF. ROSENBERG, *Das Wesengefuge des Nationalsozialismus*. Munic, 1932.

la unitat plenària de l'Estat fonent-lo dins de l'agregat social. Però en el fons no deixa d'ésser síntesi socialista.

El moviment feixista italià rebutja la tònica marxista, però no pot tampoc amagar la seva filiació socialista, malgrat l'esforç de dissimular la tendència sota l'esperit de col·laboració de les classes productores en defensa de la unitat moral, política i econòmica vinculada en la funció nacional de l'Estat.

L'esforç del feixisme de voler fugir del socialisme d'Estat, estil Rússia, és ben patent. Digui-ho, si no, l'interès a remarcar l'espontaneïtat privada, la lliure iniciativa de l'individu, la intervenció estatal com a *suprema ratio* en el cas d'abandó o ineptitud. Empara indubtablement la propietat, el capital i la lliure iniciativa, però rodeja el funcionament dels òrgans capitalistes d'un conjunt de condicions psicològiques que provoquen un canvi progressiu, però total, de l'orientació econòmica de l'Estat i del seu complex polític.

Davant d'aquests fenòmens, les dues direccions nacionalistes dels pobles, la tradicional i la socialista, es troben encarades. La primera té per fonament el sentimentalisme líric, el llevat permanent històric, lingüístic, jurídic, arqueològic que despertaren els corrents romàntics dels començaments del segle XIX. La segona té per fonament el sentit econòmic de la vida, el pes de la massa proletària, la illusió de l'esdevenir d'una nova civilització de perfil acusadament proletaritzat. Sia que el mite nacional-socialista es replega dintre el país, sia que obeeixi a un esperit internacionalista revolucionari, representa, a fi de comptes, un poderós element disassociatiu de l'element totalitzador i unitari del veritable esperit del *Romantisme*. Contra l'internacionalisme utòpic, especialment quan nega els símbols de pàtria, les tradicions de glòria, les virtuts de l'heroisme i tots els esforços d'ideals i de passions dels pobles, lluita l'universalisme de la cultura romana. Contra aquesta concepció d'un esdevenidor social-mecànic, en el qual la humanitat ha de viure solament a través d'una idea de materialisme universalitzat, convertint, de passada, els pobles en ramats majoritaris al servei de minories partidistes, l'universalisme cristià unificador de l'esperit d'Europa afirma la visió mediterrània que de l'Estat tenia Goethe: "La resultant d'un conjunt de deures individuals, en el qual organisme queda vinculada l'autoritat sobirana, la jerarquia i la disciplina dels deures abans que l'imperi dels drets".

e) *La fascinació eslava*

Es igualment un fenomen particularíssim i sorprenent, després de la guerra, aquesta propensió de l'ànima occidental vers l'Orient eslav, es-

pecialment per part d'Alemanya quan donava la impressió de voler venjar-se de la derrota que li havia infligit l'Occident fent causa comú amb l'Orient eslau. Oswald Spengler i el comte Keyserling, apocalíptic anunciador del crepuscle occidental el primer, i l'altre, com a bon bàltic, enamorat de la lluminositat mística de l'eslavisme, contribuïren poderosament a l'expectació de l'ànima europea per l'adveniment del fenomen rus. Fou Alfred Weber (21) qui, amb el seu estil fonamentalment europeu, reclamà un acte de consciència que evités la dissolució de les velles formes de la vida europea en l'abís caòtic de la tendència vers l'Orient. En la tasca fou ajudat pel gran pedagog F. W. Föerster, treballador infatigable de l'obra espiritual de resistència de l'ànima germànica contra la invasió d'idees russes i asiàtiques. Ell donava el crit d'alarma a la joventut alemanya: "Els pobles d'Europa central no poden contraure un matrimoni especial amb un sol veí, altrament el centre d'Europa, cridat a unificar i a fer de mitjancer, esdevindrà més que mai l'origen de les més fatals escissions. Es especialment la Germània la que necessita de la comunitat cultural amb la raça llatina: la civilització vinculada en la disciplina i en la neta espiritualitat dels pobles romànics, hereus de la civilització antiga i mediterrània, és d'una importància educativa insubstituïble per la tendència alemanya a la divagació i a l'abstracció. Com més la Germània penetra en l'Orient caòtic, més li convé el contrapès de la civilització llatina, basada en la determinació, precisió i autocrítica... L'alemany, que propendeix a l'exuberància, necessita absolutament de l'escola de l'esperit llatí per a disciplinar-se interiorment, per a organitzar-se i per a atènyer la plena claredat d'expressió... En la Germània i per la Germània, deu parlar al món oriental de la comunitat amb la civilització d'Occident".

No és possible comprendre aquesta fascinació eslava damunt de la Germània i bon xic escampada pels països d'Europa occidental, sense penetrar en el secret de l'espiritualitat russa. "Rússia té dues ànimes", ha dit Màxim Gorki. "Una de les dues ànimes—diu Mereschkowski (22)—és la vella Rússia tombada vers l'Est: l'altra és la Rússia tombada vers l'Oest. La veritat de la primera és la "Sànta Rússia"; la veritat de la segona, és la "impia Rússia". Rússia oscilla entre l'Àsia i l'Europa, entre religió i ciència.

L'ànima eslava és profundament religiosa i nacional. L'altra, la superposada, no fa altra cosa que voler adaptar pràcticament a Rússia les teo-

ries i pràctiques de l'Europa occidental. Els adeptes de la primera tendència eren ideòlegs i cercadors dels secrets de l'espiritualisme eslau. Els adeptes de la segona, eren polítics professionals imbuïts d'una mentalitat més o menys racionalista. Malgrat el bolxevisme, l'ànima mística i la pietat eslava no han mort encara. Però precisament aquesta pietat eslava que dona a l'ànima russa que porta la Creu, l'atractiu de la compassió, és plena de perills per a la religiositat antiromana de Germània i per als pobles occidentals dins dels quals la mística eslava ha introduït instins i ferments revolucionaris.

Dos autors russos han contribuït poderosament a la creació de tals ferments. L'un, Tolstoi, l'altre, Dostoievski. Dintre l'obra del primer es descobreix un cristianisme nebulós que amaga una animositat contra l'Estat, la Societat i l'Església. Dostoievski no amaga la seva aversió antiromana. "El catolicisme no és la fe cristiana. No és precisament una fe, sinó solament la conquesta política del món sota el domini de Roma". Amb aquesta expressió, aquest eslavòfil i reaccionari ortodox ha pogut penetrar al món occidental. D'ell ha dit André Gide: "Es la liquidació de les influències mediterrànies", referint-se a la liquidació dins Alemanya de l'esperit i de la cultura mediterrànies. Dostoievski, segons Keyserling (23), volia derrotar el Dant.

Ara, la reacció russa es personifica en les agrupacions polítiques del moviment post-revolucionari. Són els nacional-maximalistes russos amb Berdiaeff, S. Boulgakhov i S. Franc, els qui proclamen que la qüestió fonamental dels nostres temps és "el sanejament espiritual de les societats humanes", la destrucció del dualisme cristià, "la doble comptabilitat cristiana segons la qual hom afirma els principis cristians per la vida personal i els principis anticristians per la vida social" (*Affirmations*, II). Els fins messiànics russos, diu Shirwisky-Shikhmatoff (*Deux messianismes*, a *Affirmations*, II), es poden resumir així: *no pas un dret, sinó un deure, no pas una victòria, sinó un sacrifici*". El triomf de la revolució russa, aparentment d'ordre tràgic, és de caire profundament espiritual, simbolitzat menys per Moscou que pel simbolisme de l'òpera "La ciutat invisible de Kitege".

Però, en el fons, tota l'obra del cristianisme social de Berdiaeff, tota la predicació religiosa de la Rev. Mare Maria Skobtzowa, de Stepanoff, d'Artemieff, de Sawikoff, de Ianovsky i d'Irma Ilyniskaia, i tants altres escriptors que col·laboren a *Affirmations* i a la *Cité Nouvelle* i en els quaderns mensuals de *Zavtra*, no són prou decisius per a lligar estretament i orgànicament el concepte de Rússia cristiana amb l'Oc-

(21) A. WEBER, revista *Die neue Rundschau*, novembre 1921.

(22) MERESCHKOWSKI, *Vom Krieg zur Revolution*. Munic, 1918.

(23) COMTE KEYSERLING, *La Révolution mondiale*.

cident. Perdura en el fons la influència separatista de l'Església bizantina, separadora de la unitat de Roma, productora de l'isolament de la Rússia cristiana, llançada com un bòlid solitari en el firmament de les creences religioses, dòcilment junyida al carro de l'Estat i al poder dels autòcrates mai frenat en llur supèrbia feudal. Solament dos pensadors moderns han endevinat aquesta força secreta de l'Occident romà, Solovjew i Tshedajew. Ambdós han assenyalat el camí de la comunicació de Rússia amb l'esperit de l'Occident romà. Rússia, segons ells, podria tornar a ésser la fortalesa d'Europa contra la invasió asiàtica en lloc d'ésser el camp de batalla dels eurasians o el bastió d'avançada de

l'Àsia contra l'Occident (24). Entenem-nos bé, en favor dels interessos universals de l'Església, diu Jacques Maritain, "car és cauria en un error gravíssim si es canviés l'interès universal de l'Església amb l'interès particular d'una civilització, per exemple, el *latinisme*, o bé si s'identifiqués sense més la civilització occidental amb el catolicisme".

No es pot negar la influència profunda que en la propaganda antireligiosa bolxevista ha tingut la filosofia de Carles Marx i de Hegel. La "Rússia impia" ha derrotat la "Santa Rússia" que s'agenollava davant l'icon sagrat i la llàntia tremolosa. Però és fora de dubte que l'ànima russa espera, confiada en Crist, la redempció.

SEGONA PART

ORIENT I OCCIDENT

Derrota de l'home blanc

Es el Japó enigmàtic el qui esguarda a través dels seus ulls oblics el panorama d'Europa. La guerra de 1914, desencadenada per motius fútils, no resolgué cap dels grans problemes plantejats abans d'esclatar, costà milions de vides i l'anihilament de tres grans nacions. Alemanya agnitzant, Àustria esbocinada en petits Estats i Rússia abocada a un caos sagnant. Rússia, a més, no solament fou vençuda, sinó apartada d'Europa, a la qual pertanyia des dels temps de Pere el Gran. Ara, des de 1917, Rússia ja no pertany espiritualment a Europa. Segons Spengler, el triomf del bolxevisme a Rússia significa el triomf d'Àsia sobre Rússia, car foren els instints asiàtics els que s'aixecaren contra els cercles russos que representaven la cultura europea.

Els Estats civilitzats d'Europa travessen avui la mateixa fase històrica revolucionària per la qual passà l'antiguitat sota l'imperi dels Gracs, Màrius i Espartacus, a la qual Cèsar posà punt i final implantant un règim dictatorial i suprimint les llibertats de les masses. El Japó judica que aquesta lluita revolucionària no afecta tants problemes socials o de reformes com la cultura europea en si, contra totes les classes que han creat l'orgullosa cultura europea. La lluita, que comença amb Rousseau i amb Adam Smith, pare del materialisme econòmic, fou fomentada per la burgesia liberal, la qual en la seva eufòria de guanys capitalistes, no veia la destrucció dels fonaments de la pròpia existència.

L'etapa segona de la lluita contra la cultura fàustica, formà el liberalisme polític, econòmic i parlamentari del segle passat.

L'etapa tercera, en la qual la lluita entre en

el període decisiu, comença amb Carles Marx. Avui quasi tots els Estats europeus es troben a mans dels partits revolucionaris, però no a les mans dels obrers, com esperava Carles Marx, sinó en poder de camarilles de funcionaris i buròcrates, de polítics professionals i d'aventurers de tota mena que amb el suport de la finança internacional, cercadora de pescar en aigües tèrboles, es serveixen de les masses proletàries com a instrument de la conquesta del poder. La societat que no construeix, destrueix. Aquesta és la tendència del nihilisme, conseqüència del liberalisme en totes les seves formes: no es pensa en l'educació de les masses elevant-les al nivell d'una cultura veritable. Això és massa fatigós i incòmode, i potser, diu Spengler, manquen principis fonamentals per a aconseguir-ho. *En comptes d'això, es vol rebaixar l'estructura de la societat als nivells de la plebs* (25).

La conclusió és que la preponderància mundial de la raça blanca davant de la raça groga ha terminat. No ho diuen els escriptors japonesos com Iusuke Tsurumi, sinó els escriptors i els estadistes del Vell Continent. El comte Codenhove Kalergi (26) exclama: "Avui dia, tant del punt de vista polític com econòmic, Europa ha deixat d'ésser el centre del món: el món s'ha emancipat. Les forces del Vell Continent han vist afegir-se al seu pol sobre l'Atlàntic, un segon pol sobre el Pacífic, el Japó. La preponderància mundial de la raça blanca és trencada.

(24) Citats per LUDWIG BERG, *Die Romisch-Katholische Kirche und die orthodoxen Russen*. Berlín, 1926.

(25) OSWALD SPLENGER, *Jahre der Entschcheidung* ("Anys decisius").

(26) COMTE CODENHOVE KALERGI, *Pan-Europe*.

Actualment el poble japonès és el més poderós de la terra. El progrés del Japó s'ha completat amb l'europeïtzació i militarització que comença per Xina i altres països asiàtics. La dominació d'Europa ha estat trencada per una gran potència, el Japó."

El miracle japonès.

Aquest meravellós país que fins 1854 vivia sota un règim feudal heretat dels daimios de Tozama, clos per complet a la influència estrangera, ignorant en absolut els secrets de la civilització occidental, no ha trigat gaire més enllà de mig segle a realitzar la portentosa evolució que l'eleva al pla de primera potència cultural i política. "La transformació del Japó—diu William Wollen—és, per la seva espontaneïtat, un dels fets més sorprenents del món. ¿Quin poble pot dir amb el mateix dret que en pocs anys, marxant pel camí de les reformes progressives, ha viscut en realitat alguns segles? ¿Quina raça ha realitzat en lapse de temps tan breu una evolució tan prodigiosa? El miracle solament es pot explicar per les virtuts del caràcter nipó abans que per la seva agudeses intel·lectual".

Es repeteix el cas de la història de la civilització romana, que no inventà res, però que sabé assimilar els descobriments útils fets abans per altres pobles. País sense literatura, sense creacions artístiques, sense centres urbans, amb comerç escàs, sotmès a austers costums, senzillament vestit i frugalment alimentat, el Japó, com Roma en contacte amb la cultura grega, s'adaptà ràpidament a la facultat creadora de la cultura europea sense perdre les qualitats fonamentals del seu caràcter racial. "Des de l'origen de la nostra història—diu Okakura Kakuzo (27)—el nostre "patriotisme i la nostra devoció pel Micado, revelen la persistència dels nostres antics ideals, mentre que el fet d'haver conservat les arts i els costums de Xina i de la vella India després de perduts als països d'origen, constitueix un testimoni suficient del nostre respecte per les tradicions. El nostre conservadorisme es troba ben palès pel temple xintoïsta d'Ise, on la deessa Sol, fundadora de la nostra antiga nissaga imperial, és més que mai venerada. Aquest santuari sagrat del culte ancestral resta avui intacte en la seva primitiva bellesa, tal com era fa cinc segles, i és reconstruït cada cinc anys en la seva forma primitiva, alternativament sobre un dels dos llocs que li són consagrats".

Fixem-nos com precisa el secret del miracle

(27) OKAKURA KAKUZO, *Les idéaux de l'Orient. Le réveil du Japon*. 1917, Payot.

de l'adaptació. "De temps immemorial, les civilitzacions de la Xina i de l'India envaïren la Corea i les costes properes del Japó. La dinastia Tang ens inundà de panteïsmes i d'harmonia, i sota la dinastia Song uns elements de romanticisme i d'individualisme atenyeren les nostres costes. Després, de les teories dualistes de l'Hinaiana (28) fins a les doctrines ultramonistes de Bodhidharma (29), l'India ha continuat dotant-nos d'un tresor de religió i de filosofia. Malgrat com eren d'oposades aquestes escoles, el Japó les acollia i n'extreia allò que podia servir-li per a les seves necessitats mentals, i incorporava aqueix do com una part integrant de la seva herència moral. Però el fogar dels nostres vells ideals fou sempre preservat per un prudent eclecticisme, mentre que els nostres camps d'activitat nacionals, enriquits pels dipòsits fèrtils de les successives inundacions, es cobrien d'una verdor més frescal. L'esforç intel·lectual desplegat sintetitzant els diferents elements de la cultura asiàtica ha donat a la filosofia i a l'art del Japó una llibertat i un vigor desconeguts a l'India i a la Xina. Es a aquesta vella cultura que hem d'agrair l'haver pogut comprendre i apreciar, més fàcilment que els nostres veïns, quins elements de la civilització occidental ens era útil d'adquirir".

Conservant l'antiga organització social confuciana, el regim socialista del repartiment de les terres del temps de les dinasties Han i Song, l'idealisme dels mètodes de vida, l'esperit de les lleis civils, la tradició dels estudis budistes i confucianistes, les cerimònies del te i de l'arranjament de les flors, l'estudi de la música i de l'art dramàtic clàssic, les cerimònies imperials i religioses, els secrets de les doctrines de la paciència i de l'estudi contingudes en els codis confucians, el Micado assumí la plena autoritat per a la transformació i l'admirable patriotisme del poble féu la resta. Poderós exèrcit, formidable marina de guerra, camins de ferro, ports, drassanes, universitats, politècnics, biblioteques i hospitals, i la cursa vers l'imperi efectiu d'Orient anexionant-se en 1894 la Formosa, derrotant Rússia en 1905 i apoderant-se de Port-Arthur, Corea i meitat de l'illa de Sakhalín, i reconeguda en 1914 com a potència continental en els afers de la Gran Guerra.

Avui el Japó resta fermament establert als mercats de Xina, de l'Indo-Xina, de les Indies angleses i neerlandeses, de l'Àustràlia, de Sud-Africa i de Sud-Amèrica. Té el domini del Xantung, i de la Manxúria, l'embarg sobre la Mongòlia interior i la vista posada sobre la Sibèria transbaicaliana. Per tant, el *White man's*

(28) Escola budista del Sud.

(29) Monjo indi arribat a Xina el segle VI.

rule en plena derrota, malgrat que no ho vulgui confessar la culpable Anglaterra.

El binomi Orient-Occident

Orient i Occident. Són dues civilitzacions les finalitats de les quals no coincideixen i que, per no coincidir, tendeixen a una destrucció fatal.

“La igualtat de la pau—declara el vescomte Tario en el llibre de Romain Rolland *Danse de Civa*—no podrà mai aconseguir-se mentre no sia edificada damunt de les runes dels Estats occidentals anihilats i entre les cendres dels pobles europeus desapareguts.” Ikuta Choko, intel·lectual japonès, escrivia en 1924: “La civilització occidental, enfangada en el materialisme, és a punt de naufragar. La nostra Lliga Oriental de Toquio no tindria raó d'ésser si no és per renovar la vida de la humanitat. Allò que s'imposa és orientar el món”. Aquesta Lliga deia darrerament en un manifest: “La pau i la felicitat no seran assegurades per als homes fins al jorn que Asia venci els blancs, no empesa per l'odi, sinó solament pel pensament d'atraure'ls a la veritable civilització, que és espiritual i no material”.

Els resultats funestos de la guerra de 1914 serviren per a excitar més l'odi dels pobles asiàtics contra la dominació europea. Animats per la possibilitat d'un èxit complet, malgrat les intel·ligències anglo-americanes disposades a barrar el pas en la qüestió de l'augment naval a Orient—proporció 10 Anglaterra, 10 Nordamèrica i 6'6 Japó—, els seus sentiments de llibertat són cada dia més forts. En la conferència panasiàtica celebrada a Nagasaki en 1926, es posaren les primeres pedres per als fonaments de cent associacions japoneses que tenien la missió d'atraure l'India dins del cercle de l'imperialisme nipó per tal d'aixecar l'Orient contra l'Occident. Fou en aquell moment quan el comte Okuma, alt personatge del Micado, amenaçà Europa dient: “Marxant vers l'Oest contra els Balcons, França i Itàlia, la major parte del món pot quedar sotmesa a les nostres armes. La tirania dels anglo-saxons a la Conferència de la Pau ha omplert de còlera els homes i els déus”.

Fermentació espiritual-revolucionària. Construcció

Però en estudiar aquest problema, els autors no perden de vista el fons espiritualista de la possible lluita. Hi ha quelcom més que una lluita armada entre dos immensos continents. La topada Oriental contra el mur Occidental, seria un espectacle d'apocalipsi fantàstic, tràgic epíleg de la història del món. Darrera la llum de les

armes, es jugarà l'esdevenidor de la cultura actual i el manteniment de les idees i dels sentiments nascuts a l'escalf dels sistemes religiosos, polítics i econòmics de l'Occident durant vint segles. Tumulte del món, desbordament de riudes confusionàries de noves religions i civilitzacions que farien pols i runes de les restes de les religions i de la civilització occidental.

En l'Asia esotèrica, el moviment religiós i la difusió dels mites de la raça i de la sang, han suscitat un ambient francament revolucionari. Les possessions britàniques de l'India, els diferents protectorats i mandats de les gran potències, s'agiten moguts per forces secretes i misterioses, plantejant rebel·lies i amples moviments d'emancipació definitiva, sobre les quals es somnia de fundar el futur promissori de l'Asia i del panasiatisme, com a empresa final política i religiosa de l'Orient. “Tots els viatgers, tots els estrangers que visiten l'Extrem Orient—diu Massis—afirmen que en deu anys els esperits han canviat més profundament que en deu segles. A l'antiga i fàcil submissió ha succeït una hostilitat sorda i a voltes un veritable odi, que sols espera el moment oportú per passar a l'acció. Des de Calcuta a Xangai, des de les estepes mongoles a les planúries de l'Anatòlia, tota l'Asia és treballada per un ample esperit d'alliberació. La supremacia a la qual l'Occident era acostumat des del jorn que Joan Sobieski aturà l'empenta dels turcs i dels tàrtars sota els murs de Viena, aqueixa supremacia ja no és reconeguda pels asiàtics. Aquests pobles aspiren a renàixer llur unitat contra l'home blanc”.

Perversió occidental. Destrucció

La perversió espiritual europea és copsada per l'oriental com un motiu més de menyspreu de l'home blanc.

Tres escoles del pensament, perfectament diferenciades, contribuïren a la regeneració del Japó. La primera li va ensenyar la recerca. La segona, l'actuació. La tercera, a saber quina devia ésser l'acció. Aquestes escoles, que prenen el nom de Kogaku (escola de l'ensenyament clàssic), Escola d'Oiomei i Escola històrica, variants del confucianisme les dues primeres, i renovadora del xintoisme la tercera, a través de les obres dels escriptors del segle XIX, i sobretot del poeta historiador Rai Sanyo, donaren els elements del culte dels temps antics pels herois del Micado. Cants de guerra d'Otomo, pelegrinatges entorn dels mausoleus imperials, suprema illusió de morir pel Micado en compliment del deure, que els fa menysprear tots els obstacles, cursa a la mort certa, no amb el furor cec del fanàtic, sinó amb el somriure als llavis i amb el cor

fred com la seva arma sense oblidar el foc que l'hagi trempada, tot això forma el substrate de l'esperit històric que informa les doctrines dels xintoïstes i dels oiomians.

Doncs bé. Aquest conjunt de regles emprades dels textos vèdics, són posats de moda entre els pensadors i els joves europeus de la darrera promoció. L'*atman* hindú obre ample esvoranc en les altes esferes del pensament occidental. L'egoisme, el luxe, la mollicie, les guerres, adormen l'esperit de les classes altes de la vella Europa. Una dolça embriaguesa filosòfica adorm les dones vestides de sedes i als *snobs* que freqüenten els altres perfumats i illuminats per l'estrella de Zo-roastre.

Curtius observa que "la doctrina taoista és actualment la religió secreta d'una selecció de la joventut". I afegeix Max Scheler: "S'apropa l'hora més misteriosa que oculca dintre seu l'esdevenidor de la humanitat: l'hora en la qual l'Àsia i Europa abordaran una discussió de principis sobre els fonaments de la vida religiosa i metafísica". Amb una diferència, que així com l'embriaguesa filosòfica dels occidentals porta a la vida quieta i contemplativa, el soldat nipó, pel seu misticisme religiós, per la intensitat de les tradicions, viu permanentment en estat d'esperit heroic, que és el manantial fecund del coratge i de la persistència en la idea de la glòria del morir per la pàtria. "Al Japó—dip Iusuke Tsurumi—s'ensenya als soldats a no batre's mai en retirada ni a capitular davant l'enemic."

I és amb aquest entusiasme ensenyat pel confucianisme que el Japó pensa imposar la seva civilització espiritualista sobre el materialisme del món occidental (30).

Perversió occidental. Hipocresia

La llei moral és, per al Japó, la norma fonamental de la vida. La infracció de la llei moral és, als ulls dels japonesos, un crim que el poble blanc comet amb si mateix. La confusió que estableix l'europeu entre el jutjament moral i el jutjament tècnic de la vida, té el vici de la hipocresia, odiat pel món oriental.

El capitalisme europeu considerat com a sistema econòmic que recolza en l'apropiació privada del capital, de les empreses i de la llibertat de canvis, no implica pas un vici moral, com no l'implica una apropiació col·lectiva. Però sí que ho és el seu desenvolupament històric en forma de concentracions, sobreequipaments, atur tècnic, sobreproducció, defectes tècnics del sistema que pro-

dueixen en l'esfera moral i metafísica mals veritables, com són expropiacions injustes, fallides que porten la misèria, lluita de classes, opressió material dels treballadors, misèria i atur. Aquesta injustícia social i inhumana que engendra el desordre en el cos social, és un *error propi del sistema*, les causes del qual han d'ésser confessades i obliguen a posar-hi ordre per tal que el desordre d'aquest sistema no progressi.

Europa, diuen els japonesos, és imbuïda de la mística del sistema capitalista i tècnic, perquè conrea la falsa moral de la hipocresia. El jutjament moral del japonès no treu al sistema capitalista ni un bri de la seva força constructiva, però en presència dels problemes que l'optimisme liberal o la tendència corruptora de l'home planteja, proclama, per damunt de tot, l'imperi de la justícia i de l'ordre veritable.

El jutjament final del japonès respecte d'Europa, és que Europa cristiana no pensa ni viu cristianament. I que, com a poble hipòcrita, ha de desaparèixer.

On pot trobar-se l'esperit unificador

Freqüentment les manifestacions del nacionalisme asiàtic es tradueixen en actes d'hostilitat contra Europa. Però l'Europa contra la qual es manifesten els asiàtics amb violenta propaganda dirigits pels estudiants que retornen després de terminar llurs estudis a les universitats europees, és l'Europa negada dins del materialisme històric, la qual, amb el seu esperit fonamentalment especulador-mercantil, imposà a Àsia subjeccions que els pobles orientals volen matar des de les arrels. Contacte amb la civilització occidental, no el defugen. Però, homes lliures, defugen la submissió i la dependència. Damunt de les desferres del liberalisme i del capitalisme en llurs símptomes de degeneració, valors nous apareixeran al món de les relacions internacionals, que faran cruixir la barrera d'incomprensió que el materialisme del capitalisme financer havia aixecat entre els dos continents, engendrant el sentiment d'odiositat i fent possible la tragèdia. Donar un sentit vital a la col·laboració transformant l'esperit que ha presidit fins ara les relacions entre Europa i Àsia, pot evitar el temut conflicte.

En el discurs que Mussolini va pronunciar el dia 22 de desembre de 1933 davant de més de 600 estudiants pervinguts de Xina, Índia, Pèrsia, Afganistan, Egipte, Siam, Japó i Síria, va fer al·lusió a la funció que podia tenir la Mediterrània com a punt de retrobament de les cultures i espiritualitats dels dos continents. "Vint segles fa que Roma realitzà a les riberes de la Mediterrània una unió de l'Occident amb l'Orient que tin-

(30) LEGENDRE, *L'Asie contre l'Europe*, 1932; MURET, *Le crépuscule des nations blanches*; DAYE, *Moscou dans le souffle de l'Asie*; RENÉ GROUSSET, *Le réveil de l'Asie*.

gué el pes màxim en la història del món. I si llavors l'Occident fou colonitzat per Roma, amb la Síria, Egipte, Pèrsia, les relacions foren de recíproca comprensió creadora. Aquesta unió fou el motiu fonamental de tota la nostra història. D'ella sorgí la civilització europea. Aquesta ha de tornar a ésser universal, si no vol desaparèixer.

"La Unitat de la civilització mediterrània, que era Orient i Occident, creada per Roma, durà molts segles. Després, el tràfic desviat a altres mars, l'afluència de l'or, el gaudiment de fabuloses regions llunyanes, foren les característiques de la naixença d'una nova civilització, amb ele-

ments particularistes de civilització situada fora de la Mediterrània.

"Aquesta civilització, amb base de capitalisme i liberalisme, ha envaït el món. La seva fallida ha ressonat a tots els continents. Interessa a tots els continents de reaccionar contra la degeneració liberal i capitalista..."

Roma i el Mediterrani poden realitzar la funció unificadora de l'esperit dels dos continents. Així ho degué comprendre aquella reunió d'homes orientals, brindant a Itàlia el concurs de les seves joventuts i prometent que l'afluència d'estudiants a les universitats d'Itàlia i de Grècia seria recomanada en retornar a llurs països.

TERCERA PART

ESPANYA I LA CRISI DEL MÓN OCCIDENTAL

La Pobresa espanyola. Interpretació evangèlica de la vida.

De tots els pobles de l'Occident europeu, és Espanya el que sent amb més intensitat la crisi del món occidental. Fa l'efecte de trobar-se isolat, perdut en un oceà de confusions, incapaç de posar ordre a les idees i als actes, acostumat de molts segles a viure confiat en un ordre sistemàtic polític-religiós a l'Edat Mitjana, polític-econòmic durant els segles XVIII i XIX i social-econòmic durant els primers anys del segle XX. Nació que s'havia oblidat de pensar, en el seu destí, confiada en el pensament dels altres. Imitava per llei del mínim esforç les idees, els sistemes, les organitzacions, les exaltacions revolucionàries, amb la qual conducta satisfesia les mires polítiques d'altres Estats i donava franca expansió al seu natural indòmit i rebel a tota disciplina.

La Guerra, com un fenomen sísmic, va truncar la dolça somnolència d'aquest poble occidental. Passats els primers moments de desassossec per les possibles contingències i derivacions de les signatures posades als tractats mediterranis (1904 i 1907), el poble espanyol prengué part activa en la lluita, des del camp ideològic de la discussió de cafè. Al mateix temps les forces econòmiques i productores del país eren assetjades pels belligerants, una entrada efectiva d'or s'iniciava arreu d'Espanya provocant el millorament de l'*standard* de vida de l'obrer i de tots els estaments socials.

Anaven a encarar-se dues concepcions ideològiques antitètiques. La tradicional interpretació evangèlica de la Pobresa espanyola, i el sentit modern del precepte materialista del *fer diners*, predicat per la civilització de caire industrial i escampat amb ocasió de la guerra amb força inoi-

da damunt de la democràcia hispana i de les masses obreres inorgàniques.

La tradicional interpretació evangèlica de la Pobresa espanyola era profund sentit místic de la raça castellana. Ell explica el sentit imperialista de Castella de voler ésser tant com Roma en el desig de realitzar l'imperi de Déu sobre la terra. Com explica també l'esforç inaudit de l'epopeia colonial, guiada pel mestratge de la idea religiosa.

Espanya havia estat la nació occidental que amb més braó havia batallat pel triomf de les màximes evangèliques. De l'Evangeli havia copiat la noció fonamental de la vida mística racial castellana, o sia, els conceptes de la *Pobresa* i de l'*Opressió* enfront dels conceptes de *Riquesa* i de *Poder*. El Pobre i l'Oprimit, el captaire i el mendicant, eren les figures místiques del Vell Testament transportades a Espanya. El Ric, l'Opulent i el Poderós, eren els personatges blasmatos per la lletra simbòlica de l'Evangeli, els mateixos que el poble espanyol blasjava.

En un pla més elevat, aquesta concepció mística de la vida havia plasmat en la personificació històrica de la *Nació pobra, conformada, i fins orgullosa* de les seves derrotes i de la seva decadència. L'imperialisme de l'or, i dels exèrcits comandats per l'or i de les flotes els canons de les quals vomitaven or, representava l'opulència immoral execrada per l'Evangeli. Les nacions riques i poderoses que li havien arrabassat l'imperi colonial, eren condemnades a la maledicció divina.

Tota aquesta ideologia sofrí la més profunda subversió amb l'or de la Guerra. Les capes socials del poble espanyol, sotraguejades des de l'arrel més íntima per la influència del canvi econòmic de la nació, perderen ben aviat el sentit conformista de la pobresa tradicionalment mantingut i s'allistaren a les files i als enquadraments capi-

talistes o obreristes. Els enquadraments capitalistes obeïen a la llei del liberalisme econòmic del *deixar fer, deixar passar*, sense control de l'Estat i sense cap limitació a la *iniciativa individual i a la competència lliure*. Monopolis, trusts, colligacions, tots els excessos de l'actuació econòmica capitalista concentrada, anaven a assajar-se en un país orfe de tota llei de disciplina. Per altre cantó, els enquadraments obreristes, mancats de tradició orgànica i disciplinada, obeïen la *llei del sindicalisme revolucionari, l'ètica revolucionària* que aconsellava l'actuació directa per tal d'arribar a la conquesta dels instruments de producció.

La noció tradicional, ètica, de la *nació pobra*, de l'*orgull de la pobresa*, de la *nació conformada*, que donava el to d'alta dignitat tradicional a Espanya, com diu Cohen (31), havia sofert un fort esvoranc. El sentit ètic de la vida espanyola anava a sofrir una forta amputació per obra de la substància herètica, negativa i disgregadora de la fórmula del capitalisme: *guanyar diners*.

Concepció soreliana de la vida social

Les conseqüències de la infecció capitalista damunt d'Espanya no havien de fer-se esperar gaire. País desarticulat, país invertebrat, com diu Ortega i Gasset, dintre la vida civil, era forçós que caigués en el paroxisme revolucionari. Les masses primitives eren fàcilment dòcils a les predicacions revolucionàries. La divisió social en classes havia d'introduir dins la nació mancada d'essències nacionals tota la força explosiva del marxisme, engendrant l'estat latent de la revolució social. El fenomen associatiu, el qual l'obrer espanyol havia sempre rebutjat, era ara una realitat. Amb ell els agitadors socials plantejaven a la història d'Espanya la *tercera epopeia*, la de les vagues, com a instrument de producció no d'una nova *moral de productors*, apolítica i anacional com predicava Sorel, sinó la de les vagues com a instrument de transformació del caire capitalista que amb la Guerra havia adoptat la nació.

L'*Epopeia de la Reconquesta* i l'*Epopeia del Descobriment* obeïen al concepte genètic i religiós de la vida nacional en un concepte orgànic i constructiu. L'*Epopeia de les Vagues* obeïa a un concepte d'ètica proletària dintre del somni de creació a Espanya d'un estil de civilització neta-ment obrera. La ideologia soviètica havia trobat el solc assaonat per la idea mística de la pobresa hispànica. La ideologia revolucionària no ignorava que al fons dels grans moviments nacional-socialistes de Rússia, d'Alemanya i d'Itàlia existien poderosos estímuls de disciplina dels

pobles, apresos en l'aspra realitat de les trinxeres. I en canvi sabien que Espanya es trobava en absolut orfe de tot estimul vital construidor del sentit històric.

La concepció soreliana de la vida social presuposava el concepte de vida econòmic i social en una civilització oblidada de tota essència nacional. Tota la història política d'Espanya durant el segle XIX ajudava a la implantació d'aquest concepte. *Espanya no havia sentit la nació*. Espanya sols havia sentit l'Estat. El culte de la nació, com a dignitat col·lectiva i ressorgiment profund del sentit encadenat a les generacions passades, antítesi del culte a la dignitat personal del monarca, del noble o del guerrer, no havia penetrat en el cos substancial de la nació. Amb aquesta manca de substància nacional, el moviment sindical sorelià no podia produir més que dissolució i pur anarquisme.

Decadència racista o genètica

El concepte *Espanya* ha polaritzat en els escriptors moderns espanyols entorn dels conceptes originaris i genètics. Problema d'investigació que dona per resultat contribuir a l'explicació de la decadència hispànica, i, per tant, problema directament concatenat amb el problema europeu, especialment quan hom l'estudia des del punt de mira religiós.

Els escriptors han pres posicions o bé negatives, relatives als orígens i a la força genètica del sentiment religiós del catolicisme a Espanya, o bé positives, que afirmen la força del geni religiós catòlic com única força morfogenètica de la història i dels homes. En la zona del clar i obscur de les dues directives, assaigs d'explicació biològica, econòmica i social, omplen el buit, però no desvirtuen l'estil de cada un dels pols de l'antítesi.

Concepte francament amediterrani, és el contingut del llibre *España invertebrada*, de J. Ortega i Gasset, llibre de fons pessimista i d'una desoladora nostàlgia que Espanya no hagués estat conquistada racialment pels germànics. Ortega coincideix amb el pensament de Nietzsche: "Es un país pobre que ha volgut ésser massa". Segons ell, la grandesa dels seus fets és desproporcionada a la modèstia econòmica. El patetisme de la creació cervantina és la nova reproducció de la vida tràgica i disconforme dels dos grups racials: l'un, gran, senyorial, en els triomfs i en les derrotes; l'altre, plebeu, cobejós, rebost pur (*escuela y des-pensa*, de Costa). Aquesta desproporció és filla d'una manca d'equilibri, equilibri que Ortega vol cercar en l'esperit germànic.

Tota l'originalitat del llibre d'Ortega i Gasset rau en la troballa del *franc, el vitalisme del franc*. Espanya—segons Ortega—no sabé ingerir l'es-

(31) PAUL COHEN, *The discovery of Europe*.

sència franca que portava l'element germanitzant invasor. L'essència franca contenia la "forma", la "minoria" i l'"aristàrquic". La resta era massa, matèria i poble. D'això dedueix que Espanya, per haver rebut molt aviciat l'element germànic, degut al contacte romà, conté minories dolentes i escasses. "A Espanya tot ho ha fet el poble, i el que el poble no ha pogut fer, s'ha quedat sense fer" (*España invertebrada*, pàg. 143). "De suerte—segueix—que así como han escaseado los hombres de sensibilidad artística poderosa, capaces de crear un estilo personal, han faltado también los fuertes temperamentos que logran concentrar en su propia persona una gran energía social y, merced a ello, pueden realizar grandes obras de orden material o moral" (Ibid., pàg. 144).

La solució de sang germànica que dona al problema de la decadència el filòsof espanyol, no s'ajusta gaire a les resultàncies eugèniques i histològiques de la història d'Espanya. Espanya no assimilà el jueu, el morisc ni el protestant, lluny d'ésser motivat pel color i per la composició de la sang, sinó simplement perquè no acceptaven el fonament religiós de la seva existència. Aquest fonament consistia en les essències cristianes, en el sentit espiritualista de la vida, en la fermentació de principis vitals religiosos entre la massa cristiana renegada, carreus potents del romanisme cristianitzat que comencen amb les generacions que han sentit les predicacions de Sant Isidor de Sevilla, i acaben amb els turments de l'illuminat Ramon Llull.

El gran autor castellà, malgrat el seu enamorament per la teoria del vitalisme germànic—que produeix l'efervescència germanòfila de la guerra (intellectuals, militars, metges, enginyers, mestres i catedràtics)—, no pot negar el substracte del romanisme que viu a les entranyes de Castella. Confessa que "*Roma y Castilla, mal dotadas intelectualmente forjaron las dos más amplias estructuras nacionales*" (Ibid., pàg. 34) i que fins ara "*sólo se ha podido escribir una historia con todo el vigor científico del vocablo: Roma*" (Ibid., pàg. 28).

Enfront de la teoria orteguiana, la teoria de la nació que fou gran perquè no traí els seus orígens genètics, aquells que comencen amb l'empelt racista celtibèric i que fineixen amb l'universalisme del catolicisme romà. La tesi del *Genio de España*, de Giménez Caballero, és que la producció de genialitats universals per part d'Espanya és un fet real dintre de l'harmonia genètica religiosa que dona Cèsars (emperadors romans espanyols), *Savis i Poetes* (Sèneca, Lucià, Marcial i Quintilià), *Capitans i Guerrers* (Cid, Hernan, Pizarro, Roger de Llúria, Fernández de Còrdoba, Cisneros, Vasco de Gama), *Sants* (Sant Domènec

de Guzman, Sant Ignasi, Santa Teresa), *Poetes i Artistes* (Cervantes, Calderón Lope, Quevedo, Gracià, Góngora, Fra Luis de León, Vives, Victòria, Velàzquez i el Greco). Gestes, batalles, poemes, organitzacions socials, pintures que influeixen sobre el pensament del món, mentre Espanya conserva l'ànima universal. I afegeix: "*España no traicionó a sus orígenes genéticos*" (Ibid., pàgina 285). "*Por no traicionarlos alcanzó un Imperio. Y en él una lengua "compañera del Imperio", como la calificó genialmente Nebrija. Si el Imperio cayó, la lengua no tardará en seguir su suerte. Cataluña es hoy gran prueba. La restricción del libro español en América es otra prueba. No porque América no lea el castellano, sino porque el castellano ya no tiene cosas universales con que interesarla maternalmente.*" (Ibid., pàgina 285).

Un i altre autors arriben a una solució. Sols que Ortega i Gasset, després d'haver reconegut la força de Roma estructuradora de pobles, "*única trayectoria completa de organismo nacional que conocemos*" (Ibid., pàg. 27), acaba per preconitzar l'orientació d'Espanya vers el Nord, vers l'*Europa extenuada*. Giménez Caballero, més lògic, assenta el trinomi: *Orient—Occident—Geni del Cristianisme*, amb la fórmula exacta de l'univers de l'home: "*A través de Cristo llega todo lo sustantivo del Genio de Occidente: el albedrío, la gracia, la fortaleza, la personalidad, la alegría de vivir, la fe en lo humano, la posibilidad de un progreso moral e intelectual, salvador y heroico... Y a través de Cristo llega todo lo instintivo del Genio de Oriente. Dependencia de un Todo, de un Dios Padre, Todopoderoso en el Cielo y en la Tierra. Amor infinito de lo humilde, de la masa, del esclavo, del infante, de la mujer, del enfermo, del débil. Paraíso del proletario. Apaciguamiento del dolor del Yo.*"

"*Pero Cristo no se instala en Benarés, ni en la Meca, ni en Moscou, ni en París, ni en Londres, ni en Belén definitivamente. Nace en Jerusalén (Oriente), pasa por Atenas con San Pablo (Occidente). Se instala definitivamente en Roma. Porque Roma—ya desde el mundo antiguo de César—era la confluencia espiritual y material de Oriente y de Occidente. Y si había dado al César lo que era del César, bien podía dar a Dios lo que era de Dios*" (Ibid., pàgs. 252 i 253).

La tesis de Giménez Caballero, com recorda Keyserling en la seva *Révolution mondiale* (pàgina 49), s'acosta totalment a la tendència romànica, al nostre mediterranisme espiritualista. Sent l'oreig de les civilitzacions d'Orient, transmeses amb la salabor i la lluminositat de la mar llatina. Percep que de cara a Roma pot refer-se l'esperit d'universalitat que feia forta Europa, i amb ella, l'esperit de nacionalitat hispànica que ha de sepultar la visió i el concepte

de l'Espanya incoherent i tràgica que d'ella té Europa.

No oblidem, dintre d'aquesta tesi, un gros obstacle vinculat en el factor *lleï de la terra*. L'habitat d'un poble no és solament el seu recer, sinó també la influència poderosa del seu destí històric. Constitueix el títol i l'executòria dels seus drets, li assigna un lloc en l'escala de les funcions històriques i de les activitats en el quadre humà i determina, a fi de comptes, una graduació jeràrquica de capacitat creativa entre les nacions (32).

Qui profunditzi en la història d'Espanya, veurà el rastre profund del pensament de la monarquia francesa damunt el procés històric espanyol dels darrers segles.

La influència francesa, política, social i econòmica ha perdurat durant tot el segle XIX i ha tingut per instrument la monarquia borbònica primer, i la primera i la segona Repúbliques. Ni tan sols la inhibició espanyola dins del concert aliadòfil durant la guerra, no evità la influència sobre Espanya. Tota la germanofília dels governs, de les castes militars i burocràtiques, dels intellectuals que havien freqüentat les universitats i els Politècnics alemanys (Ortega i Gasset al cap), fou impotent davant la força ideològica que es desprenia del nucli vital guerrer comandat per França. La fatalitat geogràfica era superior al desig d'alliberació del jou que des de quatre segles pesava damunt de la terra hispànica.

Cavalcada damunt dels dos mars de comunicació entre el Vell i el Nou Continent, Espanya és l'àrea de pas obligada de la metròpoli francesa a l'imperi colonial africà. Influència consentida, lenta i permanent (per consegüent, amputació vital de personalitat), o alliberació, amb risc tràgic d'absorció.

Què pot fer Catalunya?

El canvi de forma en el règim d'Espanya (33) aguditzà la transformació del sentiment nacionalista en sentiment de caire socialista o socialitzant. El caire tradicional, cultural i històric del catalanisme del segle XIX, perdia el seu matís restaurador dels alts valors racials i es transformava en moviment revolucionari. L'estil de vida industrial

(32) UGO MORICHINI, *Civiltà mediterranea*. Mondadori, Milà, 1927.

(33) *Dictadura i democràcia*, són estructures político-socials; *Monarquia i República*, no són altre que règims formals. No tenen, un i altre grup, mesura comuna, car viuen en dos plans diferents. Hi ha monarquies democràtiques i repúbliques no democràtiques, àdhuc dictatorials. La manca d'apreciació fina d'aquesta distinció porta en el nostre país a greus confusions i desordres. (Nota de l'autor.)

litzada i mecànica, projectava en el camp social la lluita econòmica. El socialisme obria dins del camp catalanista ample solc i llançava dintre, la llavor de la lluita per l'obtenció dels majors guanys. El capitalisme i l'obrerisme es trobaven finalment en el mateix camp de la cupiditat.

El veritable catalanisme, era el primitiu, el racial, el romàntic, el que havien covat els esperits selectes entorn de *El Europeo* d'Aribau i que, més tard, en el camp de l'arqueologia, de la filosofia, de la filologia, del dret i de les belles arts, modelava un estil de cultura original mediterrània. Aquest catalanisme podia ésser definit científicament mitjançant les teories orgàniques llavors a la moda per en Prat de la Riba, però el gran valor i la gran eficàcia els copsava de la terra, en la qual era incrustat el sentiment, i de la història i de les gestes i dels morts ja barrejats amb la terra, dels quals la gernació viva de la Catalunya moderna no era més que una supervivència en la cadena de la història. Enfront d'aquest catalanisme, tota teoria nacionalista de caire social i econòmic havia de restar boirosa i desdibuixada. El bloc capitalista havia d'obeir les lleis mecàniques de la circulació del diner i dels valors mobiliaris, dues institucions internacionals que no coneixen la força de la pàtria. El bloc obrerista havia d'obeir les directives internacionals d'organització obrera revolucionària. I àdhuc l'element camperol, més atacat a la terra, dominat per la idea del guany, no podia sentir la ressonància històrica, humil i familiar de les generacions que foren, ni interpretar el paisatge ni els monuments en el pregon sentit de una continuïtat històrica. Per a ell la terra catalana no era més que la mamella ubèrrima productora de cabals.

* * *

Tot sistema que pretengui l'hegemonia del treball o de les forces tellúriques i mecàniques per damunt de les forces espiritualistes, porta dintre seu el germen de la derrota i de la disgregació. Només l'esperit és creador i vivificador. Sols amb una pregona disciplina col·lectiva posada al servei dels grans ideals espiritualistes, pot un poble mantenir un ideal històric. La civilització mecanitzada ens ha conduït a l'estat de crisi actual i d'agreujament de perspectives, com són la guerra possible, la revolució social proletària, i el perill dels homes de color. Un segle d'experimentacions materialistes ha volgut derrotar l'obra de la Creu desenvolupada durant vint segles! I ara en toquem els resultats.

Ja en un altre lloc diguérem el nostre pensament respecte de Catalunya. Catalunya ha de voler cada cop més ésser *categoria espiritual mediterrània*, cada cop més dibuixar-se entre els pobles de la concalada de la nostra mar com a figura d'un cos social equilibrat, en un connubi harmònic de rea-

litats i idealitats. La concepció sintètica i mediterrània de la vida és herència llatina, a la qual no podem renunciar perquè no la vol renunciar cap poble mediterrani (34). Tota subjecció inter-

nacionalista representa destrucció espiritual, fogaçament de valors racials i contribució al crepuscle d'Europa.

R. GAY DE MONTELLÀ.

(34) Constatem amb gran plaer la constitució, a Niça, de *Le Centre Universitaire Méditerranéen*, que sota l'alta direcció de M. Paul Valéry, es proposa l'estudi de la noció *Mediterrani* com a objecte fonamental de les seves activitats. El Centre ha d'ésser el lloc d'elaboració d'una

coneixença mediterrània, i el punt on es formi una consciència cada cop més clara i completa de la funció d'aquesta mar privilegiada en el desenvolupament dels ideals i dels recursos de l'home. (*Rapport* de M. Paul Valéry.)

«IN MEMORIAM»

L'adéu del senyor Leonci Soler i March, l'any 1932, i el del senyor Narcís Pla i Daniel, a inicis del juliol d'enguany, ha estat com el de dos cavallers emigrats enyoradissos de la més alta pairalia i sensibles al desplaçament d'un clima espiritual que no era el de llur finesa, altrament avesada a l'exemple i a l'amistat del gran senyor, el Bisbe Torras i Bages, el qual els havia precedit en el retorn a casa.

JERONI ZANNÉ

La distància li havia permès de mesurar la totalitat de la Catalunya renaixent de la post-guerra. I ell que a casa nostra havia estat un predecessor de la doctrina orgànica del noucentisme —aleshores dels cenacles de l'Avenç, de Joventut i de la Wagneriana—, havia saludat darrerament l'eficàcia d'una formació dels esperits, exigent i responsable, una mica desconfiada dels crits amb l'embriaguesa dels quals oblidéssim que els llibres són eines d'ofici i nobles armes de combat.

MADAME CURIE

L'any 1906, llegiem al «Glossari» de Xenius: Una dona, Mme. Curie, ha pres plaça entre el professorat de la Sorbonne, tenint un ministre per deixeble.

Pàtria, Ciutat, Ciència. Tot això són ritmes...

D'aquells ritmes, n'hem articulat la composició que avui treballem. I tots els nostres dalers els hem posat al servei de la seva major perfecció.

Invocuem el record de la senyora Curie, com un exemple de voluntat sense fallida.

GUILLEM SHAKESPEARE

LA NIT DE REIS O EL QUE VULGUEU

TRADUCCIÓ DE CARME MONTORIOL PUIG

NOTA BIBLIOGRÀFICA

Llegim, en el diari de John Manningham, que es conserva inèdit al British Museum, en data 2 de febrer de 1602:

"S'ha representat, en aquesta nostra festa, una comèdia titulada "La nit de Reis", molt semblant a la "Comèdia dels equívocs o Menecmi", de Plaute, però encara més semblant a una comèdia italiana que duu per títol, "G'inganni".

Aquesta cita torna, doncs, vanes, les anteriors conjectures de Malone i de Drake, els quals donaven el 1613 com a data probable de la composició de "La nit de Reis".

Segons Mr. Halliwell Philipps, "La nit de Reis" fóra una de les quatre obres representades a Whitehall, precisament per la companyia del lord Camarleng, a la qual pertanyia Shakespeare, el Nadal de 1601-1602, en ocasió de trobar-s'hi la reina Isabel amb la seva cort.

El títol de l'obra, Twelfth Night (literalment "La nit dotzena", que és com anomenen els anglesos la nit de Reis, del fet d'ésser la nit que fa dotze després de Nadal), sembla que deriva, segons la major part dels comentadors de Shakespeare, d'haver estat estrenada precisament aquella nit.

I Mr. Aldis Wright suposa que el subtítol "El que vulgheu", no devia ésser altra cosa sinó l'expressió d'indiferència del poeta, en preguntar-li quin nom donaria a la seva obra.

Emile Montégut, però, diu, en parlar d'aquesta obra: "La nit de Reis és una mena de mascarada, ingènua i grotesca ensems, com escau a una obra el títol de la qual ens recorda un d'aquells festivals tan cars a l'humor jocund dels nostres avantpassats. Aquest festival consistia a elegir, dins de cada família, un rei que els governaria, al seu albir, durant tota aquella nit. L'elecció es feia a la sort, de manera que de vegades era un simple servent qui tenia poder absolut sobre els seus senyors, o un marrec, qui es trobava amb facultats

de fer i desfer. Era el món a l'inrevés; l'autoritat, sola filla de l'atzar; les jerarquies racionals, capgirades. I com més grotesca la sorpresa, més alegre la festa."

Ens trobem, doncs, entre diferents parers quant a la significació del títol "La nit de Reis", títol que, d'altra banda, no té res a veure amb l'acció de la comèdia.

Que cada u opti pel que més li plagui.

I, per què no per ambdós a la vegada?

Cal remarcar en "La nit de Reis", dues accions diverses i deslligades entre elles, si bé hàbilment entreteixides; l'una, seriosa; l'altra, grotesca en extrem.

La primera es basa en l'equívoc de la semblança, equívoc que es troba ja en moltes comèdies de l'antigor.

Les fonts principals d'aquesta acció semblen provenir de la comèdia italiana titulada G'inganni. Però cal remarcar que en el temps de Shakespeare existien almenys tres comèdies amb aquest mateix títol: una, que sortí a Venècia en 1537, en el pròleg de la qual hi ha un personatge que respon al nom de Malevolti, nom que recorda de prop el de Malvoler; una altra de Piccolo Secchi, publicada en 1562; i finalment una altra, de Curzio Gonzalo, edició del 1592, on la germana disfressada d'home s'anomena Cesare, la qual cosa podia haver suggerit al poeta anglès, el seu Cesari.

S'assenyala una altra font a "La nit de Reis", en la novella 36.ª de Bandello (2.ª part), on es narra la història de Nicuola (la qual, enamorada de Lattanzio, va a servir-lo vestida de patge i, després de moltes aventures, acaba per maridar-se amb ell) i el que esdevingué a un seu germà.

Aquesta novella que havia estat contada a Bandello per Vespasiano da Ezi, llavors de la seva estada al Piemont, tingué un gran èxit i fou traduïda per Belleforest, que la inserí en el volum IV de les seves Històries tràgiques, d'on la prengué

Rich, el qual, sota el títol de History of Apollonius and Silla, la inclogué, més tard, en el Farewell to the military profession, estampat a Londres, en 1581.

Probablement és aquesta obra la que proporcionà a Shakespeare els fets principals de la seva comèdia.

Quant a l'acció de la intriga subordinada (la burla ordida contra Malvoler) i a la pintura dels admirables caràcters que l'encarnen, tot és creació original del poeta, que hi fa gala d'aquella frescor i vivacitat que són la més alta valor de la comèdia shakespeariana.

PERSONATGES

ORSINO, *Duc d'Il·liria.*
SEBASTIÀ, *Donzell gentilhome.*
ANTONI, *Capità mercant, amic de Sebastià.*
UN CAPITÀ MERCANT, *Amic de Viola.*
VALENTÍ, } *Gentilshomes del seguici del duc.*
CURI, }
SENYOR TOBIES ERUCTE, *Oncle d'Olívia.*

SENYOR ANDREU GALTAENCÈS.
MALVOLER, *Majordom d'Olívia.*
FABIÀ, } *Servidors d'Olívia.*
EL BUFÓ, }
OLÍVIA, *Una comtessa.*
VIOLA, *Germana de Sebastià.*
MARIA, *Cambreira d'Olívia.*

Senyors, un sacerdot, mariners, oficials, músics i seguici.

ESCENA: una ciutat d'Il·liria i la costa veïna.

· ACTE I

ESCENA I

Una cambra en el palau del duc. Entren el duc, senyors i Curi, acompanyats de músics

DUC.—Si l'amor es nodreix de dolça música, toqueu, amics; no us faci por servir-me'n fins que mon apetit n'emmalalteixi i acabi per morir-ne. Una altra volta aquest acord, si us plau! Quina cadència melangiosa! Apar la brisa alada que ve de travessâ un banc de violes i escampa, arreu, la flaire que hi furtava! Oh, prou! que ja ha perdut la melodia aquell caient tan tendre que tenia! No toqueu més. ¡Quina frescor divina; quina vivacitat, en ton essència; amor! Ets com la mar, i fas com ella: devores i assimiles qualsevulla cosa que caigui en tu; i prens mil formes i ets sempre tu mateixa: una i innúmera.

CURI.—Senyor, voleu anâ a la caça?

DUC.—
Curi?
A quina,

CURI.—A la del cérvol.

DUC.—Altra cosa no faig, que anâ a la caça de la més noble de mes cervatelles!

El primer jorn en què vaig veure Olívia, em va semblar que sa sola presència purificava l'aire. D'aleshores que em vaig convertî en cérvol, i m'aborden (cruel, voraç canilla sanguinària) els meus desigs, sense donar-me treva.

(Entra Valentí.)

Què hi ha? I quines noves em duus, d'ella?
VALENTÍ.—No he estat admès, mon duc, per la [comtessa;

qui, però, m'ha fet dir per sa cambreira que han de passar set anys abans que l'aire o el sol, sa faç, a descobert, no besin; set anys de sever claustre, en què tapada sols sortirà; set anys, de cada dia almenys un cop, regar la seva cambra amb llàgrimes ardents, que els ulls li escaldin. Així es proposa honrar, la noble Olívia, la mort del seu germà; la remembrança del qual, eternament, en sa memòria poder servir voldria, viva i fresca.

DUC.—La que un cor posseeix, d'una tan rara delicadesa, que a pagar l'obliga un tal deute d'amor envers un simple germà; amb quina ardor no ha de respondre quan la sageta d'or l'haurà ferida i haurà matat tot el ramat d'afectes que, avui, viuen en ella? quan son fetge, son cervell i son cor, trons poderosos,

ocuparà un sol rei, de sa persona,
dolç complement? Aneu i precediu-me
al parc, amics: cerqueu-me un llit de roses.
Amb la verdor del bosc per cobricel,
el cogitar d'amor és dolç com mel
(*Se'n van.*)

ESCENA II

LA PLATJA

Entren VIOLA, un CAPITÀ i mariners

VIOLA.—Quin país és aquest, amics?
CAPITÀ.— Illíria,
senyora.
VIOLA.—I què hi faré, jo, a Illíria?
El meu germà, segur que és a l'Elisi.
(Qui sap, però, si no escapava amb vida!)
Què en penseu, mariners?
CAPITÀ.— Que és prou miracle
haver-vos salvat, vós.
VIOLA.— Germà caríssim!
De vegades la sort té estranys capricis;
i qui em dirà que no es salvés?
CAPITÀ.— Senyora;
si us pot donar consol un improbable
atzar sortós, permeteu, doncs, que us digui
com, després d'esberlar-se el vaixell nostre
i mentre vós i aquests aconseguíeu
un bot, vostre germà vaig poder veure,
serè i enter en el perill, lligar-se,
segons li aconsellaven esperança
i valor, a un fort màstil que surava
damunt la mar, i tal Arió sobre
el llom del fer dofí, desaparèixer
a l'horitzó, tot cavalcant les ones.
VIOLA.—Vet aquí or, pel bé de tes paraules.
Que sa salvació és molt possible
m'ho diu la meva pròpia, i n'augmenta
ton relat ma esperança. Coneixies,
d'abans, aquesta terra?
CAPITÀ.— Oh, sí, senyora!
Vaig néixe'i vaig criar-me a menys de dues
hores d'ací.
VIOLA.— I qui hi governa?
CAPITÀ.—Un noble duc; de nom i de fets, noble.
VIOLA.—Son nom, si et plau?
CAPITÀ.—Orsino.
VIOLA.—Orsino? El pare sovint me'n parlava.
Llavors, era solter.
CAPITÀ.—I encara ho és, o ho era no fa gaire;
puix que a penes fa un mes, quan jo partia,
es deia (ja sabeu que comentari
de la plebs són, sempre, els fets de la noblesa)
que sospirava per la bella Olívia.
VIOLA.—Qui és aquesta Olívia?
CAPITÀ.—Una honesta donzella, filla amada
d'un comte, que moria deu fer cosa

d'un any. El pare la deixà a la guarda
d'un germà, el qual, però, finava
també, molt poc després. I la gent diuen
si és aital cruel, doble desgràcia
ço que del món i els homes l'ha allunyada.
VIOLA.—Oh, si pogués servir aquesta dama
tot i amagant ma condició noble
fins a haver madurat els meus propòsits!
CAPITÀ.—Difícil us seria, per no dir-vos
impossible! S'ha tancat en un claustre,
talment. I ni els correus no vol admetre
que el duc li envia.
VIOLA.—Brau capità, tens aires de noblesa.
I per bé que, sovint, sol amagar-se
la falsedat darrera una aparença
bella i oberta, amb tot, em plau de creure
que avui no m'erro, i que aquest teu aspecte,
franc i lleial, no desdiu de ton ànima.
No diguis a ningú qui sóc, te'n prego,
i ajuda'm a triâ aquella disfressa
que més s'adigui a mon projecte. Penso
entrâ al servei del duc: tu m'hi presentes
com a eunuc, i no hauràs de penedir-te'n.
Sabré fer-li agradables els seus ocis
amb mon cantar, i em mostraré ben digna
de la meva comesa, veuràs. Mentre em confio
a mans del temps, i em lliuro a sa clemència,
tu, emmotlla el teu silenci a ma prudència.
CAPITÀ.—Si per ma llengua mai em veia endut,
no hi vegin més mos ulls: só el vostre mut.
VIOLA.—Moltes gràcies. I ara condueix-me.
(*Se'n van.*)

ESCENA III

UNA CAMBRA DE LA CASA D'OLIVIA

Entren el SR. TOBIES ERUCTE i MARIA

SR. TOBIES.—Em sabries dir a què treu cap la
manera com ma neboda es pren la mort de son
germà? Estic segur que la tristesa és el pitjor
enemic de la vida.
MARIA.—Creieu-me, senyor Tobies, hauríeu de re-
tirar més aviat, a les nits. Missenyora troba
molt a dir de les vostres hores tan fora de llei.
SR. TOBIES.—Bah! I no val més que trobi a dir
que no pas que doni a dir?
MARIA.—Això sempre! Però un xic més de seny
us escauria millor.
SR. TOBIES.—Com, m'escauria millor! No he de
menester que res m'escaigui millor. Que no
m'escau prou aquest vestit, per a beure? i aques-
tes botes?... Qui no estigui content, que es
pengi!
MARIA.—Tants d'excessos us portaran a una mala
fi. Ahir mateix en parlava la senyora; com
també d'aquell poca-solta de cavaller que van
portar-li l'altre vespre perquè li fes la cort.

- SR. TOBIES.—Qui? N'Andreu Galtaencès?
- MARIA.—Sí, el mateix.
- SR. TOBIES.—Es tan home com el qui més, a Ilíria.
- MARIA.—Què hi fa, això?
- SR. TOBIES.—I té tres mil ducats a l'any.
- MARIA.—Però, al cap de l'any, amb tants de ducats, no tindrà ni on caure mort. Es un boig, amb les mans foradades.
- SR. TOBIES.—Pfe, segons tu! I, perquè ho sàpigues, toca el violó perfectament i parla tres o quatre llengües a la perfecció, sense necessitat de llibre. La natura l'ha dotat com cap altre.
- MARIA.—Ben cert, com cap més, quant a idiotesa. Es un ximple i un cerca-raons, que si no tenia un gran do de covardia per a corregir el seu esbogerrament provocatiu, ja s'hauria vist afavorit temps ha, segons opinió de la gent de seny, amb el do d'una tomba.
- SR. TOBIES.—Per aquesta mà, et juro que els que malparlen així d'ell són uns miserables bescantadors. De qui es tracta?
- MARIA.—Dels qui afegeixen, sense embuts, que cada dia s'embriaga en companyia vostra.
- SR. TOBIES.—I tot per trincar a la salut de ma neboda! Doncs bé, m'he proposat de continuar-ho fent mentre hi hagi passadís a la meva gorja i beguda a Ilíria. Covard i mala pècora ha d'ésser qui no begui a la salut de ma neboda fins i a tant que el cervell no li volti com una baldufa. I prou, mossota. *Castiliano volto*, puix que el senyor Andreu ve cap ací. (*Entra el senyor Andreu Galtaencès.*)
- SR. ANDREU.—Senyor Tobies Eructe!, com us va, estimat senyor Tobies?
- SR. TOBIES.—Gentilíssim senyor Andreu!
- SR. ANDREU.—(*A Maria.*) Que Déu us beneeixi, beutat esquiva.
- MARIA.—I a vós també, cavaller.
- SR. TOBIES.—(*Assenyalant-li Maria*) *Avanti*, senyor Andreu, *avanti*.
- SR. ANDREU.—Qui és?
- SR. TOBIES.—La cambrera de ma neboda.
- SR. ANDREU.—Oh, excellent senyora *Avanti*! Desitjaria conèixer-vos més a fons.
- MARIA.—Cavaller, em dic Maria.
- SR. ANDREU.—Dolça senyora Maria *Avanti*...
- SR. TOBIES.—Ho heu entès malament, amic: *avanti* significa acosteu-vos-hi, abordeu-la, festegeu-la, assetgeu-la.
- SR. ANDREU.—No gosaria pas, davant vostre. Es aquesta la significació d'*avanti*?
- MARIA.—Senyors, adéu-siau.
- SR. TOBIES.—Així no puguis desembeinar mai més el sabre, cavaller, si la deixes partir d'aquesta manera!
- SR. ANDREU.—Que no pugui desembeinar mai més el sabre, la damisella, si us permeto d'anar
- vos-en així. O potser us creieu, ma bella, que teniu algun ximple entre mans?
- MARIA.—No us hi tinc pas, senyor.
- SR. ANDREU.—Ja m'hi teniu, doncs. (*Li agafa les mans.*)
- MARIA.—El pensament és lliure, cavaller. I penso que la vostra mà dista molt de valer el peu lleuger de Mercuri.
- SR. ANDREU.—Per què, estimada? què significa la metàfora?
- MARIA.—Que teniu la mà pesada.
- SR. ANDREU.—Ja ho sé. I què voleu dir, amb això? Expliqueu-me aquesta broma.
- MARIA.—Es una broma pesada, senyor.
- SR. ANDREU.—En teniu gaires, d'aquesta mena?
- MARIA.—Uf, els caps dels dits a vessar! Si us deixo anar les mans, però, no me'n queda cap. (*Es desfà d'ell i se'n va.*)
- SR. TOBIES.—Oh, company; et cal una copeta de Canàries! No t'havia vist mai tan cap per avall.
- SR. ANDREU.—Mai, ben cert, fora quan m'hi fa anar l'aiguardent. De vegades em sembla que no allargo més que un cristià o un qualsevol. El bou m'agrada massa i temo que acaba per esmussar-me els sentits.
- SR. TOBIES.—Es clar!
- SR. ANDREU.—Si n'estava segur, hi ben renunciaria. Demà agafo el cavall i me'n torno a casa, senyor Tobies.
- SR. TOBIES.—*Pourquoi*, estimat cavaller?
- SR. ANDREU.—Què vol dir, *pourquoi*? que sí o que no? Voldria haver esmerçat en l'estudi de les llengües el temps perdut en l'esgrima, la dansa i els combats d'ossos. Oh, si m'hagués dedicat a les arts!
- SR. TOBIES.—El tupè que gastaries avui!
- SR. ANDREU.—Què? hi hauria guanyat, la meva cabellera?
- SR. TOBIES.—Qui en dubta! Perquè quant a rullar-se't naturalment...?
- SR. ANDREU.—Però m'escau, veritat?
- SR. TOBIES.—I tant! Et penja com el cànem d'una filosa, i qualsevol dia vull veure com una comare se't posa entre cames i te la fila.
- SR. ANDREU.—En bona fe, demà me'n torno a casa, senyor Tobies. La vostra neboda no es deixa veure i, encara que no fos així, em jugo quatre contra un que tampoc no em faria cas. Quan el mateix duc li fa la cort!
- SR. TOBIES.—No en vol saber res, del duc. No es casarà amb ningú que, en edat, en mèrits o en fortuna, estigui per damunt de la seva condició. Li ho he sentit jurar. Doncs, conserva les esperances.
- SR. ANDREU.—Em quedaré un altre mes. Só l'home més estrany del món: de vegades em dóna pel ball i la gatzara.
- SR. TOBIES.—Hi fas un paper brillant, almenys?

SR. ANDREU.—Com el qui més, a Ilíria (amb el respecte degut als meus superiors, s'entén). Nò voldria posar-me davant dels homes venerables.

SR. TOBIES.—I quines fioritures fas, en la gallarda?

SR. ANDREU.—Hi faig uns saltirons, que diríeu de cabrit.

SR. TOBIES.—A mi, el cabrit, Déu me'l doni quiet i a taula.

SR. ANDREU.—I no hi ha qui em guanyi a fer tombarelles.

SR. TOBIES.—Per què amagar aquestes coses? Per què tirar teló davant de tantes gràcies? O és per por que no s'empolsin, com el retrat de Mrs. Mall? Per què no vas a l'església amb un pas de contradansa i no en tornes amb un de farandola? Si fos de tu, faria, del contrapàs, el meu caminar natural i, fins en anar a acomplir aquelles necessitats més peremptòries i ineludibles, hi aniria al ritme marcat d'un ball rodó. Què et proposes, doncs? O et creus en un món on els mèrits facin nosa? Jo diria, per l'excel·lent conformació de la teva cama, que l'estel de la dansa precedí la teva naixença.

SR. ANDREU.—Sí, és ferma, i fa d'allò més goig amb una mitja de color de foc. Què, armarem alguna xala?

SR. TOBIES.—I doncs? Per ventura no hem nascut sota el signe de Taure?

SR. ANDREU.—Taure! influeix en el cor i en les costelles.

SR. TOBIES.—Oh, no! en les cames i les cuixes. Vull veure't cabriolejar; apa! (*El senyor Andreu dansa.*) Ah! més amunt! més amunt! Molt bé! Ah! Ah!

(*Se'n van.*)

ESCENA IV

UNA CAMBRA EN EL PALAU DEL DUC

Entren VALENTÍ i VIOLA, vestida d'home

VALENTÍ.—Si el duc continua distingint-vos d'aquesta manera, Cesari, fareu una carrera brillant. No us coneix sinó de fa tres dies i ja us tracta com un amic.

VIOLA.—En posar en dubte la continuïtat del seu afecte, sembleu témer un seu caprici o una meva negligència. Que potser és inconstant en la seva gràcia, el duc?

VALENTÍ.—No; us ho asseguro.

VIOLA.—Em tranquil·litzeu. Ara ve cap ací: vegeu-lo.

(*Entren el DUC, CURI i seguici.*)

DUC.—Qui ha vist Cesari?

VIOLA.—Ací em teniu, senyô; a les vostres ordres.

DUC.—(*Als del seguici.*)

Aparteu-vos un poc, si us plau.

(*A VIOLA*) Cesari no ignores res, puix davant teu obria el més secret del llibre de mon ànima: perquè, bon jovencell, vés a la casa de mon amada i fes-te fort a veure-la. Planta't, si fos precis, davant sa porta i digues a sa gent que, en tant no et rebin, no te'n mouràs.

VIOLA.— Així és farà com vostra senyoria ho ordena. Si, com diuen, la comtessa a son dol s'ha lliurat tota, però, no és gens probable que m'admeti.

DUC.—No et faci por cridar ni moure fressa, i mostra't descortès, ans que tornar-te'n sense havê aconseguit el teu propòsit.

VIOLA.—I, posat que la vegi, què he de dir-li?

DUC.—Li descriuràs la meva ardô amorosa i a meravella la mouràs, parlant-li de ma fidelitat. I t'ha d'escaure, el pledejar d'amor! Ta juvenesa triomfarà, segur, on potsê un altre correu, de més sever i greu aspecte fracassaria.

VIOLA.—No ho crec pas!

DUC.— Doncs creu-ho, minyó estimat. M'apar que et calumnien aquells que et diuen home, puix ton llavi no és menys dolç ni roig que el de Diana i ta veueta, ensems aguda i tendra, és de donzella. En tu, tot em recorda la dona, fins avui. I gens no dubto de l'èxit de l'afer que t'encomano, fiant-lo, en bona part, a ta presència.
(*Als del seguici.*)

Acompanyeu-lo uns quants d'entre vosaltres; tots, si voleu.— No-res tan agradable per' mi com soledat, a hores d'ara. Triomfa en ta comesa i viuràs lliure com ton mateix senyor, i sa fortuna podràs dir teva.

VIOLA.— Faré mos possibles altesa, per guanyar-vos l'estimada.

(*A part.*) Hi haurà, amb tot, cap més terrible [cosa per qui, com jo, voldria ser sa esposa?
(*Se'n van.*)

ESCENA V

UNA CAMBRA DE LA CASA D'OLIVIA

Entren MARIA i el BUFÓ

MARIA.—Corre, digues-me d'on vénis; del contrari, et juro que no desclouré els llavis, el gruix d'un cabell per excusar-te i missenyora et farà penjar per la teva deserció.

BUFÓ.—Que ho faci. El penjat no tem senyera.
MARIA.—Explica't.

BUFÓ.—Que veu venir l'enemic i, ell, tan fresc!

MARIA.—Brava resposta! I, no saps on nasqué aquesta dita de "no tem senyera"?

BUFÓ.—On, excellent Maria?

MARIA.—A la guerra. Tu uses la frase sense propietat.

BUFÓ.—Què hi farem, si Déu no m'ha donat més talent? No voldràs que en gastis més que no en tinc!

MARIA.—El que et dic, és que no podràs defugir de veure't penjat per la teva absència; puix que, si t'acomiaquen, no és una manera de deixar-te penjat?

BUFÓ.—Un bon penjament pot privar-te d'un mal casament. Quant al comiat, mentre duri l'estiu, rai!

MARIA.—Estàs resolt, doncs?

BUFÓ.—No pas del tot; però sí, respecte a dos punts.

MARIA.—Perquè si l'un es trenca, l'altre aguanti; car, si tots dos cedien, "avall les calces"!

BUFÓ.—Bé, i més que bé, en bona fe. Apa, véste'n! Quan el senyor Tobies deixarà de beure, esdevindrà el millor partit per a la noia més eixerida d'Illíria.

MARIA.—Prou d'aquest color, bergant. La senyora s'acosta. Si m'has de creure, demana-li perdó humilment.

(*Se'n va.*)

BUFÓ.—Esmola'm la llengua, enginy! Els qui més es pensen tenir-te no passen, molt sovint, de totxos. Fes, doncs, que jo, beneït de naixença, pugui passar per llest. Què diu Quinapalus? "Val més un boig, savi, que no un savi, boig."

(*Entren Olívia i Malvoler.*)

Que Déu us beneixi, madona.

OLÍVIA.—Fora boigs d'ací; traieu-lo!

BUFÓ.—Que sou sords? Traieu la senyora.

OLÍVIA.—Tanmateix, sou ben magre com a bufó! N'estic típa, de vós. Cada dia us espatlleu més.

BUFÓ.—Dues faltes, senyora, que els bons talls i els bons consells poden remeiar. Engreixeu el pobre bufó i ja no serà cap bufó magre; maneu-li que s'adobi i, en fer-ho, deixarà d'estar espatllat. Si ell no sabia d'adobar-se, envieu-lo a ca' l'adobador. En el món, tot no són sinó adobs i pedaços! La virtut que s'esgarria, és una virtut apedaçada de vici; el vici que s'esmena, un vici apedaçat de virtut. Si aquest senzill sillogisme ha bastat a convèncer-vos, millor; si no, què hi farem? Així com, fora de la desgràcia no hi ha veritable cornut, així, la bellesa és una flor. Missenyora havia manat treure el boig; per consegüent, repeteixo: "Que treguin missenyora".

OLÍVIA.—Es a vós, a qui havia dit de treure.

BUFÓ.—Us equivoqueu de ple a ple! *Cucullus*

non facit monachum, la qual cosa equival a dir: "no só tan boig com sembla." Oh, madona!, permeteu que us faci palesa la vostra bogeria.

OLÍVIA.—I podràs?

BUFÓ.—Molt fàcilment, senyora.

OLÍVIA.—Prova-ho, doncs.

BUFÓ.—Començo, com qui fa de catequista. "Ratolinet de virtut, respon-me."

OLÍVIA.—A falta d'entreteniment millor, benvingut aquest.

BUFÓ.—Gentil madona, per què plores tant?

OLÍVIA.—Per la mort del meu germà, gentil bufó.

BUFÓ.—Ben segur, madona, que la seva ànima és a l'infern.

OLÍVIA.—Ben segur, bufó, que la seva ànima és al cel.

BUFÓ.—Doncs, més boja vós, madona, de desesperar-vos perquè l'ànima del vostre germà sigui al cel. —I ara, cavaller, emporteu-vos en el boig.

OLÍVIA.—Què em dieu del bufó, Malvoler? No és cert que s'esmena?

MALVOLER.—Sí, i millorarà a mesura d'envellir i d'anar-se acostant a la mort. La decrepitud, que afebleix el judici de l'home assenyat, aviva les facultats del totxo.

BUFÓ.—Que Déu us torni ben aviat decrepit, en bé del vostre intel·lecte! Poc li costaria al senyor Tobies de jurar que no sóc cap fura; compte, però, que es jugués dos sous que no sou cap ase!

OLÍVIA.—Què hi responeu, Malvoler?

MALVOLER.—Que em meravella que missenyora es plagui en la xerrameca d'un coquí. L'altre dia el vaig veure batut pel més infeliç dels del seu ofici: un bufó que té el cap dur com una pedra. Ara mateix, veieu?, ja no sap què respondre. Si no rieu i no li doneu amb què fer riure, es queda fet un badoc. Quant a mi, considero la pobra gent que es diverteix amb les rucades d'aquests ximplers, com la joguina de llurs propis bufons.

OLÍVIA.—Oh, Malvoler!, us corca l'amor propi i teniu el gust d'un paladar estragat. Qui és franc, generós i senzill, no veu sinó fum de pólvora on vós veieu bales de canó. No hi ha cap mal en els acudits d'un bufó familiar, per bé que es plagui en la burla; com no hi ha res d'injuriós en la crítica serena d'un home recte, encara que us prodigui la censura.

BUFÓ.—Que els déus et curullin de benaurances, oh tu, qui parlaves bé dels folls!

(*Torna a entrar Maria.*)

MARIA.—Senyora, a la porta hi ha un gentilhome que mostra grans desigs de parlar-vos.

OLÍVIA.—Es un missatger del duc Orsino?

MARIA.—No ho sé, senyora; però és un galan donzell, que porta un seguici molt lluit.

OLÍVIA.—I, per què no entra? qui l'en priva?

MARIA.—El vostre oncle Tobies, senyora.

OLÍVIA.—Vés, i digues-li que es retiri. Sembla que hagi perdut el seny!

(*Maria se'n va.*)

Aneu-hi, Malvoler. Si es tracta d'un enviat del duc, estic malalta o sóc fora de casa. Feu-vos-ho com vulgueu per deslliurar-me'n.

(*Malvoler se'n va.*)

Heu pogut veure, cavaller, com les vostres agudeses es marceixen i desplauen la gent.

BUFÓ.—Madona, has advocat per nosaltres, ni que sabessis que el teu hereu havia de néixer beneit! (Que Júpiter li atapeeixi el crani de cervell, amén!) Vet aquí acostar-se un teu oncle que, de cervell, en té ben poc.

(*Entra el senyor Tobies Eructe.*)

OLÍVIA.—(Pel meu honor, que ja està embriac!) Qui hi ha a la porta, oncle?

SR. TOBIES.—Un cavaller.

OLÍVIA.—Un cavaller? Però, quina mena de cavaller?

SR. TOBIES.—Un cavaller... (*Eructa*) (Mala plaga d'arengades en escabetx!) Com anem, ruc?

BUFÓ.—Bon senyor Tobies!

OLÍVIA.—Oncle, oncle, com és que en aquesta hora ja hàgiu perdut la luciditat?

SR. TOBIES.—La lubricitat? Me'n ric, de la lubricitat! Hi ha un home plantat a la porta.

OLÍVIA.—Sí, ja ho sé. I qui és?

SR. TOBIES.—Per a mi, que sigui el diable: poc m'importa. Tot és u, creieu-me.

(*Se'n va.*)

OLÍVIA.—A què s'assembla un embriac, bufó?

BUFÓ.—A un ofegat, un imbècil i un boig. La primera tirada de massa, el fa un imbècil; la segona, un boig, i la tercera, l'ofega.

OLÍVIA.—Corre, i avisa el jutge que vingui a alçar un cadàver. L'oncle està al tercer grau d'embriaguesa: ja s'ha ofegat.

BUFÓ.—No, madona; no ha passat de boig, per ara. El beneit vetllarà el boig. (*Se'n va.*)

(*Torna a entrar Malvoler.*)

MALVOLER.—Senyora, aquell trapella jura que us parlarà. Li he dit que estaveu malalta. M'ha respost que és molt entès en medicina i que això el fa insistir a voler-vos veure. Li he dit que dormíeu i que, probablement, somiàveu. Resulta que també interpreta els somnis i s'entossudeix a explicar-vos-els. Què cal fer? No valen excuses, amb ell.

OLÍVIA.—Digueu-li, clarament, que no vull rebre'l.

MALVOLER.—Ja li ho he dit, però assegura que us parlarà, mal que s'hagi de plantar a la vostra porta, com una estaca.

OLÍVIA.—Quina espècie d'home és?

MALVOLER.—De l'espècie humana.

OLÍVIA.—Bé, però... de quina mena?

MALVOLER.—De la pitjor mena: us vol parlar, tant sí com no.

OLÍVIA.—Com és? quants anys tindrà?

MALVOLER.—No prou per a ésser un home, ni prou pocs per a ésser un noi: una tavella on encara no han granat els pèsols; una poma a mig aire de fer-se. Què us diré? És un entremig d'home i de noi. La natura l'ha afavorit i parla amb una gran astúcia, malgrat que sembli desmamat de poc.

OLÍVIA.—Feu-lo passar: crideu la meva cambra.

MALVOLER.—Maria, la senyora us demana. (*Se'n va.*)

(*Torna a entrar Maria.*)

OLÍVIA.—Dóna'm el vel; té, cobreix-me'n el rostre. Escoltarem una nova ambaixada d'Orsino.

(*Entra Viola.*)

VIOLA.—L'honorable mestressa d'aquesta casa, si us plau?

OLÍVIA.—Adreceu-vos a mi; us respondré per ella. Què voleu?

VIOLA.—Radiant, exquisida i incomparable beutat: us conjuro a dir-me si sou vós la mestressa d'aquesta casa, puix que m'és desconeguda. Em doldria, en gran manera, que es perdés el meu discurs, perquè, ultra d'estar admirablement escrit, m'ha costat Déu sap quins treballs, aprendre-me'l de memòria. Oh, amables damiselles!, no em feu objecte de cap burla: só sensible en extrem i qualsevol mofa m'és metzina.

OLÍVIA.—D'on veniu, cavaller?

VIOLA.—No sé gaire més del que he après, i aquesta pregunta no forma part del meu programa. Gentil donzella, doneu-me vènia, si sou la mestressa de la casa, perquè us obri el meu parlament.

OLÍVIA.—Per ventura, sou comediant?

VIOLA.—No, cor dolç. Amb tot, us juro, per les pròpies urpes de la malícia, que no só qui represento. La mestressa de la casa?

OLÍVIA.—Si no és fer-me frau a mi mateixa, heus-la-ací. (*Assenyalant-se.*)

VIOLA.—Ben cert que us el feu, en enterrar allò que us fou donat per a despendre. Però, em decanto de la meva comesa. Permeteu que us adreci unes frases d'elogi abans no us mostri el cor del meu missatge.

OLÍVIA.—Aneu al gra: us faig franc de l'elogi.

VIOLA.—Ah, si sabíeu l'estona que he passat estudiant-lo i com és, de poètic!

OLÍVIA.—La qual cosa equival a ple de fingiment. Estalvieu-me'n; us ho agrairé. M'he asabentat del vostre comportament incorrecte en demanar audiència i si us he permès d'entrar, ha estat més per curiositat de conèixer-vos que per desig d'escoltar-vos. Si sou boig, aneu-vos-en; si teniu seny, sigueu breu. No estic

d'humor per a sostenir un diàleg tan estrofolari.
MARIA.—Voleu desplegar veles, company? El camí es cap allà. (*Assenyalant la porta*).

VIOLA.—No, marinereta, no; penso romandre una estona més en aquestes aigües. Amansiu la vostra fera, senyora.

OLÍVIA.—Digueu-me què voleu.

VIOLA.—Só un missatger.

OLÍVIA.—Què m'heu de dir de terrible, que hi esmerceu tants de circumloquis? Vinga el missatge.

VIOLA.—Es per a la vostra sola orella, senyora. No porto declaració de guerra ni reclamo tribut d'homenatge. Vinc amb l'olivera a la mà. La meva paraula és tan rica en pau com en substància.

OLÍVIA.—Amb tot, el preàmbul ha estat rude. Qui sou? què desitgeu?

VIOLA.—Excuseu la meva rudesia, joc d'escena necessari al meu paper. El que só i el que vull, són coses tan sagrades com la virginitat: paraula divina, per a la vostra orella; profanació, per a l'orella d'altri.

OLÍVIA.—Deixa'ns sols, Maria. I ara escoltem la paraula sacratíssima. (*Maria se'n va*). Cavaller, com comença el vostre text?

VIOLA.—Dolcíssima damisella...

OLÍVIA.—Passi, com a exordi. (Hi hauria, però, molt a dir.) I aquest text d'on prové?

VIOLA.—Del cor del duc Orsino.

OLÍVIA.—Del seu cor? I de quin capítol del seu cor?

VIOLA.—Per respondre-us amb mètode, us diré que del primer.

OLÍVIA.—Oh, ja l'he llegit i és pura heretgia! No teniu res més a dir-me?

VIOLA.—Permeteu que us vegi la faç, gentil senyora.

OLÍVIA.—¿Teniu alguna comanda a fer-li, de part del vostre amo? Em sembla que us heu allunyat del vostre text; però alçarem la cortina i us mostrarem el retrat. Contempleu, cavaller. (*Destapant-se.*) Què teniu a dir-li?

VIOLA.—Que és perfecte, si tot de Déu hi és obra.

OLÍVIA.—No en dubteu pas; resisteix vents i [pluges.

VIOLA.—Acabada heutat, la que a natura deu uns tals tocs de roig, deliciosos, i un blanc tan admirable! Missenyora, fóreu cruel com mai no ho fou cap dona si a la tomba us endúieu tantes gràcies sense deixar-ne còpia!

OLÍVIA.—Oh, no temeu que em mostri tan mal cor! Faré inventariar la meva bellesa, i cada detall, cada particularitat, constarà en el meu testament. Per exemple: *ítem*, dos llavis passadament vermells; *ítem*, dos ulls foscos, amb les seves corresponents pestanyes; *ítem*, un coll,

una barba. I així, tot. Us han enviat perquè em poséssiu preu?

VIOLA.—M'adono prou de quina és vostra flaca: un orgull sense nom. Més ni que fóssiu el diable mateix, no en sou menys bella. Mon amo i senyô us ama; i tan profunda és son amor, tan noble i tan rendida, que bé mereix de veure's corresposta ni que us haguessin coronat, madona, com la més gran bellesa d'aquest segle.

OLÍVIA.—I de què és feta son amor, digueu-me?

VIOLA.—D'adoració, de planys que enterneixen, d'ardents sospirs, de llàgrimes fecundes.

OLÍVIA.—Vostre senyor no ignora els meus es-

[forços
inútils, per amar-lo. Sé que és noble i virtuós; d'una joventut fresca i sense tara; generós i savi; ric i valent; gentil, ensems de tracte i de figura. Es, però, culpa meva si no reïxo a amar-lo? Qui us envia sap la inutilitat de tanta brega: no seré seva, i cal que s'hi conformi.

VIOLA.—Si el foc em consumia que mon amo consumeix, i els sofriments d'una vida cruel i desastrada com la seva em devoraven, cap cas no faria, us asseguro, dels vostres refusos; ni voldria comprendre'ls.

OLÍVIA.— I obraríeu com, en conseqüència?

VIOLA.— Una cabana em bastiria, al peu mateix de casa vostra, i a vagar per les vostres cambres enviaria l'esperit ingràvid; tota mena de lais us escriuria, xops de la meva ardor tan menyspreada, i els cantaria al cor de la nit negra, ma bella, a plens pulmons. També, a tota hora, vostre nom cridaria a les colines i els tornaveus veïns, de l'un a l'altre se'l llançarien, amb amor, mil voltes, fins que les veus de la natura tota "Olívia!", sospiressin a l'uníson. Els elements conjurats de la terra i de l'aire, repòs no us deixarien mentre no em compadíssiu.

OLÍVIA.—Si que faríeu coses! I, digueu-me, quina és vostra naixença?

VIOLA.— Si no illustre, superior a mon actual fortuna que, amb tot, és prou, puix que só gentilhome.

OLÍVIA.—Aneu a trobâ el duc. No puc amar-lo; que no m'envii, doncs, cap més missatge —a menys que no tornéssiu, en persona, a dir-me com s'ho ha pres.—Us regracio per les vostres molèsties. I, deixeu-me, ara. Teniu; per vós. (*Li dona una bossa.*)

VIOLA.— No venc, senyora,

els meus serveis: guardeu aquesta bossa. Mon amo és qui fretura recompensa; no jo. Així l'amor torni de pedra el cor de qui estimeu, i vostre anhel trobi tan sols fredor, beutat cruel!

(*Se'n va.*)

OLÍVIA.—“Quina és vostra naixença?”

“Superior a mon actual fortuna que, amb tot, és prou, puix que só gentilhome.” Perquè et creguin, no et caldrà pas jurar-ho! El teu parlar, ta faç i ta figura, ton talent i ton seny, et fan cinc voltes noble. (No tan de pressa... Calma, calma! (*Adreçant-se al seu cor.*)

O l'amo esdevindrà el servent.)

Què em passa? Tan ràpid fóra el contagi de l'amorosa plaga? Sentí em sembla com, a través dels ulls, vers la meva ànima fan camí, les qualitats d'aquest home! Que sigui, si està escrit.—Malvoler! Vina, Malvolê!

(*Entra Malvoler.*)

MALVOLER.—A vostres ordres, missenyora.

OLÍVIA.—Corre, procura d'atrapâ aquell home, el missatger del duc. Ací em deixava, tant sí com no, aquesta tumbaga. Digues-li que no la vull, i ensems li recomanes de no enganyar son amo, ni donar-li cap esperança. Si, però, tornava demà matí, jo, amb gust, li explicaria els motius d'aquest meu obrar. Oh, cuita, Malvolê!

MALVOLER.—Hi vaig, senyora.

(*Se'n va.*)

OLÍVIA.—No sé què em faig. I temo que mos

[ulls

no hagin cegat mon cor, incautament. L'home no es venç: som joc dels teus esculls, Destí! El que està escrit, serà. Amén!
(*Se'n va.*)

ACTE II

ESCENA I

LA PLATJA

Entren ANTONI i SEBASTIÀ

ANTONI.—No us voleu quedar més ni voleu que us acompanyi?

SEBASTIÀ.—No, amic. La meva estrella lluu sobre meu amb resplendor sinistra, i qui sap si la malignitat del meu destí no pertorbaria el vostre. Per consegüent, us demano que em deixeu ésser sol a portar el pes de les meves desgràcies. Fer-vos-les compartir, fóra recompensar ben malament la vostra amor.

ANTONI.—Digueu-me, almenys, on us encamineu.

SEBASTIÀ.—En veritat que no puc; parteixo a l'aventura. Però la delicadesa que m'heu mostrat fins avui, respectant el que he volgut callar-vos, m'obliga a descobrir-me a vós. Sapigheu, doncs, que em dic Sebastià, per més que em fes anomenar Roderic. El meu pare fou aquell Sebastià, de Messalina, del qual estic segur que haureu sentit parlar. En morir, va deixar dos fills bessons: una meva germana i jo. Per què els cels no permetien que acabéssim la vida, plegats, ja que plegats l'havíem començada? Vós ho impedíreu, amic. Una hora abans que m'arrenquéssiu a la violència de la mar, la meva germana moria, engolida per les ones.

ANTONI.—Terrible desgràcia!

SEBASTIÀ.—Era una donzella, senyor, que tenia fama de gran beutat (malgrat la semblança extraordinària que la gent deien haver-hi entre ella i jo). No goso donar per justa aquesta fama, però sí puc assegurar-vos, sense recel, que la mateixa enveja es veia forçada a proclamar les belles qualitats de la seva ànima. Pobra germana! Va ofegar-se en l'aigua amarga de la mar, i jo semblo voler ofegar el seu record en aigua més amarga encara!

ANTONI.—Excuseu, senyor, la pobresa de la meva hospitalitat.

SEBASTIÀ.—Sou vós, amic Antoni, qui heu de perdonar-me per tantes molèsties!

ANTONI.—A menys que no vulgueu castigar-me per la meva amor, deixeu que us acompanyi.

SEBASTIÀ.—Si no voleu desfer el que heu fet —és a dir, si no voleu matar a qui heu salvat,— no insistiu. Adéu-siau, una vegada per totes. Tinc el cor tan adolorit i tan trist, i só an jove, encara, que poc costaria als meus ulls de traïr-me! Penso encaminar-me a la cort del duc Orsino. Adéu-siau.

(*Se'n va.*)

ANTONI.—Que els immortals et siguin, tots, pro-

[picis!

No fos pels enemics que tinc a Ilíria, t'hi reveuria dintre poc! (La meva amor, apar que dels perills es faci un joc, però.) Vindré, passi el que passi.
(*Se'n va.*)

ESCENA II

UN CARRER

Entra VIOLA, seguida de MALVOLER

MALVOLER.—No sou vós qui éreu, no fa gaire, a casa la comtessa Olívia?

VIOLA.—Jo mateix, senyor. Fa poc que n'he sortit.

MALVOLER.—Doncs ella m'envia a tornar-vos aquest anell (podíeu no haver-lo deixat i estalviar-me aquest camí) i em mana dir-vos que doneu al vostre amo la seguretat més absoluta que no ha d'amar-lo mai. Ha afegit, encara, que no us atreviu a tornar amb cap ambaixada, fora que vinguéssiu a contar-li com s'haurà pres la cosa, el duc. Teniu. (*Li allarga un anell.*)

VIOLA.—No és cert que jo li donés aquest anell i, per tant, no puc admetre'l.

MALVOLER.—Vaja! no sou vós qui, amb una insistència bon tros impertinent, l'hi llançàreu als peus? La senyora m'ha ordenat de tornar-vos-el pel mateix procediment, si calia. (*Llença l'anell als peus de Viola.*) Vós direu si val la pena que us ajupiu a collir-lo. Si no el colliu, que sigui de qui primer el trobi. (*Se'n va.*)

VIOLA.—Què serà aquest embull, i quins propò-

[sits

mouran aquesta dama? Déu no vulgui que ma figura l'hagi enamorada!

Em mirà molt, ben cert; tant, que semblava com si mirant-me hagués perdut la llengua i, quan volgué parlar, no aconseguia

d'encertar els mots. Sí, basta aquesta treteta de l'anell, i la guisa amb què aquest ximple de missatger m'ha insinuat la cosa, per comprendre que es tracta d'una astúcia d'amor. "No vol la joia de mon amo?"

"De quina joia parla?" "No li'n dava cap, que jo sàpiga!" Si és el que em penso —i tot aquest afer incompreensible volta a l'entorn d'un home, i aquest home só jo,—pobra comtessa!, li valdria molt més haver-se enamorat d'un somni.

Ets un instrument de maldat, disfressa, que destrament sap manejà el diable.

Que fàcil és, als galans sense escrúpols, de gravar llurs imatges en la cera

d'un cor de dona! A qui en darem la culpa, però? La té la nostra gran flaqueza:

tals som, com ens ha fet naturalesa. Com aniran les coses? El duc ama,

a la follia, la gentil Olívia,

i jo, desventurada!, per mon amo sento glatí el meu cor, mentre sospira

la comtessa, per mi. Mai una troca no he vist més esbullada! Com a home que semblo, els meus sospirs seran inútils pel que fa a mon senyó, el duc; com a dona que só, ai, quants de planys i queixes vanes no arrencaré del pit de dama Olívia!

Què en trauria, però, de capficar-m'hi?

El nus és massa fort perquè ningú pugui desfer-lo, oh Temps!, si no ets tu.

(*Se'n va.*)

UNA CAMBRA DE LA CASA D'OLIVIA

Entren el senyor TOBIES ERUCTE i el senyor ANDREU GALTAENCÈS

SR. TOBIES.—Acosteu-vos, senyor Andreu: no ésser al llit, tocades les dotze, equival a estar llevat d'hora, i *diliculo surgere*, ja saps...

SR. ANDREU.—No sé res, en bona fe; no sé sinó que anar-se'n a dormir tard, és anar-se'n a dormir tard.

SR. TOBIES.—Conclusió falsa, que em fa tanta ràbia com una ampolla buida. Estar encara llevat després de la mitja nit i acotxar-se llavors, és acotxar-se d'hora; per consegüent, qui se'n va a dormir, tocades les dotze, se'n va a dormir dejorn. La nostra vida no es compon de quatre elements?

SR. ANDREU.—Bé ho diuen! Però jo crec que es compon, més aviat, de menjar i de beure.

SR. TOBIES.—Ets un saviàs! Celebrem-ho menjant i bevent.—Maria, ei! un got de vi!

SR. ANDREU.—Ara ve el bufó, mireu. (*Entra el bufó.*)

BUFÓ.—Què hi ha, companys? No heu vist mai la divisa de "Nosaltres tres"?

SR. TOBIES.—Benvingut, ase. Vinga una cançó.

SR. ANDREU.—En veritat que el bufó té una gargamella excellent. Pagaria, de bona gana, quaranta xílings per la seva cama i la seva veu, tan dolça. Vas arribar-me al cor, ahir vespre, amb les teves sortides delicioses. Allò de Pigrogromitus i dels Vapians passant l'equinocci de Quebus, era de primera! Vaig enviar-te una moneda, en recompensa. Te la donàren?

BUFÓ.—Tinc, en butxaca, la teva generositat, perquè el nas de Malvoler no és cap mànec de fuet, la mestressa té la mà blanca i els mirmidons no són pas tavernes.

SR. ANDREU.—Admirable! No hi ha com la facècia, en les hores de lleure. I ara, la cançó.

SR. TOBIES.—Vinga; vet aquí dos ralets i canta'ns-la.

SR. ANDREU.—Vet aquí una blanca. Si un cavaller dóna...

BUFÓ.—Voleu una cançó amatòria o una cançó moral?

SR. TOBIES.—Una cançó amatòria! una cançó amatòria!

SR. ANDREU.—Sí, sí, d'amor: la moral no em preocupa gota.

Cançó

BUFÓ.—On aneu, ma benamada?

Atureu-vos i escolteu:

"Jo só aquell qui us ha cantada a tothora, en alta veu."

No fugiu, oh dolça fada!,

que, a la fi de la jornada
 sempre, al pas, em trobareu,
 i us dirà, qui sigui savi
 —puix vermell teniu el llavi,—
 que d'amor no escapareu.

SR. ANDREU.—Excellent, per ma fe!

SR. TOBIES.—Bo, i més que bo!

BUFÓ.—Què és l'amor? No és pas l'espera,
 que és la joia del moment.
 A l'amant que desespera,
 no amargueu, doncs, el present;
 que a pagar-se amb la quimera
 del futur, oh rosa vera!,
 no s'avindrà fàcilment.
 I puix joventut no dura,
 collim la fruita madura
 tot besant-nos follament.

SR. ANDREU.—Veu melosa, paraula de cavaller!

SR. TOBIES.—I accent dolcíssim!

SR. ANDREU.—Melós i dolcíssim!

SR. TOBIES.—Quasi embafa, de tan dolç! Però,
 què us sembla si ens proposàvem de fer ballar
 el cel? o de provocar el mussol amb una can-
 tada capaç d'extreure tres ànimes del cos d'un
 sol teixidor? Què m'hi dieu?

SR. ANDREU.—Oh, sí; fem-ho! fem-ho! A la
 caça de tonades, só un bon llebrer.

BUFÓ.—I n'hi ha de llestos, per la Madona!

SR. ANDREU.—Ja ho crec! Cantem allò de "Tu,
 coquí"...?

BUFÓ.—"Calla, calla, tu, coquí!" Oh, cavaller!
 em veuré obligat a dir-t'hi coquí, cavaller?

SR. ANDREU.—No serà pas la primera vegada
 que obligaré algú a anomenar-m'hi. Comen-
 ça, bufó: "Calla, calla"...

BUFÓ.—No començaré mai, si callo.

SR. ANDREU.—Bona, a fe. Apa, tots tres.
 (*Canten a cor.*)
 (*Entra Maria.*)

MARIA.—Què és aquest orgue de gats? Tan cert
 com em dic Maria, missenyora ja haurà cri-
 dat Malvoler, el majordom, perquè us faci pas-
 sar la porta.

SR. TOBIES.—La senyora és una fetillera, però
 nosaltres tenim molta política. Malvoler és un
 enze, i nosaltres "Som tres alegres companys".
 Que no li só parent, jo? què no só de la seva
 sang? Tururut, la dama!

(*Cantant*)

"Diuen que un home, a Babilònia,
 dama, la dama!"

BUFÓ.—Malviatge! el cavaller l'ha ben agafada!

SR. ANDREU.—Sí; ho fa bé quan s'hi posa. Jo
 també, però. Ell, potser hi té més gràcia; jo,
 en canvi, més naturalitat.

SR. TOBIES.—(*Cantant*)
 "El dia dotze de desembre, oh!"...

MARIA.—Per l'amor de Déu, calleu!
 (*Entra Malvoler.*)

MALVOLER.—Que sou boigs o què sou, cavallers?
 Que no teniu ni una engruna de seny, de ma-
 neres o de vergonya, per posar-vos a escanda-
 litzar com venedors ambulants, en aquesta hora
 de nit? Que us penseu que és una taverna,
 aquesta casa, per baladrejar-hi sense cap mica
 de respecte? Què vol dir aquesta conducta tan
 fora de to?

SR. TOBIES.—Fora de to? Aquesta sí que és bo-
 na! Fes el favor de dir-nos quan ens has sen-
 tit desafinar, en les nostres cantades.

MALVOLER.—Senyor Tobies, cal que us parli clar.
 La senyora m'envia a dir-vos que, si bé us
 allotja a casa seva, com a parent que li sou,
 no està, però, disposada a sofrir més temps
 les vostres inconveniències. Si us corregiu i
 no cometeu més excessos, us tindrà per ben-
 vingut; del contrari, us desitjarà un bon viatge.

SR. TOBIES.—(*Cantant*)
 "Adéu, cor dolç, me'n vaig sense recança"...

MARIA.—Per favor, senyor Tobies!

BUFÓ.—(*Cantant*).
 "Son mirâ em diu que la mort se li atansa"...

MALVOLER.—No acabareu? Sembla impossible!

SR. TOBIES.—(*Cantant*)
 "Però no, no moriré."

BUFÓ.—En això sou mentider.

MALVOLER.—Com hi ha món, que us feu honor!

SR. TOBIES.—(*Cantant*).
 "Li manaré que se'n vagi?"

BUFÓ.—(*Cantant*)
 "Tingueu compte que ell ho fagi!"

SR. TOBIES.—(*Cantant*)
 "Que no se'ns posi al davant?"

BUFÓ.—(*Cantant*)
 "No gosareu dir-li tant!"

SR. TOBIES.—Fora de to, nosaltres! Mentiu mi-
 serablement.—Però, qui ets, tu, digues, sinó
 un simple majordom? Potser et penses que
 s'acabaran els dolços i la cervesa, pel sol fet de
 donar-te-les, tu, de virtuós?

BUFÓ.—Sí, per Santa Anna! l'aiguarent ens es-
 calfarà encara la boca.

SR. TOBIES.—Ben cert. (I aneu a enllustrar sa-
 bates, que és feina vostra).—Un got de vi, Ma-
 ria!

MALVOLER.—Senyoreta Maria, si teniu en alguna
 estima la consideració de la mestressa, guar-
 deu-vos d'afavorir aquesta disbauxa. Us juro
 que missenyora ho sabrà tot!
 (*Se'n va.*)

MARIA.—Apa; a espolsar-vos les orelles!

SR. ANDREU.—Fóra bo com el beure quan es té
 gana, desafiar aquest poca-solta, no comparèi-
 xer a la cita i deixar-lo amb un pam de nas.

SR. TOBIES.—Fes-ho, company! T'escriuré un
 cartell de repte o bé li transmetré de paraula
 els teus insults, com vulguis.

MARIA.—Prou, estimat senyor Tobies! Tingueu

seny, per una nit! D'ençà de la visita del misatger del duc, que la senyora es mostra molt nerviosa. Quant a *Monsieur Malvoler*, deixeu-me'l per a mi. Si no li jugo una treteta de la qual es recordarà sempre més i no aconseguixo de fer-lo la riota de tothom, podeu dir que no sóc bona per a res; ni per a ajeure'm al llit. I hi sóc bona: em conec.

SR. ANDREU.—Fes que et coneguem també nosaltres, apa! I, ara, conta'ns alguna cosa de *Malvoler*.

MARIA.—Què us en diré, sinó que se'ns està tornant un purità?

SR. ANDREU.—Oh, si ho sabia del cert, el bastonejaria com un gos!

SR. TOBIES.—Per què? Per ésser un purità? No és una raó, cavaller!

SR. ANDREU.—Pot no ésser cap raó, però em sobraria raó de fer-ho.

MARIA.—Sí, és un purità, enemic de tot esplai; un ase pretensions, que es creu un savi per quatre frases fetes que col·loca a tort i a dret, en la conversa; un enamorat d'ell mateix, que es considera farcit de perfeccions fins al punt d'estar convençut que esguardar-lo equival a rendir-se-li. Es, justament, en aquesta flaca seva on farà presa la meua venjança.

SR. TOBIES.—Què et proposes?

MARIA.—Li faré trobadissa alguna obscura epístola d'amor, on, pel color de la seva barba, la forma de la seva cama, la seva manera de vestir, l'expressió dels seus ulls, front o posat, creurà veure's alludit directament. Imito, quasi a la perfecció, la lletra de ma mestressa; tant, que en tractar-se d'algun escrit oblidat, amb prou feines si podem posar en clar la seva procedència.

SR. TOBIES.—Excellent! Ja flairo la farsa.

SR. ANDREU.—Jo també l'ensumo.

SR. TOBIES.—Pensarà que la lletra trobada és de la mà de ma neboda, que s'ha enamorat d'ell.

MARIA.—Sí, aquest serà el seu cavall de batalla.

SR. TOBIES.—Cavall que farà, d'en pobre *Malvoler*, un ase!

MARIA.—Un ase, no en dubto!

SR. ANDREU.—Oh, serà magnífic!

MARIA.—Deport reial, us ho asseguro! Conec, per endavant, l'efecte de la meua droga. Us posareu a l'aguait, vosaltres dos i el bufó que hi faci el tercer, prop del lloc on tiraré la carta. Després, m'assabentareu de la interpretació que hi donarà. Però, ara, cap a dormir. Bona nit, i a somiar en la broma si podeu.

SR. TOBIES.—Bona nit, *Pentesilea*.

(*Maria se'n va.*)

SR. ANDREU.—Us dic que és una minyona eixerida!

SR. TOBIES.—Una llebrera de raça. I, perquè ho sàpigues, m'adora.

SR. ANDREU.—També vaig ésser adorat, un dia.

SR. TOBIES.—Anem-nos-en al llit, cavaller.—Faries santament si enviaves a cercar diners.

SR. ANDREU.—Si no aconseguixo la vostra neboda, a fe que no sé pas com me'n sortiré!

SR. TOBIES.—Envia a cercar diners, amic, i si a l'últim no obtens la seva mà, digues-me que sóc un negat.

SR. ANDREU.—Acabaré per reeixir en la meua empresa; és clar!

SR. TOBIES.—Apa, anem; anem a escalfar un xic de vi. Ja és massa tard, ara, per a anar-nos-en al llit. Anem, cavaller; anem.

(*Se'n van.*)

ESCENA IV

UNA CAMBRA DEL PALAU DEL DUC

Entren el DUC, VIOLA, CURI i d'altres

DUC.—Bon dia, amics. Voldria un poc de música.

—Oh, bon *Cesari*!, canta'ns aquell aire, antic i dolç, que ens vas cantà ahir vespre.

Va aconseguir d'alleujar ma tristesa més que no cap cançó viva i alegre.

Apa, una estrofa.

CURI.—Amb perdó de vostra senyoria, no fou pas ell qui cantà ahir.

DUC.—Qui, doncs?

CURI.—Festa, el joglar; aquell beneit que feia la diversió del pare de madona *Olívia* i que ella té encara al seu servei. Ara mateix voltava per ací.

DUC.—Cerqueu-lo i mentrestant vosaltres, músics, comenceu a tocà aquella tonada.

(*Curi se'n va, i els músics toquen.*)

(*A Cesari*)

—Vina, minyó. Si algun dia estimaves, en mig de ton penà amorós, recorda'm.

Tal que jo só, tal són tots els que estimen: volubles i inconstants en tota cosa

menys en honrar la imatge de l'amada.

—Què me'n dius, d'aquest aire? (*Per la música.*)

VIOLA.— Que us transporta, per un poder de màgia, al reialme mateix d'amor.

DUC.— Comprens el seu llenguatge a meravella, i no m'estranyaria

gens que, jove com ets, en algun rostre no hagués quedat ja presa ta mirada.

M'erro, minyó?

VIOLA.— No pas del tot, altesa.

DUC.—I, digues-me: com és, la teua dama?

VIOLA.—Com vós, si fa no fa.

DUC.— De tu és indigna, llavors. I quants anys té?

VIOLA.—Poc més o menys, els vostres.

DUC.—Molt massa vella, a fe! La dona ha d'és-

[ser

més jove que no l'home, pel domini del cor del seu espòs assegurar-se amb sa frescò i esclat. Perquè, no en dubtis, nostres afeccions són més volubles, amic caríssim, més capricioses, més vacillants, més febles i insegures, més aviat perdudes i guanyades que no les de les dones.

VIOLA.— No ho ignoro.

DUC.—Llavors, procura que la teva amada sigui més jove que no tu, o debades faràs, perquè la illusió es conservi: car, s'assemblen les dones, a les roses, que es marceixen a penes si descloses.

VIOLA.—Oh, quina trista sort, la de morir perfecció, tot just, en assolir!

(Torna a entrar Curi, acompanyat del bufó.)

DUC.—(Al bufó).

Amic, acosta't. Canta'ns, altra volta, la cançó d'ahir vespre. I tu, Cesari, fixa-t'hi bé: és antiga i molt senzilla. Filant o tot fent mitja, al sol, la canten les velles, i les fadrines puntaires amb el soroll dels boixets l'acompanyen molt dolçament. Es una cançó ingènua que parla de l'amor amb innocència, com en els temps passats.

BUFÓ.—Puc començar, senyor?

DUC.—Sí, ja t'escolto.

BUFÓ.—

Cançó

Vina, oh tu la mort amiga, vina!
que dolç, dormir a l'ombra d'uns xiprers!
Deixa'm, últim alè de vida, deixa'm,
i l'amada cruel no vegi més!
Ma blanca mortalla, d'espígol flairosa,
amaniu, germans!

La mort desitjada, com lleial esposa,
ja m'estreny les mans!

No vull ni flor ni floreta
damunt mon negre taüt;
ni amic, ni amic que conegui
el lloc de ma solitud.

Qui sap si encara hi vindria
a desvetllar ma dolor,
la tristíssima elegia

o el plant, de qualque amador!

DUC.—I vet ací, pel teu treball. (Li dona diners.)

BUFÓ.—No m'és treball el cant, sinó plê, altesa.

DUC.—Doncs, per pagar-te el pler.

BUFÓ.—I és just, senyor; tard o d'hora, cal sempre pagar el pler.

DUC.—Permet-me que ara et permeti d'anar-te'n.

BUFÓ.—Que el Déu de la melangia et protegeixi i que el sastre et faci un gipó de tafetà tornassolat, puix que la teva ànima és pròpiament un òpal!—Homes de la teva constància

haurien de llançar-se a la mar, trafiquejar en tot i mudar de camí amb el vent: la millor manera de fer un bon viatge i treure'n ensem profit.—Adéu-siau.

(Se'n va.)

DUC.—I ara, deixeu-nos sols.

(Curi i els del seguici es retiren.)

Una altra volta,

Cesari, torna vers ma sobirana cruel. I li diràs que l'amor meva, més noble que no pas el món, no es paga de grans immensitats de terres llores, i que els béns que fortuna li atorgava, per menyspreables, tinc, com la mateixa fortuna. En ella sols preo el miracle d'aquella gemma rara, i potser única, amb què natura va volê abellir-la: és sa beutat que esclavitzà mon ànima.

VIOLA.—I si no us pot amar, senyor?

DUC.—No admeto la pregunta.

VIOLA.— Potser que hàgiu d'admetre-la, però! Si una dama, posem per cas—i qui us diu que no sigui?— per vostra amor, penes mortals passava, com les que vós passeu per dama Olívia, i vós, en canvi, no poguéssiu amar-la i li ho diguéssiu: si ella us responia amb altres mots ardents, què en pensaríeu?

DUC.—L'abrandament de la flama que em crema, creus que el resistiria un pit de dona? No hi ha cor femení, amb prou cabuda per una passió com és la meva.

Ah!, llur amor pot més aviat dir-se desig (afany, no fill de les entranyes sinó del paladâ i, per tant, subjecte a empatxament, sacietat i fàstic), mentre la meva, així com la mar, d'àvida, com ella s'ho assimila tot, sens minva de l'apetit. No facis comparances entre l'amor que em pogués dû una dona, minyó, i la que duc a Olívia.

VIOLA.— Em consta, però...

DUC.—Què et consta?

VIOLA.—La fermesa de l'amor femenina que, qui sap si la nostra no supera! Mireu, mon pare tenia una filla la qual amava un home—com podria, cas d'ésser dona, amar, jo, vostra altesa—.

DUC.—I quina és son història?

VIOLA.— La història d'un full en blanc, senyor. Amagà sempre la seva amor, i el seu secret peixia's de son cor, com el cuc, de la poncella. En un dolç remembrâ anava esllanguint-se i, semblantment a l'àngel d'una tomba, resignada i sotmesa, s'abrigava amb el mantell de la malenconia mentre, gentil, a la dolor somreia.

Què us sembla si era amor, això? Nosaltres, homes, som més amants de les protestes i els juraments; però, si ens mostrem pròdigs en paraules d'amor, en fets, som mòdics.

DUC.—I va morir d'amor, ta germaneta?

VIOLA.—Só tota la família del meu pare, senyor; tota la seva descendència i amb tot, no us puc respondre.—Vostra altesa m'envia a casa de madona Olívia?

DUC.—Sí, sense perdre temps. Aquesta joia li donaràs i li dius, de part meua, que, puix no puc mon amor dominar, el seu refús no m'és dat d'acceptar.
(*Se'n van.*)

ESCENA V

EL JARDI D'OLÍVIA

ANDREU GALTAENCÈS i FABIÀ

SR. TOBIES.—Au, vina amb nosaltres, Fabià!

FABIÀ.—De grat, que hi vinc! Que la melangia em corsequí fins a la mort, si em deixo perdre un sol àtom d'aquesta facècia.

SR. TOBIES.—No t'alegraria de veure avergonyit i trufat aquell escarafallós, aquell fals santet?

FABIÀ.—Que si m'agradaria?... Ja sabeu que va desbancar-me del favor de ma mestressa, a propòsit d'un combat d'ossos que vaig armar ací.

SR. TOBIES.—Doncs, avui serà a ell, a qui veuràs fer l'ós! No l'hem de perdonar fins a deixar-lo verd i groc de ràbia; no és veritat, senyor Andreu?

SR. ANDREU.—I pitjor per a nosaltres, si no ho féssim!

SR. TOBIES.—Mireu, el nostre espatotxí menut!
(*Entra Maria.*)

Com anem, la meva gemma d'Indies?

MARIA.—Amagueu-vos, tots tres, darrera els boixos. Malvoler s'acosta per aquest caminal. Fa mitja hora que s'està al sol, assajant passos i reverències amb la seva ombra. No el perdeu de vista, per amor a la trapelleria, puix estic segura que aquesta carta l'ha de fer tornar el més imbècil dels somiatruites. Au, al vostre amagatall! (*S'amaguen.*) I tu, per terra.

(*Llença la carta.*)

S'acosta el lluç que pescarem a pessigolles.
(*Se'n va.*)

(*Entra MALVOLER.*)

MALVOLER.—No cal sinó una mica de sort; tot és qüestió de sort! Maria m'ha dit, en manta ocasió, que la comtessa em tenia una gran simpatia i ella mateixa m'ha donat a entendre que, cas d'enamorar-se, ho faria d'un home de les meves qualitats. No res menys, em distingeix

sobre manera entre els altres servents. Què me'n pensi?

SR. TOBIES.—(*A part.*) Quin murri pretensions!

FABIÀ.—(*A part.*) Pst, calleu! La vanitat el transforma en un ridícul gall dindi. Mireu-lo com s'estufa, fent el ventall!

SR. ANDREU.—(*A part.*) Oh, amb quin gust apallissaria aquest bergant!

SR. TOBIES.—(*A part.*) Quietud, us dic!

MALVOLER.—I si esdevenia el comte Malvoler?

SR. TOBIES.—(*A part.*) Ah, coquí!

SR. ANDREU.—(*A part.*) Mateu-lo! mateu-lo!

SR. TOBIES.—(*A part.*) Silenci! silenci!

MALVOLER.—No fóra pas el primer cas! L'hereva de la família Strachi va casar-se amb el seu cambrer major.

SR. ANDREU.—(*A part.*) Enduu-te-l'en, Jezabel!

FABIÀ.—(*A part.*) Oh, calleu! Contempleu-lo perdut en el seu somni de grandeses. Com s'estarrufa!

MALVOLER.—Als tres mesos d'haver-me mulletrat amb ella (assegut sota dosser...—

SR. TOBIES.—(*A part.*) Una fona, vinga, per engeggar-li una pedra a l'ull!

MALVOLER.—...vestit amb esplèndida túnica de vellut ramejat), crido, al meu entorn, tota la meua guàrdia. (Acabo de saltar del llit, on he deixat Olívia, endormiscada.)

SR. TOBIES.—(*A part.*) Llamps i trons!

FABIÀ.—(*A part.*) Més baix! més baix!

MALVOLER.—I llavors (a fi de donar-los la impressió de la meua potestat, després d'un esguard altiu que els faria comprendre a bastament la distància que va de mi a ells) els mando de conduir a presència meua un tal cosí Tobies...

SR. TOBIES.—(*A part.*) Ah, reïra de bet!

FABIÀ.—(*A part.*) Quietud! quietud! Ara va bé!

MALVOLER.—Set, d'entre la meua gent, amb servicial premura, corren a cercar-lo. (Mentrestant, jo corrugo el front, o dono corda al rellotge, o bé jugo amb qualque joia de preu.) Tobies s'acosta; em fa una reverència i...

SR. TOBIES.—(*A part.*) El deixarem que visqui?

FABIÀ.—(*A part.*) Callem, ni que ens burxin les orelles per fer-nos cridar!

MALVOLER.—Li allargo la mà, així (atemperant, amb un somriure familiar la meua mirada, severa, de jutge)...

SR. TOBIES.—(*A part.*) I Tobies no et fa uns morros nous, llavors?

MALVOLER.—I li dic: "Cosí Tobies: la sort, en fer-me mereixedor de la vostra neboda, em concedeix també el dret d'amonestar-vos..."

SR. TOBIES.—(*A part.*) Què? què?

MALVOLER.—Per la vostra inveterada embriaguesa".

SR. TOBIES.—(*A part.*) Fora, ronyós!

FABIÀ.—(A part.) Paciència, o el nostre complot se'n va en orri!

MALVOLER.—“Altrament, esteu perdent miserablement el temps en companyia d'un cavaller beneit...”

SR. ANDREU.—(A part.) Aquest só jo, ja ho veureu!

MALVOLER.—Un tal senyor Andreu”...

SR. ANDREU.—(A part.) Si ho he dit, que anava per a mi! Molta gent m'hi tenen, per beneit.

MALVOLER.—Però, què és això? (Cull la carta.)

FABIÀ.—(A part.) L'ocell s'acosta al parany.

SR. TOBIES.—(A part.) Silenci! Tant de bo que el geni de la farsa li inspire la lectura en alta veu!

MALVOLER.—Si és lletra de missenyora! Oh, no m'enganyo; no! Així fa les S. S. i les Q. Q.; i aquestes són, realment, les seves P. P., majúscules.

SR. ANDREU.—(A part.) Que fa esses, i les cus? I ara! què s'empatolla, aquest home!

MALVOLER.—(Llegint.) “A l'amant desconegut, amb la més rendida voluntat.” (La seva manera d'expressar-se, en bona fe!) Amb permís, cera.—Atenció! La imatge de Lucrècia, amb què ella acostuma a segellar. Això ve de la comtessa. I a qui anirà destinat?

FABIÀ.—(A part.) Apa, lluç, deixa't acabar de pescar!

MALVOLER.—(Llegint.)

“Amo amb tot el cor.

Qui, però?

Mon secret d'amor

no el diré pas jo.”

“No el diré pas jo...” A veure què segueix?

Ara canvia el ritme. “No el diré pas jo...”

I si es tractava de tu, Malvoler?

SR. TOBIES.—(A part.) Que et pengin, teixó!

MALVOLER.—(Llegint.)

“Puc disposar de qui mon cor adora.

Però el silenci, sens mostrar ferida,

m'occeix, amb arma vil i traïdora...

M. O. L. E. regeix ma vida.”

FABIÀ.—(A part.) Enrevessat enigma, a fe!

SR. TOBIES.—(A part.) Quina mossa eixerida, aquesta Maria!

MALVOLER.—“M. O. L. E. regeix ma vida”

Vejam, vejам, vejам... Anem per parts.

FABIÀ.—(A part.) Es vertaderament temptador, el plat de verí que me li ha servit!

SR. TOBIES.—(A part.) I amb quin daler s'hi llança, el molt golafre!

MALVOLER.—“Puc disposar de qui mon cor adora...” Es clar, pot disposar de mi! No sóc sinó un seu servent i ella és ma mestressa. (Això no ofereix cap dubte; el més negat ho entén.) Però, i el final? Què voldrà dir aquesta combinació alfabètica? Oh, si podia treure'n l'entrellat! Si hi descobria alguna relació se-

creta amb mi! A poc a poc... “M. O. L. E.”...

SR. TOBIES.—(A part.) Apa, fixa-t'hi bé! Em sembla que ha perdut el rastre.

FABIÀ.—(A part.) No tingueu por, que no parerà d'ensumar fins a trobar-lo per bé que fos més pudent que el d'una guilla!

MALVOLER.—M.-Malvoler. (Serà casualitat, però el meu nom comença precisament amb M.)

FABIÀ.—(A part.) Què us he dit? Veieu com se'n sortirà? És un gos de molt de nas.

MALVOLER.—M...-, però el que segueix no lliga amb aquesta M. Hauria d'ésser una A. i és una O.

FABIÀ.—I acabarà amb un “oh!”, em temo.

SR. TOBIES.—Ben cert que les hi mesuraré fins a fer-li cridar oh!, o ah!

MALVOLER.—Ara ve una L.

FABIÀ.—(A part.) La primera lletra de “lluç”. I, si no fossis tan lluç, t'asseguro que veuries més befa, al teu darrera, que no prosperitats, davant teu.

MALVOLER.—“M. O. L. E.” Cert que això no és gaire clar; amb tot, forçant-ne un xic el sentit, puc dir que també m'és favorable, puix que totes aquestes lletres entren en la composició del meu nom. Calma! Ara hi ha un tros de prosa (Llegint). “Si això queia en tes mans, medita. El destí m'ha posat molt per damunt teu, però no t'espanti la grandesa: hi ha qui neix gran; hi ha qui lluita i assoleix grandeses, i hi ha qui es troba al cim més alt, de cop i volta, sense saber com. La sort t'obre els braços: llança-t'hi amb confiança—i per començar a avesar-te a la teva nova condició—, desfes-te de la pell d'humilitat que et cobreix i captén-te com un noble. Mostra't sever envers un cert parent; rude, amb els criats. Que les més altes raons d'estat, siguin el tema usual del teu discurs; defuig la vulgaritat; esforça't a ésser original; vet aquí els consells d'aquella que sospira per tu. Recorda qui remarcà les teves mitges grogues i qui va apuntar-te els seus desigs de veure't sempre amb lligacames encruades. Recorda-ho, et dic. Si així ho desitges, tens feta la teva sort; si no, resta per sempre més un simple majordom, un igual dels criats, indigne dels favors de la fortuna. Adéu. La que voldria servir-te, en lloc que tu la servissis.

Aquesta felix malaurada.”

Això és més clar que no la llum del dia. Seré orgullós; llegiré tractats de política; m'afranquiré de les meves amistats plebees; esdevindrè l'home a la moda. Perquè ja no es tracta de fantasies o de les il·lusions d'una imaginació exaltada, no; tot concorda a donar-me fermaça de l'amor que missenyora sent per mi. No fou ella qui, no fa gaire, feia esment de les meves mitges grogues i es mostrava en-

ACTE III

ESCENA I

EL JARDI D'OLIVIA

Entren VIOLA i el BUFÓ, amb un tamborí

cantada de la meva cama, cenyida d'unes superbes lligacames encreuades? Vet aquí com, d'una manera subtil, m'ha volgut revelar el seu amor, ensems que induir-me a adoptar aquells detalls d'abillament que són tan del seu gust. Regracio el meu bon estel; só feliç. Esdevindrè original; me les donaré d'important, i, en un obrir i tancar d'ulls, em veureu amb mitges grogues i lligacames encreuades. Lloat siga Júpiter i la meva bona sort!—Ah, hi ha una postdata! (Llegeix). “Es impossible que no endevinis qui só. Si correspons al meu amor, demostra-m'ho amb ton somriure. T'escau tant, el somris! Per això et prego, dolç amat, que somriguis sempre en presència meva.” Us dono les gràcies, Déu meu! Somriuré; faré tot el que desitgis que faci.

(*Se'n va.*)

FABIÀ.—No donaria la meva part, en aquest joc, ni per una renda de molts mils, assegurada pel tresor del Sofí.

SR. TOBIES.—I jo fóra capaç de casar-me amb aquella moxa, en agraïment d'aquesta seva trapelleria.

SR. ANDREU.—També jo.

SR. TOBIES.—I no exigir-li, com a dot, sinó una altra jugada d'aquestes.

SR. ANDREU.—El mateix us dic.

FABIÀ.—S'acosta el diablet més eixerit que he conegut.

(*Entra Maria.*)

SR. TOBIES.—Vols posar-me el peu al coll?

SR. ANDREU.—I a mi?

SR. TOBIES.—Vols que em jugui la meva llibertat a cara o creu i que esdevingui el teu rendit esclau?

SR. ANDREU.—I jo també?

SR. TOBIES.—Et juro que l'has enfonsat en un tal somni que em fa por que no es torni boig, en despertar-se'n.

MARIA.—Apa, seriosament, és cert que li ha fet efecte?

SR. TOBIES.—Com l'aiguarent a una partera.

MARIA.—Doncs, si voleu veure els fruits d'aquesta broma, procureu no perdre la primera entrevista de Malvoler amb la senyora. Se li presentarà amb mitges grogues (color que li és insuportable) i amb lligacames encreuades (moda que detesta). Li somriurà sense to ni so i, en la present disposició d'esperit de la comtessa, orientada cap a la melangia, això no pot deixar d'exasperar-la i procurar-li les més agres rebufades. Si ho voleu veure, seguïu-me.

SR. TOBIES.—Fins a les mateixes portes del Tàrtar, admirable dimoniet trapella.

SR. ANDREU.—Jo faré sempre el segon.

(*Se'n van.*)

VIOLA.—Salut, amic, amb la teva música! Vius de tocar el tamborí?

BUFÓ.—No; però, en canvi, toco a l'església.

VIOLA.—Ah!, ets d'església?

BUFÓ.—Res d'això! Dic que toco a l'església perquè la casa on visc és al mateix costat de la parròquia.

VIOLA.—Igualment podries dir, doncs, que el rei viu al costat d'un pobre, si un pobre tenia la seva cabana prop del palau del rei, o que l'església recolza en el teu tamborí, si arrambaves el teu tamborí al mur de l'església.

BUFÓ.—Vós ho heu dit, senyor. Quin segle, el nostre! Per a un home llest, una sentència és com un guant de camussa. Amb quina facilitat no es gira!

VIOLA.—Es cert! Els qui tenen traça a jugar amb els mots, fàcilment poden corrompre'ls.

BUFÓ.—Voldria que la meva germana no tingués nom.

VIOLA.—I per què?

BUFÓ.—Perquè el seu nom no és sinó un mot; i qui us diu que, jugant amb aquest mot, el nom de la meva germana no es corrompi? Oh, la paraula ha esdevingut mauleria d'ençà que vils lligams l'han deshonrada!

VIOLA.—Dóna-me'n la raó.

BUFÓ.—No puc fer-ho sense paraules, i, puix que les paraules s'han tornat tan falses, em repugna de fer-les servir per a donar raons.

VIOLA.—En bona fe que ets un tranquil i un tant se me'n dóna de tot!

BUFÓ.—Us enganyeu; hi ha coses que m'enquimeren. El que us juro és que no m'enquimero per vós: si això és no enquimerar-se per res, esteu en el cert. Però si no sou res, bé podríeu fer-vos invisible!

VIOLA.—No ets el foll de madona Olívia?

BUFÓ.—No, senyor. Madona Olívia no té cap foll ni en mantindrà fins i a tant que no es maridi. Els folls són, comparats amb els marits, el que són les sardines en comparança amb els arengs: els marits els doblen. Jo, però, no só el seu foll, sinó el seu corruptor de mots.

VIOLA.—Eh que eres, no fa gaire, al palau del duc Orsino?

BUFÓ.—La follia, senyor, dóna la volta al món, fa com el sol, que lluu pertot. Em doldria, però, pel vostre amo, que estigués en companyia d'un boig tan sovint com hi està missenyora. Si no m'erro, crec haver vist, prop d'ell, la vostra saviesa.

VIOLA.—Si les agafes amb mi, me'n vaig. Té, per les teves expenses. (*Li dona una moneda.*)

BUFÓ.—Que Júpiter, en el pròxim repartiment de pèl, t'envii una barba!

VIOLA.—Et ben juro que em moro, per una barba! (Encara que no voldria pas veure-la créixer en el meu mentó!) Es a casa, ta mestressa?

BUFÓ.—(*Per la moneda.*) I una parella d'aquestes no criarien, senyor?

VIOLA.—Qui sap, si tenies traça a acoblar-les!

BUFÓ.—Faria, de bona gana, el paper de mestre Píndarus, de Frígia, senyor, amb tal de proporcionar una Cressida a aquest Troilus.

VIOLA.—Tens gràcia a pidolar, amic.

(*Li dona una altra moneda.*)

BUFÓ.—No us demano sinó una mendicant, senyor, que és demanar ben poca cosa. Missenyora és a dins. Vaig a explicar-li d'on veniu. Qui sou i què voleu, són coses fora de la meva esfera (podria haver dit, "coses que no m'importen", però així és com ho diu tothom.) (*Se'n va.*)

VIOLA.—Es llest, aquest bergant, en sa follia! Excelleix en l'ofici, i no és gens fàcil l'art del bufó; puix cal que tingui en compte l'humor de qui escomet, i no en descuidi a cap moment ni el rang ni la fortuna si vol treure'n profit, vinguda l'hora. (Ell no imita el falcó, que es llança, a cegues, sobre el primè ocellic que veu.) I, fent-ho així, posa son art no gens per sota de l'art del savi: car, en la follia, demostra el boig tenir enteniment, mentre que el savi hi perd, del tot, sa ment. (*Entren el senyor Tobies Eructe i el senyor Andreu Galtaencès.*)

SR. TOBIES.—Salut, gentilhome.

VIOLA.—I a vós, cavaller.

SR. ANDREU.—*Dieu vous garde, monsieur.*

VIOLA.—*Et vous aussi; votre serviteur.*

SR. ANDREU.—Crec que ho sou, senyor, com jo ho só, vostre.

SR. TOBIES.—Que voleu entrar? La meva neboda us en prega, si teniu algun afer amb ella.

VIOLA.—A ella só destinat, cavaller. Vull dir que ella és el terme del meu viatge.

SR. TOBIES.—Doncs, company, a provar les cames.

VIOLA.— Les meves cames, senyor, m'entenen més del que jo us entenc, quan em dieu de posar-les a prova.

SR. TOBIES.—Vull dir que em seguïu; que entreu.

VIOLA.—Us respondré, caminant i entrant. Però, mireu, ara ens en priven.

(*Entren Olívia i Maria.*)

Perfecta i incomparable dama: que el cel us envii una pluja de perfums.

SR. ANDREU.—(*A part.*) Aquest jovencell és un

cortesà acabat. "Una pluja de perfums..." Molt bé!

VIOLA.—El meu missatge, senyora, no té veu sinó per a la vostra orella propícia i condescendent.

SR. ANDREU.—(*A part.*) "Perfums, propícia, condescendent..." M'annotaré aquestes expressions...

OLÍVIA.—Tanqueu la porta del jardí i deixeu-nos sols.

(*Se'n van els senyors Tobies, Andreu i Maria.*) Doneu-me la mà, cavaller.

VIOLA.—(*Allargant-la-hi.*)

I ensems digneu-vos d'acceptar, senyora, ma voluntat la més rendida.

OLÍVIA.—Com us dieu?

VIOLA.—El nom d'aquest humil servidor vostre, bella princesa, és Cesari.

OLÍVIA.—Vós, mon servent? Us dic que res d'estable [table

no resta al món, d'ençà que la més baixa adulació, anomenem finesa.

Vós sou servent del duc Orsino, jove.

VIOLA.—I ell ho és vostre. Doncs, no us engageu [nyava:

puix que, servint vostre servent, madona, só vostre servidor.

OLÍVIA.— Ni me'n recordo. del duc Orsino! I res no em complauria tant, com saber-me ben lluny de sa pensa.

VIOLA.—Precisament, senyora, jo venia per veure d'inclinâ els pensaments vostres a favor d'ell.

OLÍVIA.— Com he de prohibir-vos que me'n parreu mai més? Si en lloc d'aquella causa, però, una altra en pledejàveu, cregueu que els vostres mots em foren dolços com música divina.

VIOLA.— Missenyora...

OLÍVIA.—Deixeu-me dir. Després de l'encanteri que ací vàreu obrâ amb vostra presència, us vaig fer dur un anell, per un propi (abusant d'ell, de mi i de vós... em temo). Sé que m'hauré exposat a comentaris severos, per vostra part, en voler fer-vos acceptar, mitjançant un artifici, allò que prou sabíeu no pertànyer-vos. Què haureu pensat de mi? ¿I no estacàveu el meu honor al pal de la vergonya, bo i atiant-hi, gossos rabiosos, els pensaments més infamants i negres de què és capaç un cor inexorable? Per a qui té la vostra subtileza he dit ja prou, i qui sap si no massa! Vel transparent, en lloc de carn opaca, cobreix mon cor. I ara parreu.

VIOLA.— Us planyo.

OLÍVIA.—Un primer pas cap a l'amor.

VIOLA.— Senyora,

UNA CAMBRA DE LA CASA D'OLÍVIA

Entren el senyor TOBIES ERUCTE, el senyor ANDREU GALTAENCÈS i FABIÀ

oblideu com l'experiència ens mostra
que planyem ben sovint nostres contraris.

OLÍVIA.—Em sembla que ja és hora de repren-
[dre
el meu somriure. Oh, lassa, i com són d'aptes
a l'orgull, els humils! Per 'xò desitjo,
a aquell que hagi de caure, d'ésser presa
del lleó, i no del llop! (*Toca el rellotge.*)

Aquest rellotge,
apar que el temps perdut vulgui retreure'm.
I ara, bon jovencell, no heu pas de témer
que jo us pretengui.—Amb tot, quan juvenesa
i seny, en vós, seran madurs, oh, quina
bella collita, aquella de la vostra
esposa!—Vers l'oest, minyó!

(*Assenyalant la porta de l'esquerra.*)

VIOLA.— En marxa
cap a ponent!—La joia i la gràcia
us acompanyin sempre. Cap encàrrec
per' mon senyor, madona?

OLÍVIA.— Espera:
el que penses, de mi, et conjuro a dir-me.

VIOLA.—Que allò que sou, no us sembla mica
[d'ésser.

OLÍVIA.—També ho penso de vós, si de mi ho
[penso.

VIOLA.—I ho encerteu, puix que no só el que
[semblo.

OLÍVIA.—Que fóssiu com a mi em plagués, vol-
[dria!

VIOLA.—Probablement guanyaria en el canvi,
puix que no he estat sinó vostra riota,
fins ara.

OLÍVIA.—I com escau en el seu llavi
menyspreadô, el desdeny! Es molt més fàcil
d'amagâ un crim, que no una amor: sa via
més fosca, és sempre assolellat migdia.
Cesari, et juro per tot el creat
(per mon honor, ma fe i virginitat
i per les roses de la primavera)
que t'amo tant i en tanta de manera
que, malgrat ton orgull, seny i raó
no basten a frenar ma passió.

No basis ton refús en ma flaqueza
d'amor; pensa, al revés, que més dolcesa
hi haurà, en l'amor que es lliura de bon grat,
que no en la que s'obté en renyit combat.

VIOLA.—Per la santa innocència, madona,
us juro que mon cor no és de cap dona
ni mai no el donaré a dona vivent.
Us ho juro un cop més, solemnement,
ans de partir.—Adéu-siau, senyora.
Es l'última vegada que us implora
per mos llavis, el duc.

OLÍVIA.— No ho facis pas,
minyó. Qui et diu que no aconseguiràs
d'ablaní amb tendres mots, un cor que odia?
Vina, per contra, a veure'm cada dia.

(*Se'n van.*)

SR. ANDREU.—No, us juro que no em quedaré
ni un minut més.

SR. TOBIES.—I per què, estimat sac de verí? per
quina raó?

FABIÀ.—Se us n'exigeix la raó, senyor Andreu.

SR. ANDREU.—Mal llamp! Acabo de veure que
la vostra neboda té més gentileeses per al patge
del duc, que no ha tingut mai per a mi. Me n'he
ben pogut convèncer, allà fora!

SR. TOBIES.—I, s'ha adonat de la teva presèn-
cia, ella, company?

SR. ANDREU.—Que si se n'ha adonat? M'ha vist
tan bé com us veig jo, ara.

FABIÀ.—Es tracta d'una prova d'amor envers
vós, doncs.

SR. ANDREU.—Reïra! Que us penseu que sóc un
ase?

FABIÀ.—Us demostraré la legitimitat de la me-
va asserció, amb el veredict de l'enteniment
i del criteri.

SR. TOBIES.—Membres, ambdós, del tribunal su-
prem, de molt abans que Noè no s'embarqués.

FABIÀ.—Si ella, al davant vostre, s'ha mostrat
excessivament amable amb aquell jove, creieu
que ho ha fet amb el propòsit d'exasperar-vos;
de desvetllar el vostre condormit coratge; d'en-
cendre-us les sangs i remoure-us el fetge. Lla-
vors, vós, havíeu d'acostar-vos-hi i, amb frase
incisiva i ben triada, tot just sortida de la for-
ja, deixar plantat el vostre rival. Vet aquí el
que ella esperava de vós, i vet aquí el que no
heu sabut fer. Us heu deixat perdre la més
preciosa de les oportunitats i ara navegueu vers
les mars gelades de l'afecte de ma mestressa,
on quedareu pres, com borralló a la barba d'un
holandès insigne, si no trobeu manera de re-
dimir-vos amb qualsevol acte lloable de valor
o d'alta política.

SR. ANDREU.—Si em cal triar entre ambdues co-
ses, opto per una gesta de valentia. Avorreixo
la política. *Brownista* o polític, per a mi, tot
és u.

SR. TOBIES.—Doncs bé; a bastir la teva fortuna
sobre el terreny del valor. Permet que desafii,
en nom teu, el patge del duc, i, de seguida,
fereix-lo en onze indrets diferents. La meva
neboda en prendrà bona nota. Tingues per se-
gur que no hi ha res al món que faci valer
tant un home, als ulls d'una dona, com la fama
de valent.

FABIÀ.—No us queda altre camí, senyor Andreu.

SR. ANDREU.—Qui, de vosaltres dos, s'encarregarà de dur-li el meu repte?

SR. TOBIES.—Vés, i redacta'l en estil ben marcial. Sigues tallant i breu (no et preocupi la manca d'agudeses si ets decidit i original); befa'l, amb llicència de la teva tinta, i tracta'l de *tu*, a tort i a través, que sempre fa bonic; digues-li que ment, tantes vegades com et càpiga en el paper (encara que li escrivissis amb un full tan gran, que bastés com a llençol del llit de Ware, a Anglaterra). Vés i enllesteix. Posa tot el fel que puguis al tinter i encara que després escriguis amb ploma d'oca, tant se val! Apa, cuita.

SR. ANDREU.—On us trobaré?

SR. TOBIES.—Et vindrem a cercar al teu *cubiculo*, vés. (*El senyor Andreu se'n va.*)

FABIÀ.—Us deu ésser ben car, aquest ninot, senyor Tobies?

SR. TOBIES.—Só jo qui li surto car, minyó. Aviat li costaré dues mil lliures.

FABIÀ.—Em sembla que ens vindrà amb una lletra divertida de debò. Però no la cursareu, suposo?

SR. TOBIES.—Com, que no? Ja ho crec! I que faré mans i mànegues perquè el jovencell del duc hi respongui! Em temo, però, que ni lligats ni fent-los arrossegar per una parella de bous, no aconseguirem d'enfrontar-los. Quant a Andreu, no cal sinó obrir-lo: si se li troba, al fetge, prou sang per a ofegar una puça, em comprometo a menjar-me la resta del cadàver.

FABIÀ.—I el seu contrari, el patge, no fa pas cara de gaire més valent.

SR. TOBIES.—Mireu; s'acosta el reietó més eixèrrit del niu.

(*Entra Maria.*)

MARIA.—Si patiu d'esplín o desitgeu riure fins a rebentar, seguiu-me. Aquell babau d'en Malvoler s'ha passat al paganisme: ha esdevingut un ver renegat (puix que no és possible, per a un cristià que esperi salvar-se observant els manaments de la llei de Déu, de creure en un tal munt de grolleres impostures). S'ha posat mitges grogues!

SR. TOBIES.—Amb lligacames encreuades?

MARIA.—Oh, sí; és un horror! Està fet un saberut d'aquells que obren escola a la porta de les esglésies. Observa, punt per punt, totes les indicacions de la lletra que vaig deixar-li caure als peus, per enganyar-lo. Gasta un somriure exagerat que li contreu el rostre en mil arrugues, més que ratlles no hi ha al nou mapa-mundi, incloses les Indies. No heu vist mai res de semblant, em consta; ni sé com m'he pogut aguantar i no li he tirat qualsevol cosa

pel cap. Estic segura que missenyora el bufetejarà, i, si ho fa, ben cert que ell s'ho prendrà encara rient i com a favor especial.

SR. TOBIES.—Anem, acompanya'ns; mena'ns allà on sigui. (*Se'n van.*)

ESCENA III

UN CARRER

Entren SEBASTIÀ i ANTONI

SEBASTIÀ.—Per res del món, no voldria causar-
[vos

dany o menyscapte; però, què puc fer-hi, si a joc sembleu prendre els perills?

ANTONI.—Romandre lluny, de vós, no em fou
[possible.

(Molt més agut que no afilada daga, m'esperonava el meu desig.) No em duia ací, però, el sol afany de veure-us (que, amb tot, bastava a empènyer-me a viatge molt més llarg que no aquest), sinó l'angoixa del que poguéis passar-vos, sol i sense amics, en un país estrany, que es mostra, sovint, no gens hospitalari i rude envers el foraster. En la temença d'uns tals perills, mon amor es llançava en vostre seguiment.

SEBASTIÀ.— Oh, moltes gràcies, mon bon Antoni!; gràcies, i gràcies; no puc dir-vos res més. (Sovint es paguen els grans serveis, amb una tal moneda fora de curs.) Altra cosa us diria, si, gran com mon desig, fos ma fortuna! I ara, què fem? Què us sembla si els vessegis anéssim a admirar, d'edats passades, escampats per la vila?

ANTONI.— No, deixem-ho per a demà. Primè, ens cal cercâ estatge.

SEBASTIÀ.—No estic cansat i és lluny la nit, en-
[cara!

Si us plau, donem esplai als ulls amb tantes coses d'anomenada que famosa han fet la ciutat.

ANTONI.— Oh, perdoneu-me! aquests carrers em són tan perillosos! En un combat, en contra les galeres del duc, vaig distingir-me, una vegada; distinció que em costaria cara si m'agafaven.

SEBASTIÀ.—Féreu gran matança entre els seus homes?

ANTONI.— No és d'aquesta mena, precisament, la meva ofensa. (Encara que bé costà la vida a algú, la lluita!) Es tractava de preses d'importància

fetes a manta gent d'aquesta terra, el retorn de les quals se'ns exigia, per cloure aquell afer. I si bé els nostres (atents a llur comerç) s'hi sotmeteren, jo, jo tot sol, em vaig refusâ al pacte. Per la qual cosa us dic que, si em trobaven, ho pagaria car.

SEBASTIÀ.— Llavors, hauríeu de disfressar-vos.

ANTONI.— No podria. Us dono, amic, la meva bossa. En els suburbis del sud, a l'Elefant (conec la casa), prendrem allotjament. Mentre encomano nostre repàs, aneu i delecteu-vos tot fent la descoberta de la vila. Ens trobarem allà.

SEBASTIÀ.— Per què la vostra bossa, però, em doneu?

ANTONI.— Qui sap si vostres ulls, d'una futesa no s'enamoraran! I compres fútils no us permeten els vostres pocs estalvis, amic!

SEBASTIÀ.— Tingueu-me per tresorer vostre, doncs. Fins molt aviat.

ANTONI.— A l'Elefant.

SEBASTIÀ.— Prou me'n recordo.

(*Se'n van.*)

ESCENA IV

EL JARDI D'OLÍVIA

Entren OLÍVIA i MARIA

OLÍVIA.— (*A part.*)

L'he enviat a cercar. I, que vindria, m'ha fet de resposta. Com, agradable mostrar-me-li? Què podria donar-li? (Puix que és més fàcil de comprâ un cor jove que d'ablanir-lo amb súpriques i llàgrimes.) Parlo massa alt.

On serà en Malvoler? Ningú a propòsit com ell, cortès i seriós, alhora, pel meu humor present.

(*Alt.*)

On és, en Malvoler?

MARIA.— Ara ve, senyora. Però vestit d'una manera molt estranya. Sembla que no hi sigui tot.

OLÍVIA.— Què li passa? què té? desvarieja?

MARIA.— No, senyora; però no para de somriure. Missenyora faria bé de tenir algú prop seu, si ha de parlar-hi, perquè estic segura que se li ha girat el cervell.

OLÍVIA.— Que vingui. (*Maria se'n va.*)

Ambdós patim d'un mateix mal: follia trista o dolça... tant se val!

(*Torna a entrar Maria amb Malvoler.*)

Com anem, Malvoler?

MALVOLER.— Bella madona! (*Somriu exagerada-ment.*)

OLÍVIA.— Per què somrius?

L'hora present no té pas res d'alegre.

MALVOLER.— No res d'alegre, senyora? També jo podria no estar-ho, d'alegre... (Això de les lligacames encreuades em priva la circulació de la sang.) Però, què hi fa? Si és del gust d'una certa persona, ja en tinc prou. "Ella contenta, content tothom", com diu la balada. Vet-ho aquí.

OLÍVIA.— De què te les heus, Malvoler? què t'empatolles?

MALVOLER.— La meva ànima no és pas negra, si bé les meves cames són grogues. (*Somriu.*) Tot ha arribat a poder del destinatari, i les ordres seran estrictament executades. Crec que hi hem endevinat la dolça mà romana.

OLÍVIA.— Vols anar-te'n al llit, Malvoler?

MALVOLER.— Al llit? Oh sí, cor dolç! Sempre que m'hi facis companyia.

OLÍVIA.— Que Déu t'empari! Per què somrius així i tires tants de petons amb els dits?

MARIA.— Per què, Malvoler?

MALVOLER.— A requesta vostra. Sí, els rossinyols responen a les colomes.

MARIA.— Com és que goseu emprar una tal ridícula impertinència davant de missenyora?

MALVOLER.— "No t'espanti la grandesa". Aquests són els mots del text.

OLÍVIA.— Què vols dir amb això, Malvoler?

MALVOLER.— "Hi ha qui neix gran"...

OLÍVIA.— Què?

MALVOLER.— ... "hi ha qui lluita i assoleix grandeses"...

OLÍVIA.— Què dius?

MALVOLER.— ... "i hi ha qui es troba al cim més alt de cop i volta, sense saber com:"

OLÍVIA.— Que Déu et torni el seny!

MALVOLER.— "Recorda qui remarcà les teves mitges grogues"...

OLÍVIA.— Les meves mitges grogues?

MALVOLER.— ... "i qui va apuntar-te els seus desigs de veure't amb lligacames encreuades."

OLÍVIA.— Lligacames encreuades?

MALVOLER.— "Si així ho desitges, tens feta la teva sort..."

OLÍVIA.— La meva sort?

MALVOLER.— ... "si no, resta, per sempre més, un simple majordom."

OLÍVIA.— Oh, Senyor! es tracta d'un vertader cas de bogeria!

(*Entra un servent.*)

SERVENT.— Madona, aquell gentilhome, al servei del duc Orsino, ha tornat. (Els meus precs m'ha costat d'aconseguir-ho!) Espera les ordres de vostra senyoria.

OLÍVIA.— Ja hi vaig.

(*Se'n va el criat.*)

Maria estimada, fes que vigilin aquest home. On és el meu cosí Tobies? Que alguns dels meus servents en tinguin cura; no voldria, per res del món, que li passés cap desgràcia.

(*Se'n van Olívia i Maria.*)

MALVOLER.—Oh! oh! qui gosarà dir-me res, ara? I justament el senyor Tobies, perquè em vigili! Això lliga admirablement amb el text de la lletra: ella me l'envia, a posta, per donar-me l'ocasió de tractar-lo amb insolència (puix que això és el que se m'aconsella de fer en l'escrit.) “Desfes-te de la pell d'humilitat que et cobreix”, m'hi diu; “mostra't sever envers un cert parent; rude, amb els criats. Que les més altes raons d'estat siguin tema usual del teu discurs; esforça't a ésser original.” I, a continuació, m'indica la manera d'aconseguir-ho; o sigui: posar cara ferrenya; agafar aires de suficiència; parlar amb lentitud, com acostumen els personatges significats; i tot per aquest estil. Ara sí que és ben meva! Però això és obra de Júpiter; a Júpiter, doncs, el meu agraïment.

I ara, quan se n'ha anat, “fes que vigilin aquest home”, ha dit. Aquest *home!* No, en Malvoler; no, el majordom—anomenant-me segons el meu càrrec—; sinó *home!*

I bé, tot concorda a la perfecció. No em cal tenir el més petit escrúpol; ni tan sols l'ombra d'un escrúpol. Cap obstacle, cap circumstància inversemblant o dubtosa (què us diré?, res del que existeix) no pot venir a interposar-se entre l'acompliment de les meves esperances i jo.

Júpiter ho ha volgut (jo no hi tinc cap mèrit). Gràcies, doncs, li'n sien donades.

(*Torna a entrar Maria amb el senyor Tobies Eructe i Fabià.*)

SR. TOBIES.—On és? on és, en nom dels sants? Ni que tots els dimonis de l'infern se li hagin entaforat al cos o que les legions, en pes, de Satanàs, el posseeixin,—jo li parlaré!

FABIÀ.—Es ací! és ací!—Com us trobeu, senyor? com us va, company?

MALVOLER.—Aneu-vos-en; quedeu descartats. Vull fruit de la meva soledat; deixeu-me.

MARIA.—Ah!, no sentiu com us respon el diable que s'alberga dins seu? No us ho deia, senyor Tobies?—Missenyora us prega de tenir cura d'aquest home.

MALVOLER.—Es ella qui us envia? Ah! ah!

SR. TOBIES.—Apa, apa; quiet, quiet.—Se l'ha de tractar amb molta dolcesa; deixeu-me fer... —Com anem, Malvoler? Com us trobeu? Valor, home! planteu-li cara, al diable! Considereu que és l'enemic del llinatge humà.

MALVOLER.—I què en sabeu, vós!

MARIA.—Oh, com es pren a cor el sentir malparlar del diable; heu vist? Déu faci que no estigui embruixat!

FABIÀ.—Feu portar orins seus a casa d'una curandera.

MARIA.—Estigueu tranquil que, si no m'he mort, els hi enviaré demà, de bon matí. Missenyora donaria qualsevol cosa per salvar-lo.

MALVOLER.—Ah!, és a dir que missenyora...?

MARIA.—Valga'ns Déu!

SR. TOBIES.—Calla, calla; no és aquesta la manera. Què no veus que l'exasperes? Deixa-me'l per a mi.

FABIÀ.—Cal molta dolcesa i anar-hi poquet a poc. El diable és feréstec i no vol que se'l tracti a reganys.

SR. TOBIES.—I doncs, colominet? com et prova el parrupeig?

MALVOLER.—Senyor Tobies!

SR. TOBIES.—Apa, manyac, vina'm ací. Això de jugar a la barrisca, amb en Banyeta, no fa per a un home seriós, com tu. A la forca, el caragirat!

MARIA.—Feu-li fer les seves oracions, senyor Tobies; feu-lo pregar.

MALVOLER.—Les meves oracions, mala eruga?

MARIA.—No, no pot sentir parlar de les coses santes; ja ho veieu.

MALVOLER.—Aneu i que us pengin, colla de dropos que no serviu per a res! Si us penseu que só del vostre braç!... Ja ho sentireu a dir, algun dia!

(*Se'n va.*)

SR. TOBIES.—Què us en sembla, de tot això?

FABIÀ.—Que si ho vèiem sobre les taules, ho condemnariem com a cosa impossible.

SR. TOBIES.—El verí que li hem servit, li arbora l'ànima.

MARJA.—Seguim-lo; no sigui que la flama es refredi i tot se'n vagi en fum.

FABIÀ.—Acabarà per tornar-se boig, de veres.

MARIA.—Hi guanyariem, en tranquil·litat.

SR. TOBIES.—Veniu; el lligarem i, després, el tancarem en una cambra fosca. La meva neboda està convençuda que és boig. Podem, doncs, allargar la farsa, per a alegria nostra i càstig d'ell, fins que, cansats de tant de riure, ens sentim moguts a llàstima. Llavors portarem la feta al tribunal i, a tu, mosseta, et coronarem com a descobridora de boigs. Però mireu: mireu.

FABIÀ.—Una altra broma digna del dia dels innocents.

(*Entra el senyor Andreu Galtencès.*)

SR. ANDREU.—Heus ací el meu rapte; llegiu-

10. Us asseguro que no manca de sal ni de pebre.

FABIÀ.—Es molt coent, doncs?

SR. ANDREU.—Ja m'ho sabreu dir; llegiu-lo.

SR. TOBIES.—Dóna. (*Llegeix.*) “Jovencell: siguis qui siguis, no ets sinó un brètol.”

FABIÀ.—Bé, i valent!

SR. TOBIES.—(*Llegint.*) “No et preguntis, ni tractis de saber, per què m'adreço a tu en tal forma: no em dóna la gana de dir-t'ho.”

FABIÀ.—Observació prudent, que us sostreu a les urpes de la llei.

SR. TOBIES.—(*Llegint.*) “Véns a visitar madona Olívia i ella t'acull amb gentilesa davant mos propis ulls, mentre tu li ments, per la gola. No és aquesta, però, la causa per què et desafio.”

FABIÀ.—Molt breu... i m'admira el vostre bon sentit!

SR. TOBIES.—(*Llegint.*) “Et barraré el pas, quan te'n tornis a casa, i, si tenies la sort de matar-me”...

FABIÀ.—Molt bé!

SR. TOBIES.—(*Llegint.*) “sàpigues que m'hauràs mort a tall de covard i de traïdor.”

FABIÀ.—Per ara us manteniu sempre dintre la llei. Endavant.

SR. TOBIES.—(*Llegint.*) “Adéu, i que el Senyor s'apiadi d'una de les nostres ànimes! Qui sap si no es compadirà de la meva! Però són ben altres les meves esperances; faràs bé, doncs, de posar-te en guàrdia.

”El teu amic, segons el tractis, o el teu enemic irreconciliable.

ANDREU GALTAENCÈS”

Si aquesta carta no el fa moure, és que s'haurà quedat segat de cames. La hi donaré jo mateix.

MARIA.—Ara en tindreu ocasió. Fa estona que parla amb ma mestressa i deu estar a punt de prendre'n comiat.

SR. TOBIES.—Vés, Andreu; amaga't en un recó del jardí, com un algutzir qualsevol, i, així que el vegis, desembeina, i, en desembeinar, jura com un carreter—car ben sovint sol passar que una flastomia horrible, dita en veu de tro, dóna més fama de valent, a un home, que no ho faria mai la gesta més coratjosa—. Apa, vés.

SR. ANDREU.—Per renecs no quedaré; no tingueu por!

(*Se'n va.*)

SR. TOBIES.—No, aquesta lletra no la faré pas a mans de qui va adreçada, car el jove en qüestió em sembla ésser molt intelligent i ben educat, i m'ho confirma que el duc l'hagi escollit com a missatger entre ell i ma neboda. Per consegüent, aquesta lletra, que traspua tota ella imbecilitat, lluny d'esperverar el jovencell,

l'illustraria sobre els punts que calça el seu contrari. El que em proposo, doncs, company, és de trametre-li el repte de paraula, i aprofitar-ho per a invertir en Galtaencès de la més extraordinària fama de valor, fins a aconseguir que aquest minyó, l'excessiva joventut del qual, per força, ha de fer crèdul, es forgi una idea esgarrifosa de la seva fúria, destresa, impetuositat i força. Degut a això, es tindran mútuament una tal basarda que es mataran amb tan sols mirar-se, com el basilisc.

FABIÀ.—Ara s'acosta amb la vostra neboda. Espereu que s'acomia d'ella i empreneu-lo de seguida.

SR. TOBIES.—Mentrestant conjuminaré un repte que el deixi corglaçat.

(*Se'n van el senyor Tobies, Fabià i Maria.*)

(*Tornen a entrar Olívia i Viola.*)

OLÍVIA.—He dit ja massa a cor tan insensible, i mon honor també massa exposava:

quelcom, en mi, em retreu ma lleugeresa.

(La força que m'empeny, però, és tossuda i censura no atén.)

VIOLA.—Parleu de passió i els seus martiris; bé en sofreix també el duc!

OLÍVIA.—Teniu; i en recordança meva, aquesta gemma porteu (gravada hi ha, ma imatge).

No me la refuseu, que no té llengua que pugui importunar-vos. Us en prego, torneu demà. Si vós em suplicàveu, què us negaria, jo, del que pot dar-se sens minva de l'honor?

VIOLA.— Doncs, us demano la vostra amor per a mon amo insigne.

OLÍVIA.—Com puc honradament, però, donar-li el que a vós ja us he dat?

VIOLA.— Per mi, senyora, repreneu-ho. Teniu la meva vènia.

OLÍVIA.—Adéu-siau; torneu demà.

(*A part.*) Un diable com tu, aconseguiria de dû al mateix infern, l'ànima mia!

(*Se'n va.*)

(*Tornen a entrar el senyor Tobies i Fabià.*)

SR. TOBIES.—Déu te guard, gentilhome.

VIOLA.—I a vós, cavaller.

SR. TOBIES.—Apella a tots els mitjans que tinguis de defensa. Ignoro la mena d'ultratge que li hagi pogut inferir, però el teu contrari, bavejant de ràbia i assedegat de sang, t'espera al capdavall del caminal. Desembeina l'espasa i posa't en guàrdia: el teu enemic és destre, fort i ferotge.

VIOLA.—Us deveu enganyar, senyor; no és possible que ningú pensi batre's amb mi. No sé ni que involuntàriament, hagi comès la més petita ofensa.

SR. TOBIES.—Aviat us convencereu del contrari.

I si teniu en estima la vostra vida, poseu-vos en guàrdia com us aconsello, puix que el vostre contrari compta amb tots els avantatges que joventut, força, destresa i coratge poden donar a un home.

VIOLA.—Digueu-me, si us plau, qui és.

SR. TOBIES.—Un cavaller d'espasa sense tara i mestre en esgrima; un vertader dimoni, en el duel. Tres vegades ja, ha separat unes ànimes de llurs cossos respectius, i, la ira que el domina en aquests moments és tan implacable, que diu no poder satisfer-la sinó amb les ànsies de la mort i l'horror del sepulcre. La seva divisa en tot combat, és aquesta: vèncer o morir.

VIOLA.—Tornaré a entrar a casa de madona Olívia i li demanaré una escorta. No sóc amic de baralles. He sentit a parlar d'homes que es diverteixen a provocar llurs semblants sense més ni més i solament per fer gala de valor. Deu tractar-se d'un d'aquests.

SR. TOBIES.—No, cavaller. Em consta que la seva indignació deriva d'un ultratge real que li heu inferit; li deveu, doncs, una satisfacció. No us penseu entrar a demanar auxili sense que abans us les hàgiu d'haver amb mi (de manera que us surt més a compte respondre-li a ell.) Us dono a triar: avant!, o poseu-vos en guàrdia ara mateix. Es precis que us bateu o us cal renunciar a portar espasa.

VIOLA.—Això és tan descortès com inaudit! Jo us en prego, estimat senyor; informeu-vos prop d'aquest cavaller i sapigueu dir-me en què l'he ofès. Si ofensa hi ha hagut, de ma part, us asseguro que ha estat ben involuntària; mai, a posta.

SR. TOBIES.—Amb molt de gust.— Senyor Fabià, feu companyia a aquest jove fins que torni.

(*Se'n va.*)

VIOLA.—Digueu-me, senyor, sabeu quelcom d'aquest afer?

FABIÀ.—Sé que el tal cavaller està furiós en contra vostra i us exigeix un duel a mort; però no en sé res més.

VIOLA.—I de quina mena d'home es tracta?

FABIÀ.—D'un home, la figura del qual no traeix, ni de lluny, el seu extraordinari coratge. (Massa que ho reconeixereu en encarar-vos-hi.) En realitat, senyor, es tracta del contrari més destre, més fort i més ferotge que haguéssiu pogut trobar en tot Illíria. Penseu anar-li a l'encontre? Si ho desitjàveu, miraria de fer-vos-hi fer les paus.

VIOLA.—Oh, us en restaré profundament agraït! Us confesso, amb franquesa, que em trobo més a gust davant d'un sacerdot que no enfront

d'un guerrer. I poc m'importa si em titllen de covard!

(*Se'n van.*)

ESCENA V

EL CARRER QUE TOCA AL JARDI D'OLIVIA

Entren el senyor TOBIES ERUCTE i el senyor ANDREU GALTAENCÈS

SR. TOBIES.—Oh, company; és un vertader dimoni! No havia vist mai res de semblant. Hem fet una estona d'esgrima plegats, ell, amb l'espasa a la beina, i t'asseguro que la maneja amb una tal rapidesa que no hi ha manera d'evitar la seva estocada mortal. Després, en parar, et respon amb un cop tan segur, com segur és que en aquests moments els teus peus petgen la terra. Diuen si ha estat mestre d'armes del Sofí.

SR. ANDREU.—Mala negada! No hi vull saber res, doncs.

SR. TOBIES.—Però és el cas que ara no se'l pot apaivagar, i Fabià se'n veu un embull, per contenir-lo!

SR. ANDREU.—Mal llamp! Si hagués sabut que era tan valent i tan destre en les armes, l'hauria enviat al diable abans que provocar-lo. Digueu-li que si s'ho deixa córrer li donaré el meu cavall gris, el bell Capulet.

SR. TOBIES.—Li ho proposaré. Espereu-me i no us acoquineu, mentrestant. Tot s'arranjarà sense que es perdi cap ànima. (*A part.*) Ben cert que ensellaré el vostre cavall amb la mateixa facilitat amb què us poso el bast, a vós!

(*Entren Fabià i Viola.*)

(*A Fabià.*)

M'ha donat el seu cavall per fer desistir aquest jove de la baralla. Li he fet creure que es tractava del mateix dimoni.

FABIÀ.—I aquest s'ho pensa d'ell. Mireu-lo: tremola i està més pàllid que no si l'estalonava un ós.

SR. TOBIES.—(*A Viola.*) No hi ha res a fer, senyor. Havia jurat que es batria amb vós i no vol passar per perjur. Però ha reflexionat sobre el motiu del seu ressentiment i diu que ni val la pena de parlar-ne. Traieu-vos l'espasa: no és sinó per permetre-li de quedar bé amb ell mateix. Assegura que no us farà cap mal.

VIOLA.—(*A part.*) Que Déu m'empari! No em costaria gaire de confessar-los el poc que tinc, d'home.

FABIÀ.—Si el vèieu encegar-se, fugiu.

SR. TOBIES.—(*Al senyor Andreu.*) Apa, senyor Andreu, no hi ha manera d'evitar-ho. Aquest

gentilhome s'entesta, per salvaguarda del seu honor, a creuar l'espasa amb vós. Diu que les lleis del duel ho fan indispensable, però m'ha promès, a fe de cavaller i de soldat, que us respectarà. No temeu, doncs.—Promptes?

SR. ANDREU.—Déu faci que mantingui la seva promesa!

(Desembeina.)

VIOLA.—(Desembeinant.) Us juro que és ben bé contra la meua voluntat.

(Entra Antoni.)

ANTONI.—(A Viola.)

Deseu l'acer, amic.

(Al senyor Andreu.) Si us ofenia aquest jove, senyor, la seva ofensa jo us la mantinc. Si sou vós, al contrari, qui l'heu ofès, des d'ara us desafio.

SR. TOBIES.—I vós qui sou, si us plau?

ANTONI.—(Desembeinant.)

Un home, prompte a fer més del que us deia per amor a aquest noi.

SR. TOBIES.— Si és que us agrada d'encarregar-vos dels afers del pròxim, oidà!, ací em teniu. (Desembeina.)

FABIÀ.—Atureu-vos, senyor! Ve la justícia.

SR. TOBIES.—(A Antoni.)

Ja ens ho farem més tard.

VIOLA.—(Al senyor Andreu.) Per favor, cavaller, embeineu la vostra espasa!

SR. ANDREU.—I amb gust, que ho faig! (Quant al que us prometia, compliré amb ma paraula. Té un pas segur, i és de confiança.)

(Entren uns oficials.)

OFICIAL 1.—Aquell és l'home: agafa'l.

OFICIAL 2.—Antoni, en nom del duc Orsino, dona't per pres.

ANTONI.—(A l'oficial 1.) Em confoneu, senyor.

OFICIAL 1.— Qui parla de confondre-us! Per bé que us vegi sense vostre barret de mariner, cap dubte no tinc quant a qui sou. (Als oficials.)

Apa, endueu-vos-l'en.

Sap que el conec de sobra.

ANTONI.—He d'obeir (A Viola.)

Tot em ve de cercar-vos; més ja no hi ha remei! Caldrà respondre, avui, dels fets passats. Què fareu, ara que la necessitat a demanar-vos els meus cabals, m'obliga? Més ho sento, creieu, per no poder-vos ésser útil d'ací endavant, que no pel que a mi em passi. Veig que això us ha sobtat... Tingueu coratge!

OFICIAL 2.—Anem, ja n'hi ha prou.

ANTONI.—Si us plau, torneu-me, amic, la meua [bossa.

VIOLA.—Quina bossa, senyor?

En paga de la vostra simpatia

d'ara mateix, i vist el greu conflicte en què us trobeu, faré tot el que pugui per vós, company. El meu haver no és gaire; però ens el partirem. Teniu. Preneu-ne una meitat.

ANTONI.— Que us proposeu negar-me, potser? Tal pagament tindrà l'afecte ardent que us duc? No temteu ma desgràcia! Que no perdés el seny fins a retreure-us els molts serveis que us feia.

VIOLA.— Recodar-ne cap, no m'és possible! Desconegudes em són, oimés, vostra figura i vostra veu (i a fe que avorreixo la mentida per sobre de l'orgull, l'embriaguesa, la vanitat... per sobre qualsevulla de les tares infectes que combaten la nostra feble sang.)

ANTONI.— Oh, déus; què sento!

OFICIAL 2.—Vaja, de pressa; anem.

ANTONI.—Permeteu-me uns quants mots. Deixeu [que us digui com, aquest jove, de les urpes àvides de la mort, arrencava; quina cura vaig prestar-li, sollicita, amorosa; i, finalment, com em lliurava, en ànima i cos, a ell, guanyat pel seu aspecte de noble lleialtat.

OFICIAL 1.— I què ens importa a nosaltres, això? Mentrestant passa el temps. Apa, enlestiu.

ANTONI.— Quin miserable ídol, s'és fet aquell meu Déu! Traïes, Sebastià, la dignitat augusta que sembla resplendir en el teu rostre. No oblidis que no hi ha deformitat més repugnant, al món, que la maldat, i que, si bella és la virtut, el vici que s'escuda rera un bell artifici, és com sepulcre de fina motllura que no conté sinó verms i sutzura.

OFICIAL 1.—Aquest home es torna boig: emporteu-vos-l'en. Apa, anem; anem, senyor.

ANTONI.—Ja vinc. (Se'n van els oficials amb Antoni.)

VIOLA.—(A part.) En son accent, parlant de fal- [sedat,

quanta amargor! I si fos veritat?

Si, certa ma sospita, oh! alegria!,

aquest home, germà, per tu em prenia?

SR. TOBIES.—Veni, cavaller; i vós també, Fabià. Tinguem consell i vegem què s'ha de fer.

VIOLA.—(A part.)

Ha dit Sebastià... (I quan em miro dins de l'espill, t'hi veig, germà, i sospiro!) Així anaves vestit: d'igual color, d'una mateixa forma, puix que jo no faig sinó imitar-te. ¡Pietoses

foren les tempestats, i amoroses
les ones de la mar, si ara em tornaven
qui, tant de temps per mort, mos ulls ploraven!
(*Se'n va.*)

SR. TOBIES.—Aquest minyó és un miserable coquí, més poruc que no cap llebre. Que no té gens de vergonya, ho prova el fet d'abandonar i negar el seu amic, en la desgràcia. I tocant a covardia, pregunteu-ho a Fabià.

FABIÀ.—N'és un devot fervorós; la professa com a religió, podeu ben creure-ho.

SR. ANDREU.—El brètol! Si l'atrapo es recordarà de la meva pallissa.

SR. TOBIES.—Sí, fes-t'hi de valent; però guarda't d'anar-hi amb l'espasa!

SR. ANDREU.—Deixeu-ho per a mi! (*Se'n va.*)

FABIÀ.—Anem; anem a veure que passarà.

SR. TOBIES.—No res, tampoc; m'hi jugo qualsevol cosa. (*Se'n van.*)

ACTE IV

ESCENA I

EL CARRER QUE VOREJA EL JARDI D'OLÍVIA

Entren SEBASTIÀ i el BUFÓ

BUFÓ.—Voleu fer-me creure que no m'han enviat a cercar-vos?

SEBASTIÀ.—Vés-te'n, vés-te'n; ets un pobre in-
[feliç;
deixa'm tranquil.

BUFÓ.—En sabeu, de fer el paper! No, no, si no us conec; ni és a vós a qui missenyora m'ha enviat, amb prec d'anar a parlar-li; ni sou pas mestre Cesari; ni aquest nas és el meu nas, tampoc. No res del que és, és.

SEBASTIÀ.—En altre lloc esventa ta follia, sí et plau; que no em coneixes.

BUFÓ.—“Esventar la follia!” (Devia sentir-ho a dir d'algun gran home i ara m'aplica el mot “Esventar la follia!” Em temo que aquest gran butllofa de món, acabarà burlat com un xinès.) Te'n prego, despulla't de les teves rareses i digues-me què he d'esventar a ma mestressa. Li esventaré que hi vas?

SEBASTIÀ.—Per darrer cop, beneit, et dic que em
[deixis.

Té això. (*Li dona diners.*)

Però si no te'n vas, et juro que altra serà la meva recompensa; i no pas del teu gust.

BUFÓ.—A fe que ets generós! Sàpigues que els savis que donen diners als necis, després de catorze anys de regateigs, acaben per aconseguir la fama.

(*Entra el senyor Andreu Galtaencès.*)

SR. ANDREU.—Ah, us he atrapat, per fi? Teniu; teniu. (*Pega Sebastià.*)

SEBASTIÀ.—(*Tornant-s'hi de valent.*)

I això per tu; i això, i això, encara!

S'ha tornat boig tothom, però?

(*Entren el senyor Tobies Eructe i Fabià.*)

SR. TOBIES.—Oh! prou; prou, o us llenço l'espasa a la teulada.

BUFÓ.—Corro a contar-ho tot a missenyora. Ni per dos quartos, no voldria trobar-me en cap de les vostres pells. (*Se'n va.*)

SR. TOBIES.—Prou, cavaller; atureu-vos! (*Volent contenir Sebastià.*)

SR. ANDREU.—No, deixeu-lo, però me les pagarà! Li entaularé un procés per agressió, i si a Ilíria hi ha mica de justícia, ja ho sentireu dir! (No importa, qui fos el primer a començar.)

SEBASTIÀ.—(*Al senyor Tobies.*) Deixa'm, et dic!

SR. TOBIES.—No em dóna la gana! Vaja, soldadet de sucre, deseu l'acer. Renoi, Déu n'hi do, dels vostres punys! Apa, prou; prou.

SEBASTIÀ.—No em deixaràs? Ah, no?

(*Desfent-se de Tobies.*)

I què vols, ara?

Apa, valent; treu l'espasa, si goses!

SR. TOBIES.—(*Desembeinant.*) Em dol, però no em queda altre remei que fer-vos una sagnia d'un parell d'unces!

(*Entra Olívia.*)

OLÍVIA.—Atura't! T'ho exigeix qui pot manar-te; ho sents, Tobies?

SR. TOBIES.—Senyora!

OLÍVIA.—Sempre seràs igual de poca-solta i descortès. Ton lloc és a muntanya o en aspres coves, on s'ignori l'ombra de la bona criança. Que no et vegi; vés-te'n! Us demano perdó, Cesari. A fora, tots!

(*Se'n van el senyor Tobies, el senyor Andreu i Fabià.*)

Oh, dolç amic!, no vulguis que sigui ton ressentiment qui falli en l'atemptat injust de què suara has estat víctima. Ton seny et guïi, serè i preclar, per sobre la venjança. Segueix-me a dins, amat, i quan coneguis les mil rauxes d'aquest estrafolari el deixaràs per ximple, t'ho asseguro. Oh, bell Cesari, vina! no t'hi neguis! En veure com ta vida perillava, m'he fet càrrec del molt que t'estimava!

SEBASTIÀ.—Què significa tot això? En quina mar navego? Dec ésser la joguina d'un somni, o bé só boig. Eternament, voldria que l'engany, la meva ment al Leteu enfonsés, si somiar consistia en això!

OLÍVIA.— Al meu pregar,
oh, no et facis el sord, i vina amb mi!
SEBASTIÀ.—De molt bon grat.
OLÍVIA.— Que sigui sempre així.
(*Se'n van.*)

ESCENA II

UNA CAMBRA, A CASA D'OLÍVIA

Entren MARIA i el BUFÓ

MARIA.—Apa, de pressa; posa't aquesta sotana i aquesta barba i fes-li creure que ets mossèn Topazi, el rector. Cuita. Mentrestant vaig a cercar el senyor Tobies. (*Se'n va.*)

BUFÓ.—Vaja, em posaré la sotana per fer la comèdia, i tant de bo que fos el primer a fer-la, sota aquesta indumentària! No só prou alt per a representar bé el meu paper, ni prou magre per a passar per savi, però val tant la fama d'home honrat i treballador, com la d'home llest i de lletres. Heus-ací els confederats.

(*Entren el senyor Tobies Eructe i Maria.*)

SR. TOBIES.—Que el cel us beneeixi, senyor rector.

BUFÓ.—*Bonos dies*, senyor Tobies. I permeteu-me que (parodiant el vell ermità de Praga, ignorant de què cosa era ploma i tinta, quan deia, molt encertadament, però, a la neboda del rei Gorboduc que, "el que és, és") us digui jo, ara, que, puix que faig de senyor rector, só el senyor rector. Car, què és el semblar sinó l'aparença, i l'ésser, sinó l'essència?

SR. TOBIES.—(*Assenyalant la cambra on està tancat Malvoler.*) Parleu-hi, mossèn Topazi.

BUFÓ.—(*Amb veu fosca.*) Hola, company! Que la pau sigui en aquesta presó!

SR. TOBIES.—El murri! L'estrafà a meravella!

MALVOLER.—(*De dins estant.*) Qui em crida?

BUFÓ.—Mossèn Topazi, el rector, que ve a veure en Malvoler, el pobre boig.

MALVOLER.—(*De dins.*) Mossèn Topazi! mossèn Topazi! estimadíssim mossèn Topazi!, aneu a trobar missenyora.

BUFÓ.—Fora d'ací, esperit del mal! Com turmentes aquest pobre home! No saps parlar-li d'altra cosa que de dones?

SR. TOBIES.—Ben dit, senyor rector.

MALVOLER.—(*De dins.*) Mossèn Topazi, és una mala partida que em fan! Oh, no ho cregueu pas, que sigui boig, bon mossèn Topazi! S'han valgut d'aquesta excusa per tancar-me ací, en l'obscuritat la més esgarrifosa.

BUFÓ.—Calla, Satanàs, príncep de les legions infernals! (Ja veus com et dono el més gran dels teus títols. Só d'aquells que no obliden la bona criança ni parlant amb el mateix diable.) Deies que aquesta cambra era fosca?

MALVOLER.—(*De dins.*) Més que no l'infern, mossèn Topazi.

BUFÓ.—Què t'empatolles? Té uns finestrons transparents com muralles i les claraboies, de cara a nord-sud, de tan polides semblen de banús. Com pots queixar-te, doncs, de manca de llum?

MALVOLER.—(*De dins.*) Us juro que no só boig, mossèn Topazi, i que aquesta cambra és tenebrosa.

BUFÓ.—Estàs en un error, pobre orat! Et dic que no hi ha altres tenebres que les de la ignorància, en les quals et trobes perdut, com el egipcis en la boira.

MALVOLER.—(*De dins.*) Us asseguro que aquesta cambra és més tenebrosa que no ella, per bé que la ignorància ho fos com el mateix infern, i us dic, igualment, que mai cap home no s'ha vist burlat i maltractat com jo. Só tan boig com ho pugueu ésser vós; o sinó, feu-ne la prova. Pregunteu-me qualsevol cosa i veureu com hi responc.

BUFÓ.—Quina és l'opinió de Pitàgores, quant als ocells de presa?

MALVOLER.—(*De dins.*) Que bé podria haver-se encarnat, en algun d'ells, l'ànima de la nostra àvia.

BUFÓ.—I tu, què en penses?

MALVOLER.—(*De dins.*) Tinc una idea massa elevada de l'ànima per a acceptar aquesta doctrina.

BUFÓ.—Adéu, doncs, i roman en la fosca. No creuré que tinguis tot el seny fins i a tant de no veure't combregar en la doctrina de Pitàgores i compartir, amb ell, la temença de matar qualsevol becada de por de no desposseir l'ànima d'alguna il·lustre ascendent. Que t'hi conservis!

MALVOLER.—(*De dins.*) Mossèn Topazi! mossèn Topazi!

SR. TOBIES.—Quin exquisidíssim senyor rector!

BUFÓ.—Ja veieu que serveixo per a tot.

MARIA.—Podries haver-te estalviat, però, la sotana i la barba, puig que no t'ha vist!

SR. TOBIES.—Ara, parla-li amb la teva veu natural i vina'm a dir com el trobis. Voldria acabar, d'un cop, aquesta farsa. Si no hi ha perill a deixar-lo anar, ja el pots obrir. Estic tan tivant de relacions amb la meva neboda, justament en aquests instants, que no puc exposar-me a dur la broma massa lluny. Passa per la meva cambra després; ho sents?

(*Se'n van el senyor Tobies i Maria.*)

BUFÓ.—(*Cantant.*) Ei, Robí, xarmant Robí, què fa, la teva estimada?

MALVOLER.—(*De dins.*) Bufó!

BUFÓ.—(*Cantant.*) No es recorda gens de mi.

MALVOLER.—(*De dins.*) Bufó!

BUFÓ.—(*Cantant.*) I com és que et tracta així?

MALVOLER.—(De dins.) Bufó! que no em sents, bufó?

BUFÓ.—(Cantant.) D'un altre està enamorada. Qui crida?

MALVOLER.—(De dins.) Estimat bufó; si vols fer un acte meritori, procura'm una espelma, tinta, paper i ploma. A fe de cavaller, te'n restaré agraït tota la vida.

BUFÓ.—Mestre Malvoler!

MALVOLER.—(De dins.) Sí, só jo mateix, bufó.

BUFÓ.—Quina desgràcia! I com és que hàgiu perdut l'enteniment?

MALVOLER.—(De dins.) Oh, bufó! Es una ignomínia el que han fet amb mi, t'ho asseguro. Tinc el seny tan clar com el puguis tenir tu.

BUFÓ.—Tan, només? Si no teniu pas més seny que un pobre orat, sou ben boig, doncs.

MALVOLER.—(De dins.) Van començar per lligar-me i tancar-me en aquesta cambra fosca, i ara m'envien sacerdots, o més ben dit, ases, i fan tot el que poden per veure si aconseguiran que perdi l'enteniment.

BUFÓ.—Tingueu compte amb el parlar: el tal sacerdot és encara ací. (Canviant de veu i imitant la del rector).—Malvoler! Malvoler, que Déu te'l torni! El que has de procurar és dormir i deixar-te de xerrameques.

MALVOLER.—(De dins.) Mossèn Topazi!

BUFÓ.—(Amb la veu del rector).—No li digueu res, bon home. (Amb la veu natural).—Qui, jo? Si no li dic res, senyor rector. Que Déu us acompanyi si us n'aneu, moïssèn Topazi! (Canviant de veu).—Amén, amén. (Altra vegada amb veu natural).—Entesos, entesos; ni un mot, no tingueu por.

MALVOLER.—(De dins.) Bufó! Bufó! Bufó, em sents?

BUFÓ.—Un xic de paciència, per favor! Què em voleu? Ja heu sentit que em renyen, si us parlo.

MALVOLER.—(De dins.) Estimat bufó, porta'm un llum i paper. T'asseguro que tinc el cap tan clar com el qui més, a Illíria.

BUFÓ.—Tant de bo que fos veritat!

MALVOLER.—(De dins.) Et juro que ho és. Oh, bufó; un llum, paper i tinta, te'n prego! I després duràs a ma mestressa el que hauré escrit. Mai no t'haurà valgut tant, el fer de correu.

BUFÓ.—Us ho porto de seguida. Però, sigueu-me franc: sou realment boig, o és que només el feu?

MALVOLER.—(De dins.) No ho só, creu-me. Et juro que no ho só.

BUFÓ.—Vaja, no creuré mai cap boig que no li vegi abans el cervell! Vaig a cercar-vos un llum, paper i tinta.

MALVOLER.—(De dins.) Oh, bufó, t'ho pagaré de la millor manera que sàpiga! Vés, vés; corre.

BUFÓ.—(Cantant.)

Me n'hi vaig
escapat,
i veureu
que he tornat
tot seguit.
No passeu
cap neguit.
Em tindreu
al costat
ben armat
de raons
i punyals
de llistons,
els queixals
esmolats.

I que vingui, llavors, el diable,
que sabrà si el meu tracte és afable!

Adéu-siau
i amb Déu quedau!

(Se'n va.)

ESCENA III

EL JARDI D'OLÍVIA

Entra SEBASTIÀ

SEBASTIÀ.—Respiro, sí, i veig la llum divina del sol; i aquesta perla que ella em dava, la palpo i la contemplo; i no és follia ço que m'embarga, sinó meravella... On és, Antoni? No he pogut trobar-lo a l'Elefant, d'on, segons em digueren, partí, intranquil, a la meva recerca, remonent, a aital fi; tota la vila. I tant com son consell em fóra útil! Puix, si bé ma raó, del testimoni ajudada de mos sentits, em prova que el que m'està passant potser que sigui fill d'una error, però no de follia; amb tot, és tan estranya i inexplicable aquesta pluja de favors; tan fora del natural, el que m'esdevenia, que amb prou feines mos ulls si goso creure i dubto del meu seny, que vol convèncer-me que no só boig, ensems que molt m'angoixa el pensament, de si serà l'amada qui no estarà en el seu cabal judici. Però no, no... que si això fos, la casa no podria portar; ni manaria amb encert, sos criats; ni a la cura dels seus afers es lliuraria amb calma, resolent-los amb desacostumada claredat i fermesa. Quin misteri s'amagarà, ací dins? Ella s'acosta

(Entren OLÍVIA i un sacerdot.)

OLÍVIA.—No censureu aquesta meva pressa. Si honrats són els propòsits que a mi us duen, seguiu-nos a la pròxima capella i allà, davant l'altar, i a la presència

d'aquest ministre del Senyor, jureu-me eterna fe. (Llavors viurà tranquilla i en dolça pau, mon ànima gelosa.) Ell servarà el secret d'aquestes noces fins i a tant que us plaurà de fer-les públiques; quan les festejarem, segons pertoca a ma clara naixença. Ta resposta?

SEBASTIÀ.—Que us amaré tostemps, rendidament, i sols la mort romprà aquest jurament.

OLÍVIA.—Llavors, pare, guieu-nos, i que el cel santifiqui l'ardor d'un mutu anhel!

(*Se'n van.*)

ACTE V

ESCENA I

EL CARRER DE DAVANT LA CASA D'OLÍVIA

Entren el BUFÓ i FABIÀ

FABIÀ.—Apa, si és cert que em tens per un amic, dóna'm aquesta carta.

BUFÓ.—Però a canvi, mestre Fabià, concediu-me un altre favor.

FABIÀ.—Concedit.

BUFÓ.—Concedieu, doncs, a renunciar a la lletra.

FABIÀ.—Que és com si després d'haver-te regalat el meu gos, te'l tornava a demanar, en recompensa al meu obsequi.

(*Entren el Duc, Viola, Curi i altres persones del seguici.*)

Duc.—Serviu, amics, la comtessa Olívia?

BUFÓ.—Sí, senyor; formem part dels seus objectes de luxe.

Duc.—Oh, si et conec! I com et va, bon home?

BUFÓ.—Millor amb els enemics que no pas amb els amics, senyor.

Duc.—Vols dî al revés; millô amb els teus amics.

BUFÓ.—No, ca!, pitjor.

Duc.—Doncs, no ho entenc.

BUFÓ.—I a fe que és fàcil. Els meus amics, senyor, no paren de lloar-me mentre celebren les meves rucades; els meus enemics, en canvi, em diuen, clar i català, que sóc un ase. Escoltant, doncs, els meus enemics, aprenc a conèixer-me; mentre que si atenc els meus amics, caic en l'engany. De manera que, si en aquesta qüestió, com en qüestió de besos, quatre negacions equivalen a dues afirmacions, resta provat que em va molt millor amb els enemics que no pas amb els amics.

Duc.—En saps, de raonar!

BUFÓ.—En bona fe que no! Encara que us plagui de comptar-vos entre els meus amics.

Duc.—Doncs, per la meva part, no vull que hi [perdis: aquí va això.

(*Li dóna diners.*)

BUFÓ.—Si no fos per obligar-vos a una reincidència, senyor, us demanaria que hi tornéssiu.

Duc.—Un mal consell que em dónes.

BUFÓ.—Fiqueu-vos la bondat a la butxaca, per una sola vegada, senyor, i deixeu que la vostra sang i la vostra carn obeeixin els seus impulsos.

Duc.—Sigui; cauré en pecat de reincidència; té.
(*Li dóna més diners.*)

BUFÓ.—*Primo, secundo, tertio*: heus ací un joc divertit. Hi ha un vell refrà que diu: "Totes les bones coses, són tres", i el *tríplex*, senyor, és el més airós de tots els compassos. Us prego de recordar les campanes de Sant Benet quan fan: un, dos, tres.

Duc.—Aquesta vegada no em trauràs cap més diner. Però, si vas a dir a ta mestressa que he vingut a parlar-li i aconsegueixes de dur-la ací, qui sap si la meva generositat no es desvetllarà!

BUFÓ.—Bressoleu-la, doncs, fins i a tant que torni. Hi vaig, senyor. Però no voldria que prenguéssiu el meu afany d'arreconar, per pecat de cobdícia. Mentrestant, senyor, com deieu vós mateix, deixeu que la vostra generositat faci una dormideta: no tardaré a despertar-la.
(*Se'n va.*)

(*Entren uns oficials amb Antoni.*)

VIOLA.—Senyor, heus ací l'home que em portava socors, ara fa poc.

Duc.— Recordo aquesta cara perfectament; malgrat que l'última vegada que la viu, en plena brega, la pólvora l'hauria feta negra més que no el rostre de Vulcà. Aquest home comandava un vaixell, tan miserable, de tan migrat aspecte i poc calatge, que us dic que feia llàstima de veure. I, amb tot, el nostre bastiment més noble abordà, amb una empenta temerària; i el clam de la desfeta i de l'enveja ben tost, a crits, la força proclamaven del seu braç, i el valor del pit, invicte. De què es tracta, senyors?

OFICIAL.— Aquell Antoni —el mateix que, a Candia, ens feia presa del Fènix, amb tot el seu noliatge; el mateix que abordava el nostre Tigre, i era la causa que perdés la cama vostre estimat nebot, el jove Titus,— oh duc!, heu-lo ací pres. El sorpreníem al bell mig del carré i quan es trobava al fort d'una baralla.

VIOLA.— Son espasa tragué, senyor, tan sols per defensar-me. Però, després, no sé quines estranyes paraules em digué, que més tenien de desvari, que no pas d'altra cosa.

Duc.—Oh tu, lladre marí i gran pirata! ¿per quina temerària gosadia

t'has llançat a les mans dels qui sabies ésser tos enemics, després d'aquella teva escomesa, sagnant i terrible?

ANTONI.—Orsino, noble duc, no puc admetre els epítets que m'has donat suara.

Antoni mai no fou cap gran pirata ni tampoc lladre, encara que, ho confesso, es guanyà el títol d'enemic d'Ilíria, amb raó. No sé quin poder de màgia m'ha dut ací. L'ingrat minyó que al vostre costat teniu, fa poc que, de la gola àvida, escumejant i rabiosa de la mar, vaig arrencar. Ja surava trista desferra!, per damunt de l'ona brava, perduda tota coneixença, quan vaig dar-li la vida, i, amb la vida, la meva amor, sens límits ni reserva. I és per afecte a ell, que m'exposava sense dubtà, als perills d'aquesta vila. Tot just, en sa defensa, combatia, i quan els vostres homes arribaren, oh duc!, i em feren pres—amb estranyesa i tristô, ensems—, oí com em negava el meu company. La por degué inspirar-li aquest covard recurs, per més desgràcies no compartir, i va esborrar-me, ràpid, del seu record, millor que no ho faria, jamai, el tall cruel de vint anyades. Després, per coronar tanta vilesa, es féu el desentès en demanar-li la meva bossa que, una poca estona abans, li havia confiat.

VIOLA.— Bon home, no sé de què em parreu, i us repeteixo que no us conec.

duc.— D'ençà de quan, digueu-me sou en aquesta vila?

ANTONI.— Hi arribarem aquest matí, senyor, després de viure tres mesos en estreta companyia, sense deixar-nos mai, ni nit ni dia.

duc.—S'acosta la comtessa i talment sembla que el cel, damunt la terra, ara camina. Tocant al que has contat, desvarieges: tres mesos fa que aquest donzell entrava al meu servei. En parlarem, amb calma, però, més tard. *(Als oficials.)*

Vosaltres, vigileu-lo.

(Entra Olívia amb el seu seguici.)

OLÍVIA.—Què desitja la vostra senyoria i en què podria Olívia servir-vos?

—Per què falteu, Cesari, a la paraula?

VIOLA.—Senyora!

duc.—Gentil Olívia...

OLÍVIA.—Cesari; responeu-me, us dic!

(Al duc.) Altesa...

VIOLA.—Mon senyor vol parlar; per tant, em força el respecte, a silenci.

OLÍVIA.— Si a cantar-me

la mateixa tonada d'altres dies veníeu, Duc, us prego de tornar-vos-en. Sapiguen que, a l'orella, m'és ingrata com l'aldarull després de dolça música.

duc.—Sempre igualment cruel?

OLÍVIA.—Sempre igualment constant, senyor.

duc.—Constant en la perversitat, oh dona sense cor! Immolava, en la vostra ara, ingrata i enemiga, la meva ànima; i mai devoció no es coneixia com la meva, d'ardent i fervorosa! Què em resta fer?

OLÍVIA.— El que creureu més digne de vós, senyor.

duc.— I si sacrificava, en trànsit d'agonia, el que més amo, com és costum entre els bandits d'Egipte? Oh, crueltat, no exempta de grandesa! Però escolteu: puix que us mostreu de pedra i que endevino, en part, qui té la culpa del vostre desafecte, oh tirana!, de vós em venjaré en aquest Cesari que amo ben tendrament també, us ho juro. Qui em desbancava així, del vostre pit, coneixerà l'abast del meu despit. Anem, minyó, madurs són mos projectes. Mon car anyell us sacrificaré, blanca coloma, amb urpes d'esperver!

(Va per anar-se'n.)

VIOLA.—I jo, per retornar-vos l'alegria, mil morts, senyor, de grat afrontaria.

(Segueix el Duc.)

OLÍVIA.—Cesari, on vas?

VIOLA.— Vaig amb aquell que estimo més que mos ulls, ma vida i tota cosa, com mai dels mais no podré amâ una esposa. I, si el que he dit no és cert, pagui l'ultratge que feia a amor, amb mon etern damnatge.

OLÍVIA.—Oh, malaurada! I com em veig traïda!

VIOLA.—Qui us ha traït? qui, doncs, us ha bur-
[lada?

OLÍVIA.—Goses parlar? on és la fe jurada?

I fa tan poc, d'això!—Crideu aquell bon sacerdot.

(Se'n va un del seguici.)

duc.—*(A Viola.)* Anem.

OLÍVIA.— Oh, no pas ell, senyor! Es mon espòs: no pot deixar-me.

duc.—El vostre espòs?

OLÍVIA.— No he pas de retractar-me.

duc.—*(A Viola.)*

El seu espòs? Oh, fals! oh, traïdor!

VIOLA.—Jo, el seu espòs? No ho cregueu pas,
[senyor.

OLÍVIA.—Ah, la baixesa de ta covardia et fa negâ el que és teu! Però, no temis, Cesari. Branda, ardit, ta gran fortuna i tingues el coratge de mostrar-te

el que saps ésser. Et dic que, aleshores, seràs tan gran com el qui tems.

(*Entren el sacerdot i el del seguici.*)

Oh, pare, sigueu el benvingut! En nom del vostre ministeri, us conjuro a descobrir-nos el que pensàvem servà, en secretesa, molt temps encara, si avui no ens forçaven certs esdeveniments, a fer-ho públic. Digueu-nos què hi ha hagut entre aquest home i jo.

SACERDOT.—Un pacte d'amor, inviolable i etern, que confirmà la vostra estreta de mans, que vostres llavis segellaren, i el canvi d'uns anells afermà, encara. I tots els requisits i cerimònies d'aquest contracte, el testimoniatge de mon alt ministeri autoritzava. Dues hores tan sols, cap a ma tomba feia camí, si no em ment el rellotge, d'ençà de tot això.

duc.—Tan jove i tan hipòcrita! Quan t'hagin solcat la faç, els anys; què seràs, dígues? Guarda't de tu mateix! Mestre en enganys, podries caure en tos propis paranys. I adéu. Pren-la, si és teva, però fes de no trobar-te enfront de mi, mai més.

VIOLA.—Us juro, Duc...

OLÍVIA.— No juris! I, a servir l'honor, aprèn, que la pô et fa negar.

(*Entra el senyor Andreu Galtaencès amb el cap estellat.*)

SR. ANDREU.—Un metge, per l'amor de Déu! I envieu-ne un altre, de seguida, al senyor Tobies.

OLÍVIA.—Però, què passa?

SR. ANDREU.—M'ha obert el cap, i a ell també! Oh, per l'amor de Déu, socors! Donaria quaranta lliures per ésser a casa.

OLÍVIA.—Qui us maltactava així, senyor?

SR. ANDREU.—Un patge del duc; un tal Cesari. El creiem un covard, i ha resultat més terrible que no el mateix dimoni.

duc.—El meu patge, Cesari?

SR. ANDREU.—Que Déu m'empari; és ací! (*A Viola.*) Senyor, m'heu obert el cap sense tenir-hi, jo, cap culpa. No he fet sinó seguir les indicacions del senyor Tobies.

VIOLA.—Per què em dieu això? Cap mal no us [feia,

i quan amb vostre acer m'escometéreu vaig parar vostres cops, sense tocar-vos.

SR. ANDREU.—Sí, per a vós, esberlar el cap a algú, és no fer-li res, en bona fe que no m'heu tocat. Segons sembla, badar una closca no té importància.—Mireu, s'acosta el senyor Tobies tot sanguejant. Ell us ho acabarà de contar. Si no l'haguéssiu ensopegat begut, d'altra manera us n'hauríeu sortit, però, jove!

(*Entra el senyor Tobies Eructe, recolzant-se en el bufó.*)

duc.—I doncs, bon cavaller, què us passa?

SR. TOBIES.—No res, sinó que m'ha ferit.—Què, beneit; has vist Guillem, el cirurgià, beneit?

BUFÓ.—Està embriac de fa més d'una hora, senyor Tobies. A les vuit del matí ja s'havia post el sol, per a ell.

SR. TOBIES.—Es un belitre que no balla a compàs, doncs. Res no em fa tanta ràbia com un ximple que estigui begut.

OLÍVIA.—Emporteu-vos-l'en! Però qui els haurà posat així, fets una llàstima?

SR. ANDREU.—Anem, senyor Tobies. Necessitem, tots dos, un mateix tractament.

SR. TOBIES.—Un mateix tractament, cap de ruc? beneit?, talòs?, tarumba?, cara d'enze?

OLÍVIA.—Porteu-lo al llit, i feu que de seguida li curin les ferides.

(*Se'n van el Bufó, Fabià, el senyor Tobies i el senyor Andreu.*)

(*Entra Sebastià.*)

SEBASTIÀ.—Lamento molt d'haver ferit un vostre parent, senyora; però m'hi obligava el meu honor i la defensa pròpia. Conec que us he enutjat, per l'estranyesa amb què em mireu. Perdó, ma bella Olívia, en nom del jurament d'amor, que ens fèiem fa poca estona.

duc.—(*Mirant Sebastià i Viola.*)

Una mateixa cara,

una mateixa veu i vestimenta; un home que es desdobla. Enganyadora illusió que semblés, per tant, certa!

SEBASTIÀ.—Antoni! amic estimadíssim! com dir-te la tortura i el martiri que m'han estat les hores, en ta absència?

ANTONI.—Vós, sou Sebastià?

SEBASTIÀ.— Què fa dubtar-te'n?

ANTONI.—Com ho has fet per partir-te? No s'as- [semblen,

dues meitats d'una mateixa poma, tant, com aquestes dues criatures.

Qui és, d'ambdós, Sebastià?

OLÍVIA.—Oh, rar enigma!

SEBASTIÀ.—(*Mirant Viola.*)

Só jo mateix, aquell que veig que em mira? No he conegut germà, ni ma natura té el do, diví, d'ésser pertot alhora, i una sola germana que tenia, les ones de la mar m'arrabassaren en llur furor. (*A Viola.*)

Per caritat, digueu-me,

quin parentiu ens lliga? quina és vostra pàtria? vostre nom? vostra família?

VIOLA.—Só nat a Messalina, i el meu pare Sebastià es digué. També s'ho deia un meu germà que, en devallà a la tomba, com ara vós, vestia. Si en espectres

cregués, per son esperit us prendria.

SEBASTIÀ.—I esperit só, si bé vestint la forma grollera que em donava el matern claustre. Després del que m'heu dit, si fóssiu dona, amb llàgrimes la faç us regaria cridant-vos: "Per tres voltes benvinguda, oh tu, Viola, plorada per morta!"

VIOLA.—Al front, mon pare tenia una marca...

SEBASTIÀ.—El meu també.

VIOLA.—I el dia en què morí, Viola feia els seus tretze anys.

SEBASTIÀ.—Punyent record, que encara servo en [l'ànima!

Es cert que el pare baixava al sepulcre la nit en què ma germaneta amada tretze anys complia!

VIOLA.— Si l'únic obstacle que es dreça entre nosaltres i la joia, és aquest usurpat vestit de mascle, no m'abraceu fins que les circumstàncies de lloc, de temps i de fortuna, us provin a bastament, que só Viola. Em guarda, un capità—el mateix que va salvar-me, — mes robes de donzella. A son ajuda he d'agrair d'havê entrat també al vostre servei, mon duc Orsino. D'aleshores (prou que ho sabeu, senyor), mon temps pas-

[sava's

entre la vostra Altesa i dama Olívia.

SEBASTIÀ.—(A Olívia.)

Us ha enganyat, senyora, una aparença falsa; però la vostra error, natura curava d'esmenar, i puix volguéreu unir el vostre fat a qui era verge, bé us guià el vostre instint, en quant prenieu verge i espòs alhora.

duc.— Avergonyida no cal pas que us mostreu, comtessa: corre sang noble per ses venes. Si es confirma tot això, com no dubto, vull la meva part, en aquest feliç naufragi. (A Viola.)

Digues,

no m'has assegurat, més de mil voltes, amar-me per damunt de tota cosa?

VIOLA.—I no em desdic, per res, de quant us [deia.

Seré fidel a servir ma paraula com és fidel, l'esfera lluminosa, a servir la claror que el jorn destria de la nit.

duc.— I ara dóna'm la mà; porta'm on et vegi amb tes robes de donzella.

VIOLA.—El capità que em duia a aquestes platges les té, senyor. Actualment es troba empresonat, per no sé quina causa que li segueix Malvoler—gentilhome, al servei de madona la comtessa.—

OLÍVIA.—No temeu; ell l'afranquirà. Que vagin a cercar Malvoler.—Però, pobre home!

s'ha tornat boig. Ja no me'n recordava!
(Entren el Bufó, amb una carta, i Fabià.)
Ma pròpia follia em ben distreia de la follia d'ell.— Dóna-me'n noves, Bufó. Què fa?

EL BUFÓ.—Procura de no deixar acostar-se-li massa el diable, senyora, com faria qualsevol altre en el seu cas. Heus ací una lletra que us ha escrit. Us l'hauria d'haver feta a mans aquest matí, però, com que l'epístola d'un boig no té res a veure amb els evangelis, poc importa l'hora en què en fem lectura.

OLÍVIA.—Obre-la tu i llegeix-la.

BUFÓ.—En sortireu ben edificats, d'oír com un beneit interpreta un boig! (Llegeix en to molt greu i afectat.) "En nom de Déu, senyora"...

OLÍVIA.—Què tens? que et tornes boig?

BUFÓ.—No, senyora, però llegeixo bogeries; i si vostra senyoria vol que les llegeixi amb propietat, cal que hi cerqui la *vox* adequada.

OLÍVIA.—Apa, llegeix com és degut.

BUFÓ.—Ja ho faig, madona; puix que, llegir-ho degudament, és llegir-ho d'aquesta manera. Vaig a començar. Atenció, princesa.

OLÍVIA.—(A Fabià.)

Llegiu vós, Fabià.

FABIÀ.—(Llegint.) "En nom de Déu, senyora!: el tort que cometeu amb mi no té perdó, i el món no us n'absoldrà. Per bé que m'hàgiu tancat en les tenebres i hàgiu conferit, a l'embriac del vostre oncle, el poder més absolut sobre meu, no deixo de tenir el seny complet i tan clar com vostra senyoria. Guardo la lletra en la qual vós mateixa m'indicàveu la manera de comportar-me: ella sola bastarà a justificar-me i a confondre-us. Penseu el que us semblarà, de mi. Deixo de banda la deferència que us dec, per parlar-vos segons em dicta el ressentiment.

La vostra víctima

Malvoler."

OLÍVIA.—Es ell, qui ha escrit això?

BUFÓ.—Sí, senyora.

duc.—No sembla pas d'un boig.

OLÍVIA.—(A Fabià.)

Aneu-lo, prest, a deslliurâ, i porteu-me'l.

(Se'n va Fabià.)

(Al duc.)

Després del que passava, oh duc!, preneu-me per germana, amb el grat amb què em vol-

[guéreu

per mullê, un jorn. I si cap altra cosa no disposeu, les nostres dobles noccs podríem celebrâ, en un mateix dia, en mon palau, corrent tot al meu càrrec.

duc.—De cor, senyora, accepto vostra ofrena. (A Viola.)

El duc us dóna comiat: en paga, però, als vostres serveis—del vostre sexe

tan allunyats, com de la vostra tendra
criança, indignes; i puix que el tinguéreu
tant temps com a senyor,—ell us allarga
la seva mà! D'ara en avant, ma bella,
de l'antic amo, vós sereu mestressa.

OLÍVIA.—I germana d'Olívia, la comtessa.
(*Entren Fabià i Malvoler.*)

duc.—Es aquest home, el boig?

OLÍVIA.— Sí, mon altesa.

Com anem, Malvoler?

MALVOLER.— Senyora, us rèieu
ben cruelment de mi.

OLÍVIA.— Qui, jo? Et prometo
que t'erres, Malvoler.

MALVOLER.— No em manquen proves.

Teniu: llegiu, si us plau, aquesta lletra
(no em negareu que sigui de mà vostra:
escriuiu, si podeu, amb altra frase
o amb altres trets!) I és o no és el vostre
segell, aquest? No gosareu respondre
cap mot, a això! I puix que ho confessàveu,
per vostre honor, ara us conjuro a dir-me
per què em donàreu tantes esperances
i tantes proves de favor i afecte;
per què em manàreu de somriure sempre
en presència vostra, i de posar-me,
sobre unes mitges grogues, lligacames
encreuades; per què m'insinuàreu
de mostrar-me superb amb el vostre oncle
i altiu amb el servei. I quan les vostres
ordres, fidel i esperançat alhora,
complimentava, per què permetíeu
que em llancesin en cambra tenebrosa,
lligat de peus i mans, i m'enviessin
un sacerdot, i em fessin la riota
de tots i de tothom. Per què? Expliqueu-vos.

OLÍVIA.—Ai, Malvoler! no és pas escrita meva,
aquesta lletra (si bé els seus caràcters,
estranyament, confesso que s'assemblen
als meus). Sens dubte és cosa de Maria.
I ara que hi penso!; fou justament ella
qui de ta bogeria va parlar-me
primerament. Al cap de poca estona
tu vas entrar, rient i comportant-te
d'acord al que en l'escrit se't suggeria
Però, asserena't! Si has estat la víctima
d'una burla cruel, jo t'asseguro
que així que en sapiguem autors i causa,
en aquest plet, actuaràs de jutge
i testimoni, ensems.

FABIÀ.— Vulgueu oir-me,
gentil comtessa. (I feu que cap baralla
o cap ressentiment no enterboleixin
la dolcesa de l'hora, que ens deixava
a tots meravellats.) Segur de vostra
gràcia, senyora, dec confessar-vos
que fui jo i el vostre oncle, qui jugàrem
aital passada a Malvolê, en venjança
del seu tracte superbiós, alhora
que descortès. Maria és qui, a instàncies

de Tobies, va escriure aquesta lletra;
i ell, per recompensar-la'n, l'ha esposada.
Sense l'orgull de Malvoler, que es creia
un personatge, la broma no hauria
pogut tirâ endavant, però. D'ambdues
parts, doncs, hi ha tort, si es vol pesâ amb
[justícia.]

OLÍVIA.—(*A Malvoler.*)

Oh, pobre illús; i com se't passejaven!

BUFÓ.—Es clar: "hi ha qui neix gran; qui lluita
i assoleix grandeses, i qui, de cop i volta, es
troba al cim més alt, sense saber com". Jo vaig
ésser un, company, en aquesta farsa; un tal
mossèn Topazi. Però, tant se val! (*Imitant la
veu de Malvoler.*) "Per Déu, bufó, t'asseguro
que no só pas boig!" Però no sé si recordeu
això, també: (*Tornant a imitar la veu de Mal-
voler.*) "Em meravella que missenyora es pla-
gui en la xerrameca d'aquest coquí. Si no li
rieu els acudits, mireu-lo plantat i fet un ba-
doc." El món dóna voltes, amic, i acaba per
dur-nos la revenja.

MALVOLER.—Us juro que me les pagareu totes!
(*Se'n va furios.*)

OLÍVIA.—Cal convenir que la hi han feta grossa.

duc.—(*Al seu seguici.*)

Aneu, alguns, i mireu d'aplacar-lo.

No ens ha dit res d'aquell capità, encara,
i no manca sinó aclarir algun dubte
perquè vegem la dolça hora arribada
en què les nostres ànimes, uneixi,
per sempre més, un llaç solemne. Vina,
Cesari. Vull nomenar-te així, mentre
seràs encara un home. Quan vesteixis,
però, com deus i pertoca al teu sexe,
d'Orsino esdevindràs la cara esposa,
de tots sos pensaments, reina amorosa.

(*Se'n van tots, excepte el bufó.*)

EL BUFÓ.— *Cançó*

Quan jo n'era un noi petit,
vinga pluja i vinga vent
i ho trobava divertit:
quins ruixats, cada moment!
Però avui que m'he fet gran
vinga pluja i vinga vent,
aquest joc ja no em plau tant:
quins ruixats, cada moment!
Des que he pres muller, ai las!
vinga pluja i vinga vent,
que em va tot de mal borràs:
quins ruixats, cada moment!
Tant si em creus com si no em creus
vinga pluja i vinga vent,
en duc més al cap que als peus:
quins ruixats, cada moment!
Fa molts anys que el món és nat
vinga pluja i vinga vent!
Nostra farsa ha terminat:
desitgem que us fos plaent. (*Se'n va.*)

NOTES DEL TRADUCTOR

ACTE I

ESCENA I. Pàg. 42.— ...i m'aborden
(cruel, voraç canilla sanguinària)
els meus desigs.

Allusió a la història d'Acteó, el qual fou convertit en cérvol i destroçat pels seus propis gossos, per l'audàcia d'haver contemplat Diana en el bany.

ESCENA III. Pàg. 44.—like a parish top.

Diu el text; o sigui, com una baldufa de parròquia. Segons Stevens, hi havia abans, en cada parròquia, una baldufa molt grossa que els pagesos, en espera de l'ofici, s'entretenien a fer ballar per mantenir-se en calor, quan el temps era massa fred.

Pàg. 45.—que no s'empolsin, com el retrat de Mrs. Mall?

Allusió a un retrat, es creu de Maria Frith, coneguda més comunament pel motiu de Mall Cut-Purse. Es tractava d'una hermafrodita, segons sembla, prostituta, lladre i assassina a la vegada. Segurament que Tobies es referia a algun dels retrats d'aquella dona que la mostraven en el seu doble sexe, els quals solien tenir-se amagats rera una cortina, a causa de llur indecència.

Pàg. 45.—No hem nascut sota el signe de Taure?

Tant Andreu, que atribueix a Taure la influència sobre les costelles i el cor, com Tobies, que ho fa sobre les cuixes i les cames, estan en un error. Taure, segons l'astrologia llavors en voga, influïa directament sobre el coll i el pit.

ESCENA V. pàg. 46.—Què diu Quinapalus?

Nom grotesc, d'un filòsof, inventat pel bufó.

ACTE II

ESCENA I, pàg. 49.—Sebastià, de Messalina.

Nom no identificat pels geògrafs.

ESCENA III, pàg. 50.—Diliculo surgere.

Tobies cita solament la meitat de la dita mèdica llatina:

"diliculo surgere saluberrimum est".

(alçar-se de matí és molt sa.)

Pàg. 50.—No heu vist mai la divisa de "Nosaltres tres"?

Allusió a una estampa del temps, en què hi havia dos caps d'ase i, al peu, unes lletres que deien, adreçant-se al lector: "Heus aquí el que fa tres".

Pàg. 50.—Allò de Pigrogromitus i dels Vapians passant l'equinocci de Quebus.

Noms de gent i de països inventats pel bufó.

Aquests termes, a la manera de Rabelais, semblen provar-nos la gran familiaritat de Shakespear amb aquell autor.

Pàg. 50.—Perquè el nas de Malvoler no és cap mànec de fuet, la mestressa té la mà blanca i els mirmidons no són pas tavernes.

El bufó continua parlant perquè sí, sense sentit.

Pàg. 50.—On aneu, ma benamada?

Aquesta cançó es troba en les dues edicions de "Consort Lesson's", de Morley, publicades en 1599 i 1611, i també en el "Virginal's book" de la reina Isabel.

Capell, en el seu "Popular music of old time", diu que això sembla provar que es tracta d'una cançó popular introduïda en la comèdia de Shakespeare.

Pàg. 51.—Una cantada capaç d'extreure tres ànimes del cos d'un sol teixidor?

Sembla que els teixidors tenien reputació de grans cantaires i Shakespeare hi fa allusió molt sovint.

Pàg. 51.—Cantem allò de "Tu, coquí?"

Es troba una còpia d'aquest cor en un llibre del 1618, titulat "Pammelia". Mr. Staunton, en una nota de la seva edició, ens en dóna un tros, que està combinat de manera que cada un dels cantors hi anomena el seu company, coquí, per torn.

Pàg. 51.—La senyora és una fetillera.

En el text diu: és una cataia. No significaria aquest mot, oriünda del Cathay? El Cathay era cèlebre, llavors, pels poemes de Bojardo i d'Ariosto. Argail i la seva germana Angèlica, eren prínceps del Cathay, ensems que fetillers. Segurament és en aquest sentit que Shakespeare usa el mot. "La senyora és una fetillera", diu Tobies, qui, en sa qualitat de gentilhome, no manca d'un poc de la tintura poètica del segle.

Pàg. 51.—Malover és un enze.

En el text, un "Peg-a-Ramsey." Peg-a-Ramsay és el títol d'una balada, de la qual s'han perdut les paraules, si bé se'n conserva la música.

Pàg. 51.—i nosaltres "Som tres alegres companys..."

El títol, també, d'una altra cançó antiga, la música de la qual reproduïx Taylor, en el seu volum "Shakespeare and Music".

Pàg. 51.—"Diuen que un home, a Babilònia, dama, la dama!"

De la balada de Susanna, segons Warton.

Pàg. 51.—"El dia dotze de desembre, oh!"

Altres vers de cançó popular.

Pàg. 51.—“Adéu, cor dolç, me'n vaig sense recança.”

Balada que es troba a les “Reliques”, de Percy.

Pàg. 51.—Potser et penses que s'acabaran els dolços i la cervesa, pel sol fet de donar-te-les, tu, de virtuós?

A Anglaterra hi havia el costum de celebrar les festes religioses amb banquets i especialitats gastronòmiques, la qual cosa repellia a l'esperit dels puritans. Maria observa que Malvoler és “una mena de purità.” D'ací l'allusió de Tobies.

Pàg. 51.—I aneu a enllustrar sabates, que és feina vostra.

El text diu: “Aneu a polir-vos la cadena amb molla de pa”. Sembla que els majordoms de les grans famílies portaven com a distinció, una cadena d'or, al coll, que polien amb molla de pa. De manera que, dir-li “poliu-vos la cadena”, era en certa manera, recordar-li el seu estament.

Hem cregut, doncs, que l'expressió “aneu a enllustrar sabates”, equivalia a aquella altra.

Pàg. 52.—Bona nit, Pentesilea.

Pentesilea era la reina de les amazones. Sembla ésser una broma que el cavaller Tobies fa a Maria, la qual era d'estatura molt baixa. En efecte, en altres llocs l'anomena “el nostre espatotxi menut”, “el reietó més petit del niu”, “el diablet més eixerit”, etc.

ESCENA V, pàg. 54.—o dono corda al rellotge.

L'ús del rellotge fou importat a Anglaterra, per Alemanya, vers el 1580, així que, quan Shakespeare escriví aquesta obra, era un estre molt excepcional.

Pàg. 55.—M. O. L. E.

En el text anglès diu: M. O. A. I., i aquesta I, final, dona lloc a un joc de mots, puix que, en anglès, la vocal I, es pronuncia com “eye” = ull. Nosaltres, però, en la impossibilitat de conservar el joc de mots, no hem dubtat a alterar alguna d'aquestes lletres que ens facilitava ulteriors combinacions facecioses.

Pàg. 55.—qui remarcà les teves mitges grogues i qui va apuntar-te els seus desigs de veure't sempre amb lligacames encreuades.

Les mitges grogues estaven molt en voga abans de les guerres civils. Aquest costum del segle XVIe sobreviu encara en el vestit dels nois del Christ's Hospital.

Quant a les lligacames encreuades, es tractava d'una cinta que, després d'entrecruar-se darrera la sura, es nuava damunt del genoll.

ACTE III

ESCENA I, pàg. 56.—(Entra el bufó amb un tamborí.)

En una estampa del 1611, veiem Tarleton, un clown cèlebre en els temps que precediren Shakespeare, duent un tamborí. Segons Malone, és per imitar aquest artista illustre que els clowns porten, després d'ell, el tamborí tradicional.

Pàg. 57.—amb tal de proporcionar una Cressida a aquest Troilus.

En anglès, Cressida, ensems d'ésser el nom de la filla de Calcas, l'heroïna de la tragèdia de Shakespeare “Troilus i Cressida”, és el nom d'una moneda grega, anomenada, en català, creseïda. Una vegada més, doncs, Shakespeare es diverteix amb un joc de mots.

Pàg. 57.—No us demano sinó una mendicant.—

Segons la tradició, Cressida finí per ésser llebrosa i demanar almoïna per camins i carreteres.

ESCENA II, pàg. 58.—Navegueu vers les mars gelades de l'afecte de ma mestressa, on quedareu pres, com borralló a la barba d'un holandès insigne.

Els holandesos foren els grans exploradors de finals del segle XVIe, i Mr. Coote veu, en aquest passatge, una allusió al viatge de l'holandès Barentz, qui descobrí Nova Zelanda en 1592.

Pàg. 58.—Brownista.

Seguidor de Robert Brown, qui, vers el 1581, fundà la secta dels Independents o Congregacionistes, per als quals Andreu, ferm puntal de l'Església i de la Reina, no havia de tenir cap simpatia.

Pàg. 59.—tracta'l de tu, a tort i a través.

Per als anglesos antics, tutejar un home, era fer-li el més gran insult.

Pàg. 59.—Que bastés com a llençol del llit de Ware.

Un document del 1610, ens diu que aquest llit tenia deu peus, nou polzades quadrades, i que els seus matalassos eren de ploma de cigne. Fins fa uns quaranta anys, ocupava la cambra principal de l'hostal del Cèrvol a Ware (Anglaterra).

Pàg. 59.—més que ratlles no hi ha al nou mapamundi, incloses les Indies.

Es una clara allusió al mapa, el millor de tot el segle XVIIe, segons Hallam, publicat vers la fi del 1598, atribuït a Emmeric Mollineux. En aquest mapa consten, per primer cop, les Indies occidentals.

ESCENA IV, pàg. 60.—“Ella contenta, content tothom”, com diu la balada.

Fa alguns anys es descobrí un exemplar únic d'aquesta balada, que és molt llarga. Pel fet que aquest exemplar va ornat amb un retrat de la reina Isabel i que porta les inicials R. T., s'ha atribuït aquesta composició al seu bufó, Ricard Tarleton.

Pàg. 60.—Per què somrius així i tires tants de petons amb els dits?

En un manual publicat al segle XVIIe, sota

el títol "Flowers of Courtesie", es llegeix que estava en voga i que es tenia per cosa de molt bon to, de tirar petons amb la mà, enmig de la conversa. I això es feia tan freqüentment, que Barnaby Rice, en el seu "Faults and nothing but faults", observa que no sortia una sola paraula de boca d'aquells que es creien distingits, sense que tinguessin llurs dits sobre els llavis.

ACTE IV

ESCENA II, pàg. 66.—que, parodiant el vell ermità de Praga.

Dauce diu que no es refereix a Jeroni de Praga, el cèlebre heresiarca, sinó a un altre del mateix nom, nascut probablement a Praga i anomenat "l'ermità de Camaldoldi", del fet de viure en aquell poble de la Toscana.

Però això és prendre's massa seriosament les paraules del bufó. L'ermità de Praga i el rei Gorboduc, com Quinapalus i els vapians, són pura invenció del joglar.

Pàg. 66.—"Ei, Robí, xarmant Robí."

Cançó descoberta en un manuscrit en possessió del doctor Harrington, de Bath. Es suposa que fou escrita per Sir Thomas Wyatt.

Pàg. 67.—"Me n'hi vaig escapat.

Segons Dyce, es tracta encara d'una altra cançó antiga, si bé modificada pel poeta.

ACTE V

ESCENA I, pàg. 68.— quatre negacions equivalen a dues afirmacions.

Probable allusió al costum que tenen les dones de dir "no", quan volen dir "sí".

Pàg. 69.— Com és costum entre els bandits d'Egipte?

Theobald diu que Shakespeare fa referència a la història de Teagen i Cariclea, d'Heliodorus, els quals caigueren a mans de Thyamis, pirata egipcià. Aquest Thyamis s'enamorà bojament de Cariclea, i, perseguit pels seus enemics, la tancà en una cova, amb els seus tresors. Quan cregué que no hi havia salvació possible per a ell, resolgué que la seva amada no el sobrevisqués, i, abans de matar-se, entrà a la cova i travessà la dona amb el seu sabre.

Pàg. 72.—"Quan jo n'era un noi petit."

Aquesta cançó ha estat molt i molt discutida pels comentadors de Shakespeare. Per a alguns, no és del poeta. Es tractaria d'una cançó qualsevol, que l'actor hauria introduït al final de l'obra i que la tradició hauria consagrat.

Segons Steevens, Staunton, Capell i d'altres, és una cosa sense cap ni peus, que desmereix el final d'aquesta comèdia deliciosa.

En canvi, escolteu Knight: "Tenim aquest cant pel més ple de filosofia de tots els que canta el bufó, i es podria escriure un tractat sobre la seva saviesa. Es tota la història d'una vida, des de la condició de noiet (a little tiny boy), fins a la vellesa, passant per l'adolescència i l'edat madura, enmig de la impassibilitat del que ens volta: "vinga pluja i vinga vent! (With hey, ho, the wind and the rain!).

I la conclusió que se'n treu, és que el que passa amb l'individu passa amb les espècies, puix que "fa molts anys que el món és nat" ("A great while ago the world begun").

« OCCIDENTE »

La nova Itàlia ha fundat l'Acadèmia. I en ella s'apleguen, en convivència patrícia i amb intel·lecte d'amor, l'home d'universitat i el futurista que ha posat seny al llarg dels anys. Evidentment, els museus no han estat cremats. I el propi Marinetti porta la casaca, el bicorni, i l'espasí. Sota el signe de «Le Edizioni d'Italia-Roma», i amb el subtítol de «sintesi dell'attività letteraria nel mondo», Armando Ghelardini dirigeix aquests admirables quaderns «Occidente», que veuen la llum cada tres mesos. De Pirandello al propi Marinetti, al volt del «Mussolini, scrittore italiano», estudiat dignament per Elio Talarico, tota la moderna vida intel·lectual del món és revisada amb plenitud de comprensió i amb noble anhel d'adaptació. Recomanem als amics de LA REVISTA la lectura d'aquests quaderns esponerosament informatius. I lamentem, només, que fins ara no hi hagi estat fet lloc a les modernes activitats de Catalunya.

L'HOME DELS «BARCOS»

S'està dalt del turó agut ombrejat de pins. On antigament el meu oncle tenia la vinya de l'Espirall. Fa de sabater. Treballa per una de las cases millors de Barcelona.

El vaig conèixer, casualment, un dia al taller d'un amic seu. Tenia un tros de fusta obscura que a les seves mans grosses de dits nuosos i gruixuts prenia per moments la forma ben corbada d'un casc de vaixell de vela de pura línia.

Vam parlar. Em digué que a casa en tenia de fets de "barcos". Ell entenia per "barcos" els vaixells de vela. Dels altres ni en volia sentir parlar. Vaig prometre que l'aniria a veure un dia.

Mentre pujava la costa que mena a casa seva, veia la mar ampla oberta allà baix, dos o tres quilòmetres lluny, darrera d'unes comes molt vastes nues de vegetació, on antany creixien el blat i la civada, l'ordi i la trepadella esponerosament. Ara, fora dels pèsols en la part baixa, no s'hi fa res.

La casa està voltada de pins. Hi entro. Em rep amablement.—Deixeu-me acabar aquest parell—en diu—i us ensenyaré el "barcos".—Cap allà a les dues de la tarda ja ha fet el parell, ja ha guanyat el jornal. Després porta la feina a Barcelona. Totes les hores que li resten, les consagra als seus "barcos".

Mentre treballa, considero l'habitació. Fa de menjador i de taller alhora. El sòl és de terra. Als bastiments no hi han portes. Tot està per acabar. Les cadires i els mobles són fets d'ell, d'una manera matussera, disgraciosa. En una mena de *chaise longue* està tota emperesida una dona com estulta, amb un ventre enorme, inflat. Com pot anar pel món amb un ventre així?—penses.

Un cop llest em mostra els vaixells que té i les fotografies dels que ja no té. Un hom resta meravellat de la perfecció a què ha arribat en el seu art. Mentrestant et mira com convençut que no n'apreciaràs tot el valor. Et fa remarcar detalls que tu ni sospites. T'astora pensar com ha pogut manipular amb els seus dits enormes els fils que simulen el cordatge; com ha lligat les vergues als pals; com ha fet, aquests darrers, de tres peces,

Això és un bric-barca—et diu—, això altre un bergantí, allò una fragata, aquesta fotografia representa un xavec, aquesta altre una goleta pollacre, aquella un clip...—La llargària màxima que atenyen tots aquests vaixells miniatura no arriba mai a mig metre. Alguns no passen gaire del decímetre. Cosa que dóna idea de la paciència infinita que cal per a fer-ho tot, en petit, com és o com era en la realitat. Perquè els seus vaixells poden anar a la mar. Es a dir que són veritables maquetes per a un constructor.

Alguns porten veles de marfil o de celluloides. El buc és de cedre, de caoba o de tell. Quan l'home va a Barcelona, s'arriba sempre a donar un volt pel port. Quan hi ha el "Cala Pi", bergantí que patroneja un amic seu, s'hi arriba i parlen de detalls d'*aparejo*, com diu ell. De vegades també toca al port de Barcelona el "Cala Amagada", que pilota un germà seu. Fa la travessia de Marsella a Alger i, a voltes, a Sardenya. Ell sempre dóna un cop de vista per si hi és.

Amb prou feines si cal dir que Miquel, l'home del velers, és mallorquí. Fa molt de temps, però, que és fora de Mallorca. De jove era un veritable atleta. Quan estava a Barcelona freqüentava tots els gimnasos que llavors estaven de moda. Coneixia tots els exercicis en local tancat.

Per aquells temps s'afecionà molt amb uns artites de circ, que l'ensinistraren en els salts mortals, que l'incitaven que es passés a la seva *troupe*. Un dia, sortint del veïl Tívoli per aquella mena de pont de fusta que hi donava accés, els amics apostaren que no feia el salt de peu, el salt mortal de peu. I ell, atrevit com era, va dir que ho faria a la plaça de Catalunya mateix. Un dels companys es posa en la posició deguda, ell salta, posa al peu damunt de les mans ajuntades del company, que al seu torn les descansa en les seves cuixes, i, ziu!, ja me'l teniu volant, fent la volta de campana sobre l'empedrat mateix. Va caure de peus amb el consegüent i molt pronunciat cop de cul. Però pel primer era un èxit. Content d'aquest èxit, Miquel va fer vint-i-cinc salts de peu seguits, aquella nit.

De vegades anaven a exercitar-se a la platja. Aprenia també de jugar la vara i el punyalet. Mes son pare va saber tot això i el cridà a Mancó a fer sabates. Era un poble solitari entre muntanyes.

Ell no hi estava bé. Es va fer mariner. Navegà alguns anys en el cabotatge. Després féu dos anys seguits la pesca del bou. Més endavant entrà a la Guàrdia Civil, en el cos de la guàrdia d'alabarders del rei. Però com que, un cop casat, a la família de la dona no li plavia que fes aquest ofici, abandonà el servici. Ara li reca haver-ho fet, pensant en el retir que ja gaudiria.

Es podria consagrar tranquil·lament als seus estimats vaixells, la passió de la seva vida.

A Mallorca de jove havia estat "campeó", com diuen allà. Es tracta d'unes "corregudes", que es fan tradicionalment en els pobles per la Festa Major. Cada any per aquest temps es busca un cós apropiat. Primer corren els xavals. Després les noies corren una mena de mocador pel coll. Es a dir que la que arriba primer agafa un mocador que penja d'un pal a l'altra extremitat del cós.

Després els vells corren l'ensaïmada, però aquesta correguda és, més aviat, un motiu de gresca. El bo de la festa és la correguda dels "campeons". En ella corre el campió de l'any anterior contra un o més adversaris, els que es presentin. L'agutzil fa una ratlla a terra amb el seu bastó. L'alcalde amb veu severa amonesta els corredors mentre els mana posar ben bé el peu a la ratlla. Els incita a la franquesa, a la lleialtat, al coratge serè. Mentre sermoneja dona temps als corredors per a estar alerta, a la que salta, a punt de sortir disparats al *Zus!* que pronuncia amb força, bo i baixant el braç violentament com a senyal.

—Una vegada—em diu Miquel—vaig haver de córrer en un cós ple d'unes pedres com nous, com ous de colom. Per córrer, un es despulla i es descalça. A mi, a mitja correguda una pedra que vaig agafar malament em va fer doblegar el genoll fins a terra. Mentrestant el meu company em passava. Irrat, em vaig aixecar, el vaig aconseguir i arribàrem junts. Però l'altre sostenia que havia guanyant ell. Arribàrem a les mans. Hi va haver un gran bat-i-bull fins que l'alcalde, vara en mà imposà de nou l'ordre. Els dos rivals vàrem tornar-nos-ho a fer. Així fou com aquell any em vaig emportar per segona vegada els pollastres.

Perquè els veritables corredors corren els pollastres, o sia que del pal en penjen un parell. Val a dir que el terreny no sempre és apropiat per a córrer. Les vegades que havia tingut de córrer pel rostoll! I no cregueu que sigui un rostoll prim com el d'aquí, és un rostoll fort, gruixut, que se't clava a la sola del peu.

A mi m'agradava sentir-li explicar això de les corregudes. Veia en aquesta tradició, com un rastre de Grècia a les Balears. Em colpien d'una

manera extraordinària els detalls. Com els antics, per córrer es despullaven, es descalçaven, posaven el peu en una ratlla, sota les ordres d'una autoritat—l'agutzil—; com els seus llunyans invasors, els corredors mallorquins eren sermonejats per un representant del poder sagrat o públic, que duia la veu i era la consciència del poble; per fi, com els grecs, feien corregudes a cavall, calcant a pèl, sense brida ni estreps.

Miquel coneixia i practicava en la seva juvenesa totes les menes de lluita conegudes; àdhuc el jiu-jitsu japonès.

—Veureu—em diu—que a Mallorca, quan es troben dos xicots reunits, de sobte n'hi ha un que diu: Anem a "lluitar"? I tots dos surten sense dir res a ningú i se'n van a una era. Allà es despullen i "lluiten" fins que un d'ells fa tocar les dues espatlles de l'altre a terra. Això sí, sempre que siguin sols, sense que s'hi barregi ningú més.

Un dia jo anava perdut per l'Exposició de Barcelona. Vaig entrar al Palau Nacional. De cop vaig adonar-me de dues precioses estatuetses dins d'una vitrina. Una de marfil, l'altra de bronze: ambdues, figures atlètiques. Vaig restar una bona estona contemplant-les. La de bronze representava un pentatle, un atleta perfecte, format per les cinc proves. El més bell dels homes, al dir d'Aristòtil, "perquè posseeix alhora l'agilitat i la força". Ben descrit per Aristòfan en "Els Núvols", la mateixa obra on ridiculitza Sòcrates: "Caracteritzeu al pentatle les espatlles amples, les cuixes gruixudes, el pit ben obert, la talla esvelta. En ell els òrgans digestius no han pres un predomini susceptible de rompre l'equilibri del cos, ni de perjudicar el desenrotllament de l'esperit."

No em cansava de mirar l'estatueta. Li mancava un tros de cama i el peu. Vivament interessat vaig mirar un catàleg. Es tractava d'una estatueta grega de la millor època—segle IV a. C.—trobada a la necròpolis d'Ebusso, Eivissa. Mentre l'home dels vaixells m'explica els costums del seu país, no puc deixar de pensar-hi.

Es més, un dia vaig trobar en una llibreria de segona mà una revista que ressenyava aquestes descobertes fetes a Ebusso. La vaig comprar només per retallar-ne quatre làmines que reproduïen, molt augmentats, uns petits segells en pedres precioses que en la realitat tenien mig centímetre d'ample. En un espai tan petit l'artista havia aconseguit encabir, sense que en perdés la perfecció del relleu, unes figures harmonioses d'atletes. Dues d'elles eren més bastes, com arcaïques. En llur rostre es reflectia un somriure enigmàtic. Símbol de vida. Porten a les mans un arc i altres estris difícils de precisar. Cenyeix els seus cabells la cinta heroica del guanyador,

de tres corones en els Jocs Olímpics. Un hom es meravella de poder seguir en un relleu tan petit les venes dels bíceps, els muscles de les cames, dels braços i del tors, els ossos. Però el que té un relleu més remarcable en totes aquestes figures és l'estómac i ventre. L'altra figura arcaica és més difusa; amb tot, hi és ben patent el sistema digestiu enèrgic. Porta a les mans dues coses que no es poden identificar prou bé. L'una sembla un pollastre.

Els altres dos relleus són més nets, més acabats.

En l'un, l'atleta està en una posició com si anés a saltar a la corda. Es veu tota la musculatura posada en joc per l'esforç. L'altra porta en una mà, molt ben detallat, un pollastre amb una cresta erecta i grossa. Amb l'altra mà porta, com penjat en bandolera, una mena de trapezi de ferro i unes varetes curtes. Cenyeix també els cabells la cinta heroica. Com totes les altres, aquesta figura és del tot nua. Per la seva harmonia i acusament de l'estómac i dels deltoïdes i dentejats, recorda el discòbol.

Miquel, fora dels seus vaixells, no s'interessa per res més. Ni per la seva dona inflada i estulta, ni pel seu fill guenyo, una mica atordit. És un home de pocs amics. Els pocs que té són xicots. Encara que casat, és un home solitari amb tota aquella mena d'exclusivisme i de duresa que caracteritzen aquest temperament. Envers mi ara és més afable. A la seva manera, és clar. Abans em molestava la duresa dels seus ulls negres. Ulls sense gota de tendresa. Ulls de monomaniac. Un dia em va explicar que la seva dona no estava bé del cap, que ell mateix, però, la tornava posar a to. Lentament, per un procés mental que ja tenia practicat amb bons resultats. Mentre m'ho deïa, jo trobava gairebé lògic que una dona es tornés boja al seu costat. De jove, home d'un coratge i d'una força notables; ara, esmerçava totes les seves energies en una paciència infinita. Temps endarrera es va trencar una mica. ¿Doncs creureu que es va passar dos anys seguits sense

fer ni un moviment, fins que es va haver curat? Un dia l'anàrem a veure amb el meu amic que havia complert una llarga travessia en un veler de guerra. Li ensenyàrem les fotografies que havia obtingut. Les agafava amb els seus dits grossos, se les mirava amb aire entès. Portava boina. Les arrugues del seu front, profundes, només feien un moviment d'astorament quan el meu amic ignorava alguna cosa de l'*aparejo* del vaixell. Als volts dels llavis tenia cavats dos solcs pregonos que no desapareixien ni minvaven mai. El coll era enèrgic i gruixut, amb una vena inflada mentre parlava. Jo veia que el seu to molestava al meu amic en rebaixar-li la gستا. I Miquel tenia raó, perquè en matèria marinera Miquel sempre té raó. Ara, que aquesta raó, malgrat la seva modèstia aparent, era plena d'una suficiència poc simpàtica. Era una raó poc amable.

M'aclaria de seguida qualsevol maniobra que fes en mar Alain Gerbault. Jo li llegia trossos dels llibres d'aquest darrer. Li plaïa que li expliqués trets del caràcter del navegant solitari. Despertaven dintre seu una joia recòndita. Era el seu somni fer una cosa així. El seu destí no ho havia volgut. Ara, s'acontentava de construir vaixells petits i d'imaginar-los a l'alta mar, amb les veles esteses, des de dalt del turó de casa seva.

En sortir de la porta mira de seguida la mar. L'oreig bronz entre le agulles dels pins.—Mireu allà baix un bric-barca—em diu.

Jo m'estranyo que de tant lluny—el vaixell passa a dues o tres milles mar endins—pugui distingir l'aparell inflat entre la boirina.

—Bona calma hi ha! Per estona en té d'arribar a port. ¿No veieu les aigües olioses, la mar ensabonada, l'aire quiet?

De vegades, l'amic de l'home dels "barcos", el patró del "Cala Pi", s'arriba fins a donar un bord a l'altura de Montigalà, al dret de la casa de Miquel. Llavors el nostre home surt a l'hora convinguda, i veu com des del veler llunyà el saluden.

JOSEP SOL

TEODOR DÄUBLER

Alt i vast. De vegades somreïa i jugava de cara als joves. Altres vegades era distant i coronat de boira com una gran muntanya gegant.

Aleshores que vingué a Barcelona, hoste de «Conferentia Club», desconcertaren una mica les seves dimensions. Avui ens imposa la seva fixesa.

PER A ENRIQUIR ELS FUTURS EPISTOLARIS D'IGNASI IGLESIES, SANTIAGO ROSSINYOL I ÀNGEL GUIMERÀ

LLUR CORRESPONDÈNCIA AMB EL TRADUCTOR FRANCÈS M. GEORGES BILLOTTE

Autoritzats pel distingit catalanòfil francès M. Georges Billotte, tenim la bona avinentesa de publicar un conjunt d'onze lletres d'Ignasi Iglésies, cinc de Santiago Rossinyol i dues d'Àngel Guimerà que poden contribuir a l'estudi de l'expansió de la dramaturgia catalana en un període de set anys (del 1907 fins al moment de la Guerra Europea).

Donem aquestes lletres en la llengua i l'ortografia en què foren escrites i deixem en francès les observacions que, tot copiant-les, ha fet el propi M. Billotte.

Juny, 13, 1907

Mr. Georges Billotte.—Brest

Honorable senyor: Vol ferme'l favor de dirme quines obres meves té, pera enviarli les que li faltin? Ja les hi enviaria totes ara desseguida, però com que algunes d'elles les tinc agotades y em serà difícil trobarne cap exemplar, per xó li pregunto les que posseheix.—Demà li enviaré un exemplar d'"Els Vells" que avui, sens falta, me portarà un amic llibreter.—Es seu affm. y humil servidor

Ignasi Iglesias

LLETRES D'IGNASI IGLESIES

Barcelona, 12 juny 1907

Mr. Georges Billotte.—Brest.

Honorable senyor: Am molt gust li dono autorisació pera traduhir la meva obra "Les Garces". En el cas de que's representi, si vosté no hi te res que dir, desitjaria cobrar el cinquanta per cent dels drets de representació. Li sembla bé?

El teatre hont va representarse per primera vegada la meva comedia, oficialment se diu de *Romea*, pero l'empresa del mateix, tant en els anuncis dels diaris, com en els cartells, posa *Teatre Català—Romea*. Jo faria constar que l'obra fou estrenada en el *Teatre Català* a seques. Coneix el meu drama "Els Vells"? Miraré si'n trobo cap exemplar (temps ha que'ls tinc agotats) y li enviaré.

Grans mercés, honorable senyor, per les seves atencions y lloances inmerescudes, y disposi del seu affm. que li desitja forsa salut.

Ignasi Iglesias

S/C.Verge del Pilar, 10.—Sant Andreu de Palomar.—Barcelona.

Barcelona, 19 Desembre 1907

Mr. Georges Billotte.—Brest

Distingit senyor: Desitjaria de la vostra amabilitat que me diguessiu com está la traducció de "Les Garces" y si l'heu entregat o no a Mr. Antoine.

Esperant la vostra grata resposta es sempre vostre affm. que us desitja forsa salut.

Ignasi Iglesias

Barcelona, 6 Agosto 1908

Mr. Georges Billotte.—Brest

Ilustre señor y amigo: Con mucho gusto, no habiendo otro teatro para darme a conocer en Francia, autorizo a Vd. para hacer representar mi obra "Les Garces" en uno de los dos coliseos que Vd. me indica.

En cuanto a "Els Vells" debo advertirle que hace más de un año los tiene traducidos el distinguido poeta Frédéric Saisset, y, según dicho señor me escribe, se estrenarán durante la próxima temporada en uno de los principales teatros de París.

Puedo, en cambio, ofrecerle otra obra de las últimas que llevo escritas.

Reciba, ilustre señor, el testimonio de mi mayor consideración y aprecio.

Iglesias

AYUNTAMIENTO DE BARCELONA

Particular

6 Enero 1911

Mr. Georges Billote.—París

Distinguido señor y amigo; Por hallarme enfermo le escribo desde la cama.

Autorizo a Vd. para representar mi obra "Les Garces" a cargo de la "Société du Nouveau Théâtre d'Art", de París.

Próximamente mandaré contrato legalizado por la "Sociedad de Autores Españoles".—Le desea salud su affmo.

Ignasi Iglesias

AYUNTAMIENTO DE BARCELONA

Particular

16 Marzo 1911

Mr. Georges Billotte.—París.

Respetable y querido amigo: Recientemente he tenido el gusto de recibir la agradable visita de Mr. Paul Lapeyre, quien, por encargo de Vd., vino a pedirme figurines típicos para "Les Garces" y unos carteles anunciadores de corridas de toros para la decoración de las mismas.

Con gran placer le entregué un número de la revista española "El Teatro", en cuyo ejemplar, como habrá Vd. visto, hay algunas escenas de conjunto y diversos tipos que dan una perfecta idea de la indumentaria y caracterización de los actores.

También le entregué—a pesar de mis reparos que Vd. ya sabe—dos magníficos carteles taurinos.

Acabo de enterarme de que la primera representación de "Les Garces" en París, está anunciada definitivamente para el próximo lunes día 20 del actual.

Que el mayor de los éxitos corone el noble esfuerzo de Vd. es lo que, para satisfacción de los dos, le desea su buen amigo agradecidísimo que le saluda afectuosamente,

Ignacio Iglesias

S/S. Coroleu, 14.—Barcelona (S. A. de P.)

AYUNTAMIENTO DE BARCELONA

Particular

23 Mars, 1911

Mr. Georges Billotte.—París.

Estimadíssim y respectable amic: Estic content, molt content de vos. Heu fet més de lo que us podeu pensar per mi. Ab l'hermosa traducció de "Les Garces", m'heu proporcionat un moment de gloria y m'heu portat un raig de consol a la meva ànima atribulada envolta entre tristeses.

Estic alegre i estic molt content per vos y per mi y pels meus bons amics J. Pérez Jorba y Alfons Maseras.

No puc dirvos res mes, per ara.

Us abraça efusivament cor-agrait el vostre fill espiritual

Ignasi Iglesias

P. D.—No se estarme de dirvos un *secret*.

Fa alguns anys que tinc acabada una obra titulada "Els Emigrants", la qual no he volgut donar a l'escena perquè em veia massa jove y, per tant, faltat d'experiencia de la vida pera confiar-la als homes.

Aquesta obra—n'estic segur—es la més hermosa (o la menos lletja) de totes les que fins avui he produït. Jo'm penso que si per cap altre me mereixo un brot de llorer... per aquesta ja'm poden teixir la corona.

La temporada vinenta l'estrenaré en català. Després, després, no cal dirho, l'acullirà als seus braços el meu estimat traductor de "Les Garces".

Recorts als artistes del "Nouveau Théâtre d'Art" y als amics Pérez Jorba y Maseras.

Demà us enviaré un retrat meu.

* * *

(*Ce portrait, encadré, est toujours en bonne place chez Mr. Billotte. Il porte cette dedicace: "Al meu ilustre traductor de "Les Garces", M. Georges Billotte, amb tot el cor, Ignasi Iglesias"*).

AYUNTAMIENTO DE BARCELONA

Particular

7 diciembre, 1911 (*Cette date est erronée; le timbre de la poste porte: enero au lieu de diciembre*).

A D. Georges Billotte.—París.

Distinguido Señor y amigo: Encuentro muy esclavizadoras, por no ser retribuidos, las condiciones que prefijan a los autores los artículos del Reglamento del "Nouveau Théâtre d'Art" de París.

Así y todo, en honor a Vd., accedo conforme le escribí ayer, a que se represente mi obra "Les Garces"; y a propósito de esta obra: ¿se ha servido para su traducción del original castellano o catalán? Si ha sido del primero, le suplico coteje su versión con el original catalán; pues es más completo y en algunas escenas hallará Vd. ciertas variantes que, a mi entender, mejoran mucho la obra.

Desista usted de poner carteles anunciadores de corridas de toros en la escena. Advierto a Vd. que la acción de la obra "Les Garces" se supone en Cataluña, medio ambiente muy distinto del peculiar español o mejor dicho castellano. Aquí en Cataluña, región europea, no tienen campo abonado las corridas de toros. Es impropio, sería ridículo que en el interior de una barbería catalana, se exhibieran, como elementos, carteles propagadores de la nefasta fiesta mal llamada nacional.

Fíjese Vd. bien. En España hay dos literaturas, distintas una de otra: la castellana y la catalana, hijas, cada una respectivamente, de la manera de pensar y sentir de dos pueblos (el catalán y el castellano) bien definidos y diferentes. Ustedes, los franceses, nos confunden a todos en un mismo aspecto, juzgándonos a todos por un igual.

Y eso es un error el cual conviene enmendar.

No le molesto más, querido amigo. Deseo para Vd. y mi obra un éxito completo en París.

Es suyo affmo. amigo y compañero que le distingue,

Ignacio Iglesias

Coroleu, 14.—Barcelona (S. A. de P.)

Barcelona, 5 janer 1912.

Ilustre y estimat amich meu:

A vos y als vostres, us desitjo un nou any de glories y delicies.

Sempre vostre ben affm.

Ignasi Iglésias

Barcelona, 3 julio 1912.

Mr. Georges Billotte.—París.

Muy respetable y querido amigo: A causa de tener un sobrino en casa gravemente enfermo, no me ha sido posible, contra mi buena voluntad, contestar antes a Vd. agradeciéndole el envío de los seis ejemplares de "Comœdia", que me ha honrado publicando la hermosa traducción de "Les Garces" debida a Vd. Lo hago, pues, ahora, con toda la efusión de mi alma.

A mis amigos de ésta, algunos eminentes escritores catalanes, ha gustado mucho la traducción de mi obra. Todos, sin exceptuar uno solo, la en-

cuentran más que fiel y honradamente respetuosa con el original, habiendo Vd. vencido, con singular maestría, las mil y una dificultades que en obras de tal índole se hallan a cada paso.

Y diga Vd.: ¿no ha aprovechado la composición de "Comoedia" para hacer un volumen de "Les Pies"?

Repito, distinguido amigo, las más efusivas gracias, y le felicito cordialmente por su hermosa traducción, quedando, como siempre, de Vd. atento servidor que le abraza.

Ignasi Iglésias

S/C Paseo de San Juan, 60, entresuelo, 1.^a

Barcelona, 21 marzo 1915

Mr. Georges Billotte.—París.

Mi muy querido y venerado amigo: Al recibir su última atenta sólo tuve tiempo de escribir un *eco* en el diario "El Poble Català", dando cuenta al público de Cataluña de la inmensa desgracia que destroza el corazón bondadoso de Vd. con el infortunio de sus dos amados hijos, rindiéndole mi más fervoroso homenaje de simpatía y leal amistad. Inmediatamente, hallándome abatido, tuve que meterme en cama víctima de una bronquitis terrible, con congestión pulmonar, no habiendo podido levantarme hasta hoy día de la fecha, que inauguro felizmente mis tareas escribiendo a Vd. las presentes líneas.

Deseo saber, querido y venerado amigo, qué suerte ha cabido a sus hijos, a quienes rindo, como hombre de corazón, amante de Francia, mis respetos y mi tributo de admiración por su heroicidad en pro de su Santa Patria.

Adjunto le mando el número de hoy de "El Poble Català" en el cual, desde comienzos de la guerra, todos sus redactores hacemos una campaña ardorosa en pro de Francia y de los ejércitos aliados.

En el presente ejemplar hallará Vd. un manifiesto que los catalanes hemos enviado a Mr. Morel Fatio.

Por la gloria de su patria de Vd., por sus hijos, un abrazo con toda el alma.

Ignacio Iglesias

LLETRES DE SANTIAGO ROSSINYOL

(Une seule de ces lettres indique le millésime de l'année, et tous les timbres de la poste sur les enveloppes sont illisibles.)

Mr. Georges Billotte,

Barcelona, 29 Dibre.

Muy Sr. mío y amigo: No achaque Vd. a falta de consideración mi tardanza en escribirle. Ten-

go dos estrenos pendientes; estos días, uno en el teatro catalán y otro en el Español y sabe V. lo que son las inquietudes de estas vísperas.

Celebro mucho haga V. la traducción de "La Lletja". Esta obra creo que la tiene traducida un amigo de París. Pero no tengo compromiso formal con nadie, así es que cuando la haya V. presentado y sea aceptada formalmente por alguna empresa seria de París, entraremos en tratos y estoy seguro que nos pondremos de acuerdo.

Deseo que esto se realice pronto, y le doy las gracias por su trabajo y por sus amables palabras.

Suyo afmo. y amigo

Santiago Rusiñol

Plaza de Cataluña, 2.—Barcelona

Mr. Georges Billotte,

Barcelona, 1.º Nbre. (1910?)

Distinguido señor: He pasado ocho meses en la República Argentina, que es como quien dice pasar ocho meses en el otro mundo, donde no me he enterado más que por vagas referencias de las cosas de Europa.

Al volver a Barcelona renuevo mi correspondencia, que había dejado interrumpida por la distancia y por la dificultad de que me encontraran las cartas en mi vida errante.

Un día, en un periódico de Buenos Aires, leí que mi "Fea" se iba a estrenar, o se ensayaba, en el teatro de Lugué-Poe, pero lo decía tan vagamente que no pude sacar nada en claro, y no he vuelto a saber más del asunto.

Le escribo, pues, por si tiene V. la amabilidad de decirme como está el asunto de mi obra, si realmente está en ensayo, si se estrenará o lo que sepa V. referente a ella.

Ha sido V. tan amable, hasta ahora conmigo, que espero esta nueva deferencia de V. y en tanto mande de su amigo y S. S.

Santiago Rusiñol

Plaza Cataluña, 2.—Barcelona.

Mr. Georges Billotte,

Barcelona, 26 Dbre.

Muy Sr. mío y amigo: Le incluyo una copia de la música, que como verá V. es al unísono. Es una canción popular catalana titulada "La Fea", y por esto la puse en la comedia porque aquí es muy conocida.

Digo esto, porque si V. creyera conveniente po-

ner otra música popular, no tendría importancia, y no perjudicaría la obra.

Sin más por hoy que saludarle afectuosamente, mande de su amigo afmo. y s. s.

Santiago Rusiñol

Mr. Georges Billotte,

Valencia, 28 Nbre.

Muy Sr. mío: Por habérseme extraviado las señas de su casa, y hallándome en Valencia, di orden a mi editor de Barcelona que le mandara la "Noche del amor" y "El Enfermo Crónico" a la dirección de Lugué-Poe, teatro de L'Oeuvre, para que las transmitieran a V. añadiendo además el volumen donde está el "Buen Policía" por si lo quiere V. leer y lo encuentra traducible.

"La noche del amor", como V. comprenderá, tiene el inconveniente de los coros y la orquesta, y siendo tan difícil como es estrenar en París, creo que es añadir una dificultad nueva para su estreno.

En cuanto al "Enfermo Crónico" y al "Buen Policía", sobretodo esta última, si a V. le parece, creo que en vez de traducción tendría que ser una adaptación a la escena francesa, pues como V. sabe muy bien las costumbres son muy diferentes y lo que hace gracia en un ambiente no lo hace en otro, y hay que amoldarlo a los gustos y costumbres del país donde se representa.

El señor Rouché es muy amigo mío. Me ha comprado varios cuadros y me publicó la traducción del "Pueblo Gris" en la *Grande Revue*. Le digo esto porque como habíamos hablado con él de mis obras, demostraba gran interés en ver alguna en escena, y hasta hablamos de traducirla con él, pues estoy seguro que demostrará la más buena voluntad.

En cuanto a la "Noche del Amor", mi amigo León Daudet tiene una traducción literal de mi obra, y él prometió hace tres o cuatro años estilizarla, pero como tiene tanto que hacer, no creo que tenga tiempo de hacerlo; pero no sería de más, que si V. fuera tan amable de verle, para hablarle del asunto que se trata, él estaría conforme con todo, y no lo consideraría una falta de atención u olvido de mi parte. Es amigo que nos queremos como hermanos, y no solamente no le pondrá ninguna dificultad, sino que le secundará en lo que sea posible.

Lo que hay, es que a serle franco, yo desearía entrar en París con una obra, que yo considere importante como "La Fea", aunque no fuese más que por una o dos representaciones, pues si gustara, el camino de admisión y representación de las demás no sería tan difícil.

Lo que pide Lugué-Poe realmente es algo extraordinario. Casi lo comprendería si se tratara

de una obra que por una noche tuvieran que gastar mucho en trajes y aderezo, pero V. sabe que "La Fea" se puede poner con cuatro trapos, y en cuanto al decorado tampoco es cosa del otro mundo.

Me atengo a las esperanzas de que reflexionará y acabará para ponerla, y más que nada lo espero de la buena voluntad que V. me ha demostrado y que no dejará V. el asunto haciendo lo que pueda como hasta ahora, para que *al fin* pueda verme una comedia en la escena de París, como es mi esperanza.

En la confianza de que me tendrá V. al corriente, puede escribirme (quince días que voy a estar) en Gran Hotel, Valencia, o más tarde en Barcelona, Plaza de Cataluña, 2, como siempre.

Un saludo afectuoso de su amigo y s. s. q. b. s. m,

Santiago Rusiñol

Mr. Georges Billotte,

Barcelona, 28 marzo 1912

Mi distinguido señor: He recibido su amable carta

Realmente el "Jardí abandonat" está agotado, pero he podido encontrar un ejemplar que le remito, y sirva esta carta de autorización, para traducir y hacer representar la obra en lengua francesa.

"El jardí abandonat" no ha sido puesto en escena. Siempre he temido que fuera una obra poco teatral para el público español, pero en Francia hay más costumbre de saber oír obras poemáticas. De la música, no creo que se pueda aprovechar más que la introducción y el coro interior. Todo lo demás considero que no ayuda a la acción.

Celebraré que sea un hecho la representación de la "La Fea" que V. me indica, y una vez más le doy las gracias por la buena voluntad que demuestra V. por mis obras.

Siempre su afmo. amigo s. s.

Santiago Rusiñol

LLETRES D'ANGEL GUIMERA

Mr. Georges Billotte.

Muy distinguido señor mío: A causa de haber estado ausente de Barcelona algún tiempo me he visto privado de contestar las atentísimas cartas de V. que agradezco en mucho.

Siento decírselo a V.... pero me veo imposibilitado de darle autorización para traducir al francés *La festa del blat* por haber concedido la exclusiva para esa lengua de dicha obra a Don Arthur Vinardell, escritor español de mucho mérito que hace años vive en París.

Yo quisiera (ya que como V. notará no puedo disponer de *La festa del blat*) que se vieran y se pusieran de acuerdo V. y el señor Vinardell, y los dos asociándose, tradujeran la obra. La dirección del Sr. Vinardell es Rue Brezin, 13. Voy a escribir ahora mismo a dicho señor y amigo en este sentido. Se podrían dividir los derechos de representación en tres partes iguales: una para V., otra para el Sr. Vinardell y la otra para mí.

Y pidiéndole mil perdones por mi tardanza en escribirle, es de V. con la mayor voluntad amigo y servidor que desea complacerle,

Angel Guimerá

Barcelona, 30 mayo de 1912.

Calle Petritxol, 4, principal.

Mr. Georges Billotte.

Muy distinguido señor mío y de todo mi aprecio: Aprovecho la ocasión de pasar a París mi íntimo amigo D. Javier Calderó para testimoniar a V. por medio de esta carta el profundo agradecimiento que siento por el interés que se ha tomado V. por mis obras, de las que le habló por primera vez este excelente amigo. Yo hubiera querido entonces hallar la debida solución para que pudiera haber traducido mi *Festa del blat*. Pero ya que no pudo ser por el compromiso que tenía con el Sr. Vinardell, yo abrigo todavía la esperanza de que junto con este señor sea V. tan bondadoso y tan deferente conmigo que quiera asociar el nombre de V. al mío en lo que me consideraría muy honrado. La mano de V. retocando en la *Festa del blat* algo que el Sr. Vinardell por no ser francés no conocerá bastante, daría más valor a la obra. El amigo Sr. Calderó le manifestará el grande empeño que yo pongo en esto, como también cuanto deseo que sea V. traductor exclusivo de otra obra mía para lo que pongo a su disposición todas las que tengo libres.

Y esperando que mi amigo sea afortunado en sus intentos, se repite de V. agradecidísimo y servidor y admirador ferviente,

Angel Guimerá

PAUL CLAUDEL

ELS INSTRUMENTS MÍSTICS

Mentre s'ocupava en un escrit sobre els cossos glorificats, que Sant Pau anomena *els cossos espirituals*, l'autor, passant del domini de la vista al de l'oïda, s'ha sentit menat a examinar el sentit místic dels diversos instruments que s'enumeren en els Salm: instruments de corda, trompetes, orgue, címbals, flautes.

*

“Que la pupilla del teu ull no s'apagui!”, diu el Llibre dels Trenus (2-18).

Els darrers textos que he citat ens conviden, tàcitament, a passar del domini de la vista al de l'oïda, del domini de la proporció al de la modulació, i dels valors als timbres. “Res no hi ha al món—ens diu Sant Pau (I. Cor. 14-10)—, que no tingui veu. Adhuc les coses que no tenen ànima, com la flauta, con la cítara, si no donen una diferència de notes, com podrem saber allò que és cantat i allò que és citarisat? I si la trompeta només fa un so confós, qui es prepararà per a la guerra? Així sereu vosaltres si amb la llengua no forniu un discurs manifest”—aquesta llengua que per tota una eternitat l'Esperit Sant ens ha posat a la boca, per tal que finalment puguem expressar-nos, i retre'ns a aquesta afectuosa invitació: —“Surt i parla, filla meva, i que escolti la teva veu, tal com t'he ensenyat a escoltar la meva, car ella és suau” (Cant.). L'ànima s'ha convertit tota ella en lloança, i en la *filla del cant*, segons l'expressió de l'Ecclesiastes (12-4), d'aquest cant, d'aquesta pauta sonora i melodiosa de l'alè o neuma (*pneuma*), la necessitat de la qual li ha estat comunicada en la nit (Job. 35-10). Tota ella ha esdevingut, per si mateixa, un instrument de música; i no és pas una arpa en les seves mans, si no que ella mateixa és l'arpa, que troba en si mateixa la gamma, i d'octava en octava el mitjà d'eleva-se d'allò que hi ha de més baix a allò que hi ha de més alt. “Aixeca't”—diu David— (Salm 56-9).—“alça't, glòria meva, psalteri i cítara! (*Tibiae et psalterium suavem faciunt melodium et super utraque lingua suavis.*” (Eccl. 40-21). “Ell ha disposat ascensions en el meu cor”, diu el Salm 83-6. Per quelcom s'ha parlat

d'un home *just* o d'un llaüt que sona *just*. La Justícia resideix en aquestes cordes severament tivants, i suporta l'atac i la frase, segons és dit en la paraula del Salm 48-5: “Obriré damunt l'arpa la meva proposició”. La paraula de Déu ha trobat aquest cor que ja no és de pedra, sinó de carn viva i vibradora, aquest quadro de nervis atents, i hi ha desvetllat, sota el seu crit, una dècuple resposta (*In Psalterio decachordo psallam tibi* (Ps. 143-9). Si volguéssim afinar més, podríem dir que aquestes cordes, per tal que ressonin, convé que siguin totalment tivants, com entre dues claus, entre el desig i la defensa: per tal que l'arquet de l'amor pugui passejar-se damunt d'elles. També podríem comparar-les a la trama damunt la qual el debanell sonor estableix el seu teixit. I finalment: encara avui, què és el salteri, què és tota aquesta sàvia disposició de l'Ofici diví, sinó el quadro preparat per a la insinuació enginyosa i per a tots els retorns pacients de la pregària?

*

Però l'escala daurada d'aquest triangle litúrgic que és l'arpa, no exhauereix en l'ànima, presa de l'esperit, el domini de l'eficàcia sonora. Al costat de les cordes eloqüents, hàbils i concertants, hi ha el crit, la violència de la inspiració que intervé, i que, com diu el Salm 28, “talla i separa la flama del foc”; i és la trompeta el vehicle d'aquest rapte fulgurant, la trompeta que de l'Exode a l'Apocalipsi acompanya totes les manifestacions teofàniques, i de la qual el profeta Zacaries (9-14) ens diu que “el Senyor Déu cantarà dins la trompeta”. La trompeta salubre i vivificadora, imperiosa i precisa, neteja de sobte l'ànima de tot el passat, i li intima un ordre nou. “Déu ha pujat en un esclat de joia—diu el Salm 66-6—i el Senyor al so de la trompeta”. Cal que, en totes les etapes del nostre desenvolupament espiritual, rebem aquesta injecció estrident, i el crit tallant d'aquesta tuba que ressuscita en nosaltres el metall soterrat, i el crida a aquest estat violent, erètil, que només pot comparar-se a una ratxa de flames. “No callis—diu Isaias (58-1)—eleva la teva veu com una trompeta”. La trom-

peta evangèlica que enderroca els murs de l'ànima i al damunt d'aquesta taula rasa edifica, com una ratlla enlluernadora, el deure nou.

*

Ja no ens resta més, per a examinar totes les peces de la nostra orquestra mística, tal com els Salmns ens les mostren tremolant entre les mans del Rei David, que parlar de l'orgue i els címbals. L'orgue és l'instrument preposat al lliure vol d'una atmosfera sonora. Ell fa accessible a l'oïda aquesta capacitat que ens volta, impregnant l'espai d'un so. Per oposició als altres *vasos* de música, dóna expressió a allò que dura més bé que a allò que passa, i encarrila el so continu. És aquesta exhalació de l'ànima que s'evapora, i aquesta llarga insistència damunt un mateix pensament, mentre que a diversos estadis separats per les estratificacions dels timbres s'esborren i es dibuixen en els núvols edificis fugitius i rodolaments d'escalas. Dóna l'espai, ordena els plans, fa dansar al seu entorn les muntanyes, comunica a tota una multitud el seu moviment gegantí, i udola de cara a Déu com la terra i el mar, amb tota la força dels seus pulmons superposats.

*

I finalment, agulla suprema al cim de la piràmide, dzing, dzing, dzing! *són els címbals!* Al fons de l'orquestra, en les execucions simfòniques, darrera la massa de les cordes, darrera la ratlla dels violoncels i els baixos, limitada d'un costat pels courres i de l'altre pels contrabaixos, veiem la grossa artilleria de reserva, les bombardes i els bombardins, i tot el parc dels animals de fer soroll. Quan el *crescendo* de l'oda musical s'accentua i s'exaspera, quan de tots els recones de l'orquestra les línies convergeixen i culminen, i que l'exaltació gradual de les fugues prepara l'impuls imminent de la columna, aleshores veiem el començ de l'agitació a la bateria. "Has aplaudit amb la mà, has marcat la mesura amb els peus". (Ezequiel, 25-6). Timbales enlaire, veiem el coribant que es disposa a tripuñar damunt les caixes de metall, i a desvetllar sota la pedregada repetida dels seus cops l'eco profund de les presències subterrànies. El tabal es posa a repicar, la pell d'ase en ple exercici domina tota l'orquestra amb la seva pulsació irresistible. Però sentim bé prou que l'esdeveniment, la fulguració definitiva, encara ha de venir, i que es troba a les mans d'aquesta bacant masculina que es dreça de sobte al fons de la sala, brandant al cap dels seus braços un doble sol d'or! Quan, des del

cim d'una muntanya, hom veu les grans ones, a fileres poderoses, arribar l'una darrera l'altra, sota el buf del vent del Nord, per a desfer-se finalment damunt el mur impassible que la riba els oposa, la primera idea que se'ns ofereix és la de la còlera impotent dels elements. Però no es tracta pas de còlera, sinó d'entusiasme! Aquesta mena d'ésser líquid, un, dos, tres, quatre!, potentment gronxat en braços de les divinitats del Mar, i que elles llancen a tot impuls contra aquesta cortina cegadora de basalt, aquests gegants vestits de pompa que sorgeixen de sobte a cinquanta peus en l'aire, i s'esvaeixen travessats per un arc-en-cel de foc, entre una explosió de furor i de neu, no estan invitats, no estan embriacs!, canten, dansen, estan contents d'haver trobat llur límit, quelcom de sòlid que els permet desfer-se, i el címbal estàtic, frenètic, existeix en aquest cim del mar que el llença fins als estels, *selah!*, per a tornar-s'hi pols i cendra! Però el címbal no es troba tan sols a la punta triomfadora del chor, i no és tan sols allò que esclata i que ressona i que dringa, car és també allò que en les regions més silencioses i més atentes de la nostra ànima es posa de sobte a tremolar. És un terratrèmol que comença? És Júpiter infant desvetllat sota el fullatge de Dodona? Què és això que s'ha estremit de sobte, sota aquesta batuta estopada d'esponja i suro? "La meva orella —diu el Salm 9— ha escoltat els preludis del teu cor".

*

No voldria oblidar pas la flauta, la moderada flauta, el giravolt i la fuga infinita de la qual, semblant a la de l'aigua que brolla i brilla, ens mena per les vies de la pau, i ens refrigera i ens fa pena al mateix temps, com la visió d'una galta infantil i el moure's ingenu d'un ull afectuós. Talment com els espartiates, en temps antics, confiaven la cura del pas dels soldats no pas a la trompeta o al pifre, sinó a la flauta, estimant que llurs guerrers necessitaven menys una excitació que la possessió d'ells mateixos, així el nostre pastor deixa cantar a les nostres orelles un consell de suavitat, i ens permet esguardar-nos, ombra de nosaltres mateixos, als nostres peus, per aquesta ruta de llum i d'atzur. Tal eren aquells *campos verdejants*, que un àngel mostrava en somnis als antics màrtirs, la vigília de llur suplici, i dels quals l'estrany clarinet, en el qual el sentit del pasat es barreja amb patètiques anticipacions, ve a dar-nos la nostàlgia...

(A. ESCLASANS, trad.)

DE LES CONVERSES DEL 1933

SOBRE L'ESDEVENIDOR DE L'ESPERIT EUROPEU

(Paraules d'ALDOUS HUXLEY)

La vulgaritat particular de la nostra època, es tradueix en vulgaritat particular del nostre art popular, del qual és causa al mateix temps. Com gairebé passa sempre, el moviment és circular i viciós. ¿Quines són les causes d'aquesta vulgaritat? Són en part econòmiques, demogràfiques, en part intel·lectuals i estètiques. El desenvolupament del sistema industrial i de les terres verges del Nou Món, ha permès una expansió sobtada de la població d'Europa que en un segle ha doblat i augmentat. Vingué a continuació la instrucció primària per a tots. Un immens públic de lectors potencials, era creat. Per a aquest públic, els genis emprenedors han muntat una nova indústria, la indústria de la matèria llegible. Ara bé, aquesta matèria llegible, no podia ni mai no podrà ésser més que de molt dolenta qualitat. Per què? Es una qüestió aritmètica. El nombre d'escriptors que tenen un talent artístic, és sempre molt limitat. D'això en deriva que a qualsevulla època la més gran part de la literatura contemporània ha estat sempre dolenta. En conseqüència, la qualitat de la literatura produïda anualment, l'ha crescut més ràpidament que la població. Som dues vegades més nombrosos del que érem al començament del segle XIX. Però el nombre de mots impresos, que consumim cada any, és almenys cinquanta, potser cent vegades més gran que el nombre consumit pels nostres besavis. D'on es desprèn que el percentatge de la literatura dolenta, en total, deu ésser més gran que mai. Els europeus han agafat el costum de llegir a tota hora, això és un vici com el de fumar cigarretes, o més que tot, potser, com fumar opi o prendre cocaïna: car aquesta literatura gairebé exclusivament dolenta és una succedània espiritual de les drogues narcòtiques i allucinants. Europa està alimentada—sadollada, podríem dir—de literatura de desè ordre.

Això és completament nou. En el passat, hom no coneixia directament o de segona mà més que alguns llibres escudussers, però de molt bona qualitat. Citaré el cas dels anglesos, que fins fa poc temps creixien amb la Bíblia i el *Pilgrim's Progress* de Bunyan, tots dos d'una puresa, d'una no-

blesa d'estil incomparables. Avui es fan grans amb el *Daily Express*, les revistes y les novel·les policiaques. La instrucció universal ha tingut aquest resultat deplorable: que en lloc de llegir-se rarament obres d'art, es llegeixi contínuament infàmies i imbecilitats.

Un altre fenomen molt alarmant és aquest que l'idioma mateix està en vies d'ésser corromput pels fabricants de la publicitat comercial. El mal no ha anat, però, tan lluny a França com a Amèrica i Anglaterra, on la publicitat ja ha envilit un gran nombre de paraules de les més nobles.

(Paraules de EMILIO BODRERO).

Doncs bé: cada civilització ha creat el seu tipus d'home; és l'home grec el qui no ha reeixit, però la fórmula existia; és l'home romà, és l'home cristià, és l'home del catolicisme que ha estat creat amb el mateix equilibri de virtuts, d'activitats de meditació i de contemplació; és, en fi, l'home de la Renaixença, és a dir, la sublimització de l'home europeu al qual Itàlia ha donat la seva darrera capa estètica. Després, com una mare fatigada d'haver donat a llum el seu fill més bell, Itàlia ha callat.

Però si nosaltres considerem quin ha estat l'ideal de l'home del dinovè segle, quedem descoratjats. Aquest ideal, tal com el trobem en la literatura del segle XIX, és completament contrari als nostres ideals, als nostres somnis, i no obstant, aquesta és la literatura que hauria d'expressar tot l'esperit d'un segle que l'ha creada. Aquest home és el que tenim de corregir avui dia. Comença a trobar-se en una novella del segle XVIII que potser heu llegit freqüentment, és Valmont, en *Liaisons dangereuses*; el mateix que en Julià Sorrel el trobeu de nou en una novella de Lermontov, *Le fils de notre temps*, potser també en *Adolphe*, de Benjamin Constant; reneix (us cito obres d'una valor molt diferent) en *M. de Camors*, d'Octavi Feuillet, en *Le Disciple* de Bourget; però en tenim la sublimització teòrica en el superhome de Nietzsche. Es aquest l'home que volem crear? Es aquest, doncs, aquest home que deu ésser el protagonista de la nostra tragèdia? Hem fet l'es-

cenari, però on és la companyia que té de treballar-hi? Tenim administradors meravellosos, però potser seria perillós de treure en escena una companyia d'homes embriacs del pitjor alcohol que existeix, el de les paraules. Ara bé; cal considerar la possibilitat de crear una pedagogia superior. Hom ha parlat ací d'educació, però sobretot i sempre en una funció que estava al marge. Per a la formació d'aquest home, cal unir tots els nostres millors esforços i portar-los a través de la literatura, a través de la filosofia, a través de la política, perquè cal créur-lo bé, aquest home de la nostra civilització. Es que el coneixeu? Jo no el conec pas, jo conec homes que estan potser embriacs de nacionalisme, d'altres que ho estan d'internacionalisme; però jo no en conec cap que ho estigui d'humanitat en el sentit profund del mot, d'aquesta humanitat la resurrecció de la qual jo demano ací. Heus ací el que us volia dir; és aquest un altre problema que jo plantejo sense proposar la solució, i m'he permès la llibertat de parlar-ne perquè vinc d'aquesta Itàlia que ha creat l'humanisme, que fins n'ha inventat el nom. Era, doncs, per un deure envers el meu país, que he tingut l'honor d'exposar aquest problema.

(Paraules de FREDERIC COPPOLA).

Ara bé; nosaltres tenim realitats exteriors que posen Europa en perill, i tenim sobretot una realitat de fet interior; és la que jo he anomenat altres vegades la consciència dolenta d'Europa, és a dir, que des de fa un segle i mig, Europa no està ja segura de la legitimitat de la seva existència i de la seva dominació sobre el món.

Hem vist com Europa en el segle passat feia una gran política imperialista. Les conquestes més grans de l'imperialisme modern han estat fetes en el segle dinovè. L'Imperi Britànic s'ha augmentat enormement, l'Imperi Francès ha estat completament constituït. Europa ha fet una història imperialista amb una ideologia oficial antiimperialista, Europa ha fet guerres amb una ideologia pacifista, Europa en tots els casos no ha estat segura del seu dret, Europa ha professat una ideologia

que era la condemnaió de la seva obra, de la seva necessitat política. Es per això que no solament ha donat a tot el món els arguments ideals per a combatre-la, sinó que ella mateixa no té la força que dimana de la unitat de la consciència. Europa mateixa no està segura del seu dret, i és d'aquest dualisme que sofreix sobretot. Es aquest dualisme que avui la subjecta. D'aquest dualisme, els joves no en volen saber res: ens demanen una ideologia que estigui en correspondència amb la realitat, amb les necessitats de la nostra història, de la nostra vida, de la nostra humanitat: demanen, en resum, aquesta unitat, aquesta harmonia de la idea que és fet de l'esperit i de la matèria, que sempre ha estat l'ideal de l'home, el que els grecs anomenaven *Sophrosinnê* i que Sant Tomàs deia: *Adaquatio intellectus et rei*. Aquest és l'ideal clàssic, i quan diem l'ideal clàssic, diem la idea romana.

El meu eloqüent col·lega el R. P. De la Brière, ens ha parlat del sentit de la civilització en l'esperit europeu com podent-se definir amb el seny antic i el seny cristià. Aquest doble seny té un nom, i aquest nom és el mateix, és el nom de Roma. Ja que és Roma qui ha creat Europa i l'esperit europeu, i quan aquesta Europa creada per Roma ha estat envaïda i ofegada dins l'obscuritat, dins la barbàrie, és Roma la que encara ha guardat sota de la invasió, sota de la barbàrie, la flama de la civilització i del pensament. Es Roma encara que ha fet seu, que ha transformat, el moviment cristià vingut de l'Orient. Aquest moviment de negació, de renunciació a les coses de la terra, i, per consegüent, aquest moviment antisocial, l'ha transformat en força d'ordre, en força de jerarquia mental, de jerarquia moral, i Roma ha donat encara una vegada, una civilització catòlica a l'Europa, que ha estat formativa de l'esperit europeu fins a la Reforma, relativament recent; és Roma la que ha reconstruït i recreat l'esperit europeu amb el Renaixement i l'Humanisme.

Retrobar l'harmonia clàssica de l'esperit i dels fets, de les necessitats i de les idees, el que és la sola possibilitat, la sola certesa—anava a dir una Renaixença—i d'una represa de l'esperit europeu, rebuscar això, és retornar a l'ideal romà.

NOTA DE L'EDITOR

Nobles continuïtats han estat enguany enaltides. Ens cal esmentar encara, entre elles, la del treball exemplar del senyor Jaume Massó i Torrents, amb motiu de la celebració de les seves noces d'or literàries. Subratllen el mestratge d'aquest jubileu, obres de diversa índole, però convergents a enaltir la nostra voluntat responsable. Volem anomenar especialment el diccionari Aguiló, de l'Institut d'Estudis Catalans, sota la direcció de M. de Montoliu, sortosament arribat al darrer volum; els llibres d'història dels senyors Ferran Soldevila i Carles Santllehy, i el gran panorama de la Catalunya militant del senyor Lluís Creus, publicat just al temps que han estat aplegats els articles d'Enric Prat de la Riba, amb una feliç actualització que els fa la doctrina en la pràctica de la qual veiem encara el motiu i la raó dels nostres afanys.

Una mica afligits per l'apatia espiritual que ens volta i per la minva del nivell de l'esperit públic, diríem el nostre descoratjament amb les mateixes paraules amb les quals Ibsen, de Roma estant, feia confidència a Georg. Brandes del seu, a inicis de l'any 1882: «...de vegades penso que podria deixar des d'ara els meus treballs literaris. La necessitat d'una literatura no es fa sentir al meu país. El «Diari del Parlament» i la «Setmana literària» basten a satisfer les aspiracions intel·lectuals. Hi ha també els fulls dels diferents partits... Però per a mi la llibertat és la primera condició de vida, els meus compatriotes es preocupen poc de la llibertat; desitgen llibertats a to amb el partit llur. Em sento penosament afectat de la vulgaritat de les nostres baralles. Els lloables esforços iniciats per tal de fer-nos una nació democràtica ens han encaminat a fer-nos una nació de plebeus...».

Però obeïm un imperatiu superior a tots els descoratjaments. I de la mateixa manera que a la fi triomfava l'esforç d'Ibsen i d'aquells que amb ell servien l'ideal del seu país, volem creure que a casa nostra ha d'ésser possible la realitat de la illusió a la qual hem donat tot el que som i tot el que podíem fer. I amb els mots que són la divisa d'un llibre de treball de Pere Benavent, proclamem una vegada més, al servei de Catalunya, l'honor i l'alegria del nostre ofici.

Í N D E X

	<u>Pàgs.</u>		<u>Pàgs.</u>
R. RUCABADO.—EL BOMBARDEIG DEL SOL	3	C. N. Bialik	22
Jaume Carner	4	R. GAY DE MONTELLÀ —CREPUSCLE DEL MÓN	
JAUME MASSÓ TORRENTS.—RECORDS D'IN-		OCCIDENTAL	23
FANT	5	«In memoriam»	40
Frederic Oms	8	Jeroni Zanné	40
FREDERIC CAMP.—UNA CASA A SITGES	9	Madame Curie	40
El P. Miquel d'Esplugues	14	GUILLEM SHAKESPEARE.—LA NIT DE REIS O	
Robert Goberna	14	EL QUE VULGUEU (CARME MONTORIOL	
Uns mots de Christopher Dawson	14	PUIG, <i>trad.</i>)	41
J. M. LÓPEZ-PICÓ.—MORALITATS I PRETEX-		«Occidente»	75
TOS	15	JOSEP SOL.—L'HOME DELS «BARCOS»	76
Antoni Busquets i Punset	16	Teodor Däubler	78
JOAN VILAR.—PER LA BIBLIOGRAFIA I HIS-		PER A ENRIQUIR ELS FUTURS EPISTOLA-	
TÒRIA LITERÀRIA DE CATALUNYA	17	RIS D'IGNASI IGLESIES, SANTIAGO	
Ramon i Cajal	18	ROSSINYOL I ÀNGEL GUIMERA	79
Coleridge	18	PAUL CLAUDEL.—ELS INSTRUMENTS MÍSTICS	
Un paràgraf del Comte Sforza	18	(A. ESCLASANS, <i>trad.</i>)	84
A. ESCLASANS.—L'INTEL·LECTUALISME EN		DE LES CONVERSES DEL 1933 SOBRE	
LA POESIA	19	L'ESDEVENIDOR DE L'ESPERIT EUROPEU	86
Joan Selves i Carner	22	NOTA DE L'EDITOR	88

MINISTERIO
DE CULTURA

16508—IMP. ALTÉS.—BARCELONA.